

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PŘÍZNAKOVÝ SLOVOSLED V ITALŠTINĚ A JEHO PŘEKLADY DO
ČEŠTINY

Vedoucí práce: doc. Mgr. Pavel Štichauer, Ph.D.

Autor práce: Mgr. et Bc. Aneta Buzková

Studijní obor: Italský jazyk

Ročník: 3.

2015

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 8.5.2015

Aneta Buzková

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce, panu doc. Mgr. Pavlu Štichauerovi, Ph.D., za velmi cenné rady a připomínky a za laskavý přístup při konzultacích.

ANOTACE:

Tato diplomová práce se zabývá příznakovým slovosledem v italštině a jeho překlady do češtiny. Práce je rozdělena na dvě části. V úvodu první, teoretické, části se autorka zabývá vývojem lingvistických přístupů ke slovosledu. Dále se věnuje základním parametrům českého a italského slovosledu se zřetelem k příznakovým konstrukcím. Druhá, analytická, část pracuje s vybranými příklady italských příznakových konstrukcí a jejich překlady do češtiny. Příklady pro výzkumnou část jsou čerpány z mluveného korpusu, beletristického textu a z paralelního korpusu InterCorp. Cílem práce je podrobit italský příznakový slovosled srovnání se slovosledem v českém jazyce a zmapovat obecné principy jejich překladu do českého jazyka. Z výsledků jsou následně vyvozeny závěry a doporučení pro překlad do češtiny.

Klíčová slova: příznakový slovosled, nepříznakový slovosled, dislokace, aktuální větné členění, réma, téma

ANNOTATION:

This diploma thesis deals with the marked word order in Italian and its translation into Czech. The work is divided into two parts. In the opening of the first, theoretical one the author applies her mind to the development of the linguistic attitude to the word order. The author focuses on the description of the basic parameters of the Czech and Italian word order with respect to the marked structures. The second, analytical part works with the selected examples of the Italian marked word order and its translation into Czech. The comparative examples of word order in the analytical part are chosen from the spoken corpus, fictional text and the parallel corpus InterCorp. The aim of this thesis is firstly comparing the Italian marked word order to the Czech one and secondly mapping general principles of translations into Czech. Conclusions and recommendations are drawn for translation into Czech.

Keywords: marked word order, unmarked word order, dislocation, functional sentence perspective, focus, topic

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1. Stručný přehled vývoje lingvistických přístupů ke slovosledu	9
1.1. Skaličková strukturní typologie	10
1.2. Slovosledná typologie J. H. Greenberga	14
1.3. Slovosled v generativní gramatice	15
1.4. Slovosled jako prostředek vyjádření aktuálního členění	17
1.4.1. Aktuální členění větné dle Mathesia	17
1.4.2. Aktuální členění větné dle Daneše	21
1.4.3. Funkční větná perspektiva dle Firbase	23
2. Charakteristika českého slovosledu	30
2.1. Činitel významový	30
2.2. Činitel mluvnický	33
2.3. Činitel zvukový	36
3. Charakteristika italského slovosledu	40
3.1. Pořadí jednotlivých složek v syntagmatu	41
3.2. Pořádek slov ve větě	41
3.3. Faktory ovlivňující pořádek slov ve větě	44
3.4. Nepříznakový slovosled	46
3.5. Příznakový slovosled	49
3.5.1. Dislokace	49
3.5.2. Kontrastivní topikalizace (l'anteposizione contrastiva - TC)	58
3.5.3. Anaforická antepozice / předsunutí (l'anteposizione anaforica - AA)	59
3.5.4. Vytýkáací vazby (le frasi scisse - FS)	60
II. ANALYTICKÁ ČÁST	63
4. Metodologie	63
4.1. Seznam výchozích textů a užívaných zkratk	66
5. Příznakové konstrukce a jejich překlady	68
5.1. Dislokace vlevo (la dislocazione a sinistra – DS)	68
5.2. Tema sospeso (TS)	80
5.3. Pravá dislokace (la dislocazione a destra – DD)	81
5.4. Vytýkáací vazby (le frasi scisse – FS)	93
5.5. Kontrastivní topikalizace (l'anteposizione contrastiva – TC)	104
5.6. Anaforická antepozice / předsunutí (l'anteposizione anaforica – AA)	106
ZÁVĚR	108
RIASSUNTO	110
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	113

ÚVOD

Pořadí slov ve větě není náhodné. V každém jazyce se řídí určitými pravidly. Na základě jejich striktnosti se jazyky dělí na jazyky s pevným a volným slovosledem. Pevný slovosled s poměrně striktními pravidly řazení jednotlivých členů je typický pro jazyky s omezenou nebo žádnou flexí (např. angličtina a francouština), a naopak volný slovosled je typický hlavně pro tzv. flektivní (např. slovanské) a aglutinační (např. altajské) jazyky. Ty využívají k vyjádření vztahů mezi jednotlivými větnými členy systém skloňování a časování. Základním principem volného slovosledu je aktuální členění věty.

V češtině je větný pořádek značně flexibilní a dovoluje širokou variabilitu sdělení. Právě pro zmíněné charakteristiky je slovosled češtiny označován jako volný. Také slovosled italštiny je poměrně volný, nicméně absence pádu v italštině způsobuje, že funkce některých větných členů (podmětu, předmětu) závisí na jejich postavení ve větě, a proto je nutné respektovat určitá slovosledná pravidla.

Předkládaná práce se zabývá příznakovým slovosledem v italštině a jeho překlady do češtiny. Práce je rozdělena na dvě části.

První část práce tvoří teoretický úvod k dané problematice. Na začátku teoretické části jsou popsány teoretické přístupy českých lingvistů v oblasti aktuálního členění větného a také základní pojmy, které se k tématice slovosledu vztahují. Ty jsou definovány na základě rozboru zejména českých studií v oblasti aktuálního větného členění. Dále se zaměříme na činitele, kteří mají vliv na uspořádání větných složek v české větě. Na závěr se podrobně zaměříme na popis jednotlivých příznakových konstrukcí v italštině. Opěrným zdrojem pro tuto část byly především gramatiky *La nuova grammatica italiana* (Dardano, Trifone, 1997), *Grande grammatica italiana di consultazione* (Renzi, Salvi, Cardinaletti, 2001), *Mluvnice italštiny* (Hamplová, 2004) a další gramatiky uvedené v seznamu literatury.

V analytické části pracujeme s vybranými příklady italských příznakových konstrukcí a jejich překlady do češtiny. Příklady pro výzkumnou část jsou čerpány z italského mluveného korpusu, beletristického textu a z paralelního korpusu InterCorp.

Cílem této práce je nejprve dle dostupných zdrojů popsat principy aktuálního členění větného, poté podrobněji charakterizovat český slovosled a popsat základní parametry italského slovosledu a italských příznakových konstrukcí. Italské příznakové

konstrukce jsou následně podrobeny srovnání se slovosledem v českém jazyce s cílem zmapovat obecné principy jejich překladu do českého jazyka. Práce si neklade za cíl vyjádřit frekvenci užívání jednotlivých prostředků, chce „pouze“ ukázat, jakých možností využívá český překladatel při práci s italským textem.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Stručný přehled vývoje lingvistických přístupů ke slovosledu

V této kapitole se zaměříme na vývoj teorií zabývajících se slovosledem a také na základní pojmy, které se k tématice slovosledu vztahují. V antice, ve středověku a téměř po celý novověk bylo pořadí slov chápáno jako stylistický prvek. Dle tohoto pojetí slovosled tedy závisel na autorovi výpovědi. Ten si pořadí slov upravoval podle záměru, kterého mělo být výpovědí dosaženo a podle svého vlastního vkusu a úsudku. Syntaktické hledisko nebylo bráno v úvahu.¹

První konstrukční pravidla se objevují později. Jejich rozvoj umožnil až nástup strukturalismu v druhé polovině devatenáctého století, který znamenal v lingvistice odvrát pozornosti jazykovědců od analytického zkoumání jednotlivých prvků a složek jazyka ke studiu strukturálních vztahů ve větě a funkcí jednotlivých prvků v rámci jazyka jako systému.

Z hlediska slovosledu a jeho popisu byla významná zejména slovosledná typologie. Zařazení jazyků do jednotlivých morfologických typů nám totiž umožňuje předvídat, jaká bude stavba a gramatika daného jazyka. Vývoj teorií třídících jazyky do jednotlivých typologických tříd na základě jejich morfologie se datuje přibližně od 19. století.

Již v době bratří Schlegelů si lingvisté všimli, že některé jazyky se ohýbají pomocí koncovek, jiné používají stále tytéž, více či méně samostatné afixy, některé jazyky nemají flexi, atd. O jazycích, které nemají flexi, hovoří bratři Schlegelové jako o chudých, nedokonalých, protože mají pouze jediný druh slov a nejsou schopné se rozvíjet nebo obměňovat. Za nejdokonalejší ze všech jazyků byly pokládány jazyky flexivní.²

První návrhy typologické klasifikace jazyků se objevují u Wilhelma von Humboldta už na počátku 19. století. Jeho klasifikace jazyků, na rozdíl od klasifikace

¹ Aurová, M. *Slovosled ve španělštině: revize přístupů*. České Budějovice: Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis, 2010, s. 7-8.

² Skalička, V. *Lingvistické čítanky III: Typologie*. Sv. 1. Ed. Palek, B. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 97.

genetické či geografické, třídí jazyky pouze na základě typů jejich gramatiky.³ Gramatická klasifikace jazyků byla ale hlouběji prozkoumána a popsána až ve čtyřicátých a zejména potom v šedesátých letech 20. století českým lingvistou Vladimírem Skaličkou. Skaličkova jazyková typologie vyrůstající ze zásad funkčně-strukturální lingvistiky pražské školy navázala na tradici započatou historicko-srovnávací lingvistikou, ale zejména na Humboldta (1767-1835), Gabelenze (1890) a Sapira (1921).

1.1. Skaličkova strukturní typologie

Ve své knize *Zur ungarischen Grammatik* (1935) si Skalička při porovnávání čtyř jazyků - maďarštiny, finštiny, češtiny a turečtiny všiml, že se tyto jazyky po gramatické stránce liší pouze odlišně vyvinutými diferenciacemi. Ty Skalička⁴ dělí na *vertikální* (séma⁵ : morfém⁶, morfém : slovo, slovo : věta, resp. též slovo : spojení slov, věta jednoduchá : věta složená) a *horizontální* (séma : séma, morfém : morfém, slovo : slovo, věta : věta, např. sémantém : formém⁷, morfém odvozovací : morfém koncovkový, nomen : verbum, substantivum : adjektivum, podmět : přísudek, přísudek : předmět, určovaný nominální člen věty : určující přívlastek, věta hlavní : věta vedlejší aj.). Zatímco bez vertikální diference by se současné jazyky neobešly, horizontální diference není v jazyce nezbytná. Výskyt či nevýskyt nejzákladnější horizontální diference – sémantém : formém lze pokládat za první kritérium pro typologické rozdělení jazyků. Na základě toho, zda se v jazyce vyskytuje diference séma : morfém či nikoliv, a jak jsou v těchto jazycích vyvinuty primární vertikální diference morfém : slovo a slovo : věta, vymezil Skalička⁸ pět jazykových typů - *izolační, aglutinační, flexivní, introflexivní a polysyntetický*. Tyto typy jazyky klasifikují na základě jejich morfologie a syntaxe:

³ Černý, J. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 2008, s. 59.

⁴ Skalička, V. *Souborné dílo*. I. Díl. Eds. Čermák, F. et al. Praha: Karolinum, 2004, s. 262 – 263.

⁵ Pojmem séma označuje Skalička hlavní gramatický element, ze kterého se skládá morfém - tj. nositel funkce hlavního lexikálního významu (ve flexivních jazycích se nazývá obyčejně „kořen“).

⁶ Morfém definuje Skalička jako „spojení sémat, která jsou jednoznačně nebo sama o sobě nebo za pomoci jiných morfémů vyjádřena nepřetržitou řadou fonémů.“ (Skalička 1935, str. 66 = 1979, str. 123)

⁷ Pojem formém potom označuje séma pomocné - tj. nositel funkce pomocné, gramatické (gramatického významu).

⁸ Skalička, V. *Souborné dílo*. I. Díl. Eds. Čermák, F. et al. Praha: Karolinum, 2004, s. 262 – 263.

1. Pro **typ izolační** (tj. ten, který izoluje slova) je charakteristické, že se skloňování ani časování neděje příponami, jako je tomu např. v češtině. Tento typ je vyvinut zejména v jazycích západní Evropy, v angličtině a francouzštině. V menší míře potom i v ostatních románských a germánských jazycích a v bulharštině. Vyznačuje se tím, že slova jsou neměnná (franc. *père, mère*) a věta se tvoří slovosledem (podstatné jméno před slovesem je podmět, podstatné jméno po slovese je předmět) a pomocnými slovy (předložkami a spojkami). Typickým znakem je pro izolační typ také nedostatek synonymie a homonymie, malé rozlišení slovních druhů a hojnost vedlejších vět.

Příklad:

Nutnost podmětu ve větě ve francouzštině a angličtině - *Il pleut.* (fr.), *It is raining.* (angl.) X *Prší* (čj.)

2. **Typ aglutinační** se vyskytuje zejména v tzv. jazycích altajských, tj. v jazycích tureckých, mongolských, v jazycích ugrofinských (finštině a maďarštině) a dále v arménštině, nové perštině, japonštině, korejštině aj. Charakterizován je zejména tím, že se formální elementy připínají na kořen. Podobně jako typ izolační se dále projevuje nedostatkem homonymie a synonymie, značně pevným slovosledem a menším rozlišením slovních druhů. Pro tento typ je navíc charakteristické užívání infinitivních a participiálních vazeb místo vedlejších vět aj.

Příklad:

Slovo dům v turečtině:

	Sg.	Pl.
Nom.	ev	ev-ler
Gen.	ev-in	ev-ler-in
Dat.	ev-e	ev-ler-e
Akuz.	ev-i	ev-ler-i
Lok.	ev-de	ev-ler-de
Instr	ev-den	ev-ler-den

→ každé séma je vyjádřeno vlastním morfémem. Naproti tomu v češtině slovo *dom-ům* vyjadřuje dvě sémata najednou: dativ a plurál.

3. **Typ flexivní** se vyznačuje tím, že se více funkcí kumuluje ve stejné části slova. Flexivnost se projevuje v koncovkách tzv. vnější flexe či v kořeni tzv. vnitřní flexe. Vnější flexe je typická pro češtinu a slovanské jazyky vůbec, baltské a keltické jazyky, latinu, řečtinu a starou indičtinu. Typická je pro tyto jazyky hojnost

synonymie a homonymie, volný slovosled, rozlišení slovních druhů a vedlejších vět.

Příklad kumulace funkcí – pravidlo jedné koncovky, koncovka *a* kumuluje 3 sémanta (séma = elementární jednotka, ze které se skládá morfém):

sestra: sestr - a
 / \
 kořen koncovka
 | | | |
 1 séma N sg f - 3 sémata (séma = elementární jednotka, ze které se skládá morfém)

4. Pododdělením flexivního typu je **typ introflexivní**. Vnitřní flexe se vyskytuje zvláště v jazycích semitských, v němčině a ostatních germánských jazycích. Od vnější flexe se liší tím, že se hromadění významů týká kořene slova, kde dochází ke změně hlásek.

Příklad:

arabština k-t-b: *kitāb(un) – kutub(un)* (kniha – knihy), *farasun – afrāsun* (kůň – koně) - proměňují se samohlásky, souhlásky beze změny.

němčina: *trinken – tränken*

čeština: *hoch - hoši*

5. **Typ polysyntetický** je charakterizován spojováním více kořenů do jednoho slova. Vznikají tak složeniny. Významným znakem tohoto typu je to, že se slova neskloňují ani nečasují. Přestože tento typ není v žádném jazyce převládající, uplatňuje se na druhém místě vedle jiných typů. Významný je především v čínštině a dalších východoasijských jazycích. V evropských jazycích se hojně vyskytuje v řečtině a němčině. Méně silně pak v ostatních germánských jazycích, v maďarštině a ve finštině.⁹

Příklad skládání slov:

der Kranken-kassa-direktor (něm.)

Pokud porovnáme všech pět Skaličkových typů, nelze si nepovšimnout, že poslední jmenovaný, tj. polysyntetický typ, se od zbývajících typů liší. Protože je tento typ nepříznivý formémům (tj. gramatickým elementům) a diferenciacím (tj. gramatickým protikladům) bývá také nazýván negramatickým. Zbylé čtyři typy lze

⁹ Skalička, V. *Souborné dílo*. I. Díl. Eds. Čermák, F. et al. Praha: Karolinum, 2004, s. 262 – 263.

naopak označit jako typy gramatické. Z těchto čtyř typů se polysyntetickému přibližuje nejvíce typ izolační, pro který jsou typické slabě vyvinuté gramatické diferenciace. Naopak nejvíce vyvinuté diferenciace lze pozorovat u flexivního typu. Na dva zbývající typy potom lze nahlížet jako na typy přechodové mezi jednotlivými krajními typy.¹⁰

Typy slovosledu vzhledem k typu jazyka lze potom shrnout následovně:¹¹

jazykový typ	typ slovosledu
aglutinační	pevný
flexivní	volný
izolační	pevný
introflexivní	volný
polysyntetický	pevný

Jazyky s volným slovosledem umožňují mluvčímu ve větší míře měnit pořadí větných členů a využít tak rozmanitou škálu prostředků pro vyjádření záměru sdělit určitou skutečnost. Naopak jazyky s pevným slovosledem svému uživateli dávají možnost vyjádřit totéž prostřednictvím jiných než slovosledných prostředků, protože pořadí jednotlivých větných členů se řídí poměrně striktními pravidly.

Jak uvádí Skalička¹², nelze najít „čisté“ aglutinační, flexivní atd. jazyky, neboť v každém jazyce se kombinují všechny tyto typy a hranice mezi jednotlivými typy se překrývají.

Příklad všech typů v češtině:

Typ izolační: *budu vozit (narozdíl od povezu).*

Typ aglutinační: *seču, vy-seču, do-vy-seču, ne-do-vy-seču.*

Typ flexivní: *mladý*, kde *y* má trojí význam – pád, jednotné číslo a mužský rod.

Typ introflexivní: *ptáci – ptáky, přítel – přátel.*

Typ polysyntetický: *zelenomodrý, velkoměsto.*

Upozorněme ještě na jednu zásadu Skaličkovy typologie. Jazyková struktura není typologicky něco pevného, neboť se mění. Změnami, ke kterým v jazycích dochází, přechází jazyk od jednoho typu k druhému – např. jazyky indoevropské přešly

¹⁰ Popela, J. *Skaličková jazyková typologie*. Eds. Vykypěl, B., Boček, V. Brno, 2006. Dostupné online: <http://ujc.avcr.cz/popela_skalickova-jazykova-typologie.pdf>[citace 9-10-14].

¹¹ Aurová, M. *Slovosled ve španělštině: revize přístupů*. České Budějovice: Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis, 2010, s. 22.

¹² Skalička, V. *Souborné dílo*. I. Díl. Eds. Čermák, F. et al. Praha: Karolinum, 2004, s. 262 – 263.

od aglutinačnosti k flexivnosti a jazyky románské a germánské zj. angličtina a franština od flexe k izolaci.¹³ Ve vývoji češtiny je možné tento přechod pozorovat od praslovanštiny do staré češtiny, kde vzrůstala tendence flexivní, ale po provedení staročeské přehlásky a>ě (tj. od 2. pol. 14. stol.) nastává ve vývoji obrat k aglutinaci (aspoň v deklinaci).¹⁴

Skaličkovu strukturální gramatickou typologii následně rozvíjeli další čeští lingvisté. Byli jimi zejména Petr Sgall, který Skaličkovu typologii zasadil do obecnějších souvislostí a Jaroslav Popela.

1.2. Slovosledná typologie J. H. Greenberga

Ze zahraničních lingvistů, kteří se zabývali otázkami slovosledu nelze opomenout amerického lingvistu Josepha Harolda Greenberga (1915-2001). Greenberg navazující na práci dalšího významného amerického lingvisty zabývajícího se jazykovou typologií Edwarda Louise Sapira (1884 – 1939), svým průkopnickým článkem z roku 1963 položil základy slovosledné typologie, která vedla k formulaci jazykových univerzálií.

Greenbergova slovosledná typologie je založená na vzájemné pozici určitého slovesného tvaru (V) a s ním syntakticky asociovaného nominálního subjektu (S) a nominálního přímého objektu (O) v deklarativních větách.¹⁵ Vzájemnou pozicí těchto tří základních větných členů lze stanovit šest možností slovosledných kombinací: SVO, SOV, VSO, VOS, OSV a OVS. Nejrozšířenějšími typy slovosledu jsou z těchto šesti kombinací první tři: SVO (cca. 30% jazyků), SOV (cca. 50, 2%, dohromady asi 75% jazyků a víc) a VSO (cca. 12,2% jazyků). Mezi jazyky typu VSO řadíme např. berberské jazyky, hebrejštinu, velštinu, mezi jazyky typu SVO poté např. finštinu, norštinu, angličtinu, italštinu, vietnamštinu či češtinu.¹⁶ Mezi jazyky typu SOV náleží takové jazyky jako baskičtina, japonština a kečua. VOS jsou poměrně řídké zastoupeny

¹³ Skalička, V. *Souborné dílo*. I. Díl. Eds. Čermák, F. et al. Praha: Karolinum, 2004, s. 263.

¹⁴ Tamtéž, s. 235.

¹⁵ Aurová, M. *Slovosled ve španělštině: revize přístupů*. České Budějovice: Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis, 2010, s. 25.

¹⁶ Přestože češtině lze jako základní slovosled přisoudit SVO (Sgall, P., Hájíčková, E., Buráňová, E. *Aktuální členění věty v češtině*. Praha: Academia, 1980), toto řazení se jeví z hlediska povrchové struktury českých vět problematické, neboť v určitých případech lze v české oznamovací větě najít všech šest konstelací. Podobné je to i v jiných slovanských jazycích.

a velmi řídké jsou také OVS a OSV (v oblasti Amazonie).¹⁷

Greenbergova slovosledná typologie se nezabývá pouze kombinacemi hlavních větních konstituentů, ale sleduje i ostatní slovosledné parametry. Ze syntaktického hlediska zkoumá i vzájemné postavení řídicího jména a závislého genitivu, postpozici nebo prepozici předložky vzhledem k substantivu, vzájemné postavení substantiva a určujícího adjektiva atd. Po stránce morfologické se Greenberg zaměřil na pořadí kmene, derivačního a ohýbacího afixu. Mezi jednotlivými typy lze nalézt určité souvislosti. Ty, které jsou statisticky významné, jsou formulovány jako univerzálie.¹⁸

Přestože byla jeho slovosledná typologie mnohými lingvisty kritizována, posloužila jako východisko pro práce dalších lingvistů, zj. Vennemana 1974, 1975 a Lehmana 1973, 1978 či moderních typologů W. Crofta a B. Comrieho.¹⁹

Lehmann a Venneman²⁰ navrhli dělení jazyků na levovětvící a pravovětvící, do kterých jsou jazyky řazeny podle postavení slovesa v dané větné struktuře. Čeština i italština se základním slovosledem SVO tedy náleží k jazykům pravovětvícím, protože modifikátor je řazen až za jádro. Tato větná struktura je označována za nepříznakovou.

1.3. Slovosled v generativní gramatice

Také v generativní gramatice, tedy ve směru započatým Naomem Chomským, má slovosled své pevné místo, neboť pozice jednotlivých prvků hraje v generativním přístupu k jazyku zásadní roli. Gramatiku považuje Chomsky za něco, co „generuje korektní věty“.²¹

Poziční vztahy mezi jednotlivými prvky věty jsou znázorňovány pomocí grafů – tzv. závislostních stromů. Hlavním větným členem je v grafickém znázornění sloveso, na němž jsou ostatní členy (popřípadě na sobě) závislé. Kontextově zapojené a nezapojené prvky se pak rovnají základu a ohnisku.

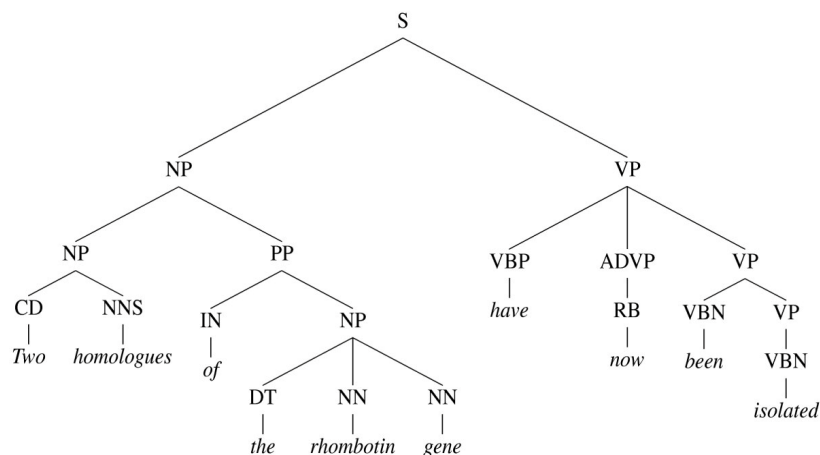
¹⁷ Čermák, F. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 228-229.

¹⁸ Hlavsa, Z. *Sborník o jazykových univerzáliích*. in: *Slovo a slovesnost*, ročník 26, 1965, číslo 3, str. 245-250.

¹⁹ Aurová, M. *Slovosled ve španělštině: revize přístupů*. České Budějovice: Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis, 2010, s. 29.

²⁰ Svoboda, A. *Brněnská škola funkční větné perspektivy v pojmech a příkladech*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. Dostupné online: <http://web.iol.cz/alesvo/vyuka/Brnenska_skola_FSP.pdf> [citace 8-10-14].

²¹ Chomsky, N. *Syntactic Structures*, New York, 1957 in Sgall, P. et. al. *Úvod do syntaxe a sémantiky: Některé nové směry v teoretické lingvistice*. Praha: nakladatelství Československé akademie věd, 1986.

Obrázek 1 (Převzato z http://www.quazoo.com/q/Syntactic_category²²)

Z těchto závislostních stromů lze vyčíst např. hierarchické složení věty, její slovosled atd. Přístup a argumentace zavedená Chomským poskytla slovosledné typologii takový popisný aparát, kterým lze objasnit slovosledně konzistentní chování jazyků.²³

Generativní gramatika se zaměřila nejprve na jazyky s pevným slovosledem, které dovolují stanovit pevné pozice argumentů v hloubkové (i povrchové) struktuře.

Pro určení a třídění jednotlivých jazyků je pro generativní gramatiku podstatná zejména pozice, jakou jádro zaujímá a jeho komplement. Rozlišuje tak jazyky, jejichž jádro zaujímá pozici finální nebo iniciální (viz. již zmíněný Lehmann a Venneman). Pokud jde o struktury SVO předmět se nachází napravo (čeština, italština), naopak nalevo se nachází ve struktuře SOV.

Generativní gramatika také třídí jazyky z hlediska volnosti slovosledu na tzv. jazyky konfigurační (s pevným slovosledem) a nekonfigurační (s volným slovosledem). Jazyky konfigurační určují funkci gramatickou, kategoriální a sémantickou podle pozičních vztahů. Naproti tomu u jazyků nekonfiguračních není pořádek slov ve větě určujícím faktorem syntaktické funkce. U těchto jazyků je vzhledem k volnosti slovosledu obtížné stanovit základní, bezpříznakový slovosled, neboť slovosled je měněn mluvčím, podle toho jakou expresivnost chce určité myšlenky

²² Syntactic category. Dostupné online: <http://www.quazoo.com/q/Syntactic_category> [citace 8-11-14]

²³ Aurová, M. *Slovosled ve španělštině: revize přístupů*. České Budějovice: Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis, 2010, s. 34.

přisoudit. Slovosled tedy neplní ve všech jazycích stejnou funkci.²⁴

1.4. Slovosled jako prostředek vyjádření aktuálního členění

Na počátku 20. století, kdy se lingvistika zabývá zejména strukturalismem a funkcionalismem, se ústředním tématem Pražského lingvistického kroužku²⁵ stala funkce řeči. Právě lingvisté PLKu (Pražského lingvistického kroužku) vypracovali novou jazykovědnou koncepci a v mnoha směrech tak podstatně ovlivnili vývoj moderní lingvistiky 20. století. Přestože byla syntaktickým otázkám věnovaná v klasickém období (tzn. období mezi léty 1926 a 1939) menší pozornost než otázkám morfoložickým a fonologickým, povedlo se členům PLKu objasnit základní otázky větné stavby. Položili tak základ tzv. *teorie o aktuálním členění větném* (AČV) neboli *funkční větné perspektivě* (FPV).

1.4.1. Aktuální členění větné dle Mathesia

Teorie o AČV, která se na rozdíl od větného členění formálního zabývá způsobem, jakým je věta začleněna do věčné souvislosti, z níž vznikla, byla prvně uceleně popsána a rozpracována ve statích Viléma Mathesia²⁶ ve čtyřicátých letech dvacátého století. Přestože téma aktuálního členění bylo v lingvistice několikrát otevřeno již na konci 19. století²⁷, teprve lingvisté PLKu se tomuto tématu věnují soustavně.

²⁴ Aurová, M. *Slovosled ve španělštině: revize přístupů*. České Budějovice: Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis, 2010, s. 38.

²⁵ Pražský lingvistický kroužek byl neformálně založen 6. října 1926 a úředně zaregistrován v roce 1930. Obnoven byl v roce 1990. K zakládající skupině patřili Češi Vilém Mathesius, Bohumil Trnka, Bohuslav Havránek, a Jan Mukařovský. Z cizinců k základním myšlenkám nejvíce přispěli Rusové Roman Jakobson, Nikolaj Sergejevič Trubeckoj a Sergej Karcevskij. Pražská škola, jejímž je PLK jádrem, je jednou ze tří velkých strukturalistických škol předválečné lingvistiky.

²⁶ Mathesius, V. *Čeština a obecný jazykozpyt*. Praha: Melantrich, 1947, s. 234 – 241.

²⁷ Již v roce 1844 Henri Weil vydává knihu *De l'ordre des mots dans les langues anciennes comparées aux langues modernes*. Podle něj věta obsahuje informaci pro mluvčího a posluchače známou a informaci novou, která je přenášena k posluchači. Rozlišuje tak psychologický subjekt (východisko) a psychologický predikát (jádro). Tomuto tématu se také věnovali němečtí lingvisté seskupení kolem časopisu *Zeitschrift für Völkerpsychologie*.

Ačkoli je názvosloví Mathesiovy teorie dnes již zastaralé a bylo nahrazeno moderními termíny, její základní myšlenka zůstává. Podle této teorie se výpověď²⁸ dělí na dvě informačně odlišné části: *východisko výpovědi (téma)*²⁹ tj. část, která něco vypovídá. Sama o sobě nepřináší novou informaci a je kontextově zapojená. A *jádro výpovědi (réma)*, které představuje obsah věty čili to nové, co se o tématu vypovídá a je zároveň nejdynamičtější částí výpovědi. V původním Mathesiově pojetí se však východisko výpovědi nerovná vždy tématu (které má pro něj význam obsahový), přesto se často shodují.

Příklad: *Byl jednou jeden král a ten měl tři syny. Nejstaršího z nich napadlo, že si půjde do světa hledat nevěstu.*

Z této věty vyplývá, že východiskem výpovědi v druhé větě je téma, obsažené explicitně ve větě první a východiskem ve větě třetí je téma, obsažené implicitně ve větě druhé.

Mathesius se zároveň podrobněji zaměřuje na jednotlivé složky výpovědi. V rámci východiska výpovědi rozlišuje jeho centrum a elementy průvodní, v rámci jádra potom diferencuje složky přechodu od východiska k jádru a vlastní centrum jádra.

Příklad: *Záruba za námi staví nových pět domů.*

V této výpovědi je vlastním jádrem kurzívou zvýrazněná část věty, zatímco slovo *staví* je průvodní výraz vedoucí od východiska výpovědi k jejímu jádru.³⁰

Vedle východiska a jádra výpovědi obohatil Mathesius teorii o AČV o další dvojici termínů, o nichž hovoří ve své stati z roku 1939³¹. Jsou jimi *subjektivní a objektivní pořadí výpovědi*. Vzhledem k tomu, že každá výpověď sestává ze dvou

²⁸ Podle vžitého lingvistického úzu je výpověď myšlena konkrétní realizace věty, jednotka mluvy dle Saussureovy dichotomie langue-parole.

²⁹ Terminologie téma/réma byla zavedena J. Firbasem v jeho anglicky psaných článcích. Této dvojici odpovídá výraz *topic a comment*, se kterými se běžně setkáváme v zahraničních pracích.

³⁰ Mathesius, V. *Čeština a obecný jazykozpyt*. Praha: Melantrich, 1947, s. 236.

³¹ Mathesius, V. *O takzvaném aktuálním členění větném*. In: Slovo a slovesnost, ročník 5, 1939, číslo 4, str. 171-174.

prvků, lze jejich obměnou získat dvě varianty pořadí: objektivní postupující od tématu k rématu a subjektivní postupující od rématu k tématu (Firbas ho nazývá přirozený slovosled). Zatímco objektivní slovosled zohledňuje příjemce sdělení, při subjektivním slovosledu mluvčí nezohledňuje příjemce, ale začíná tím, co je pro něj subjektivně nejdůležitější. Subjektivní slovosled je v ústním projevu provázen patřičnou prozódíí s umístěním intonačního centra a důrazu na réma.³²

Příklad:

Utratila jsem (T) spoustu peněz za boty (R). – objektivní slovosled

Tisíc korun (R) jsem utratila (T) za tyhle boty! – subjektivní slovosled

Mathesius jako hlavní principy podílející se na určování slovosledu definoval tyto čtyři:

1. **princip gramatický**
2. **rytmus**
3. **princip aktuálního členění větného neboli funkční větné perspektivy**
4. **princip zdůrazňování větných členů**³³

1. Gramatická funkce slovosledu je v češtině až druhotná, neboť nositelem gramatických funkcí je v češtině bohatá flexe. Tento princip ale převažuje v jazycích analytického typu – např. v angličtině, která za tímto účelem používá samostatná „gramatická“ slova (pomocná slovesa, předložky) a také slovosledu.³⁴

2. Rytmičká funkce slovosledu souvisí s fonetickým plánem jazyka. Jak uvádí Dušáková³⁵, nejtypičtěji se projevuje tím, že se jako uživatelé jazyka snažíme větné členy v promluvě rytmicky uspořádat. V češtině si projevů rytmické funkce slovosledu lze povšimnout např. při postavení nepřízvučných slov (zájmen, českých příklonek) v rámci věty nebo při řazení kratších členů před delší v případech koordinace.

3. Český jazyk se díky volnějšímu slovosledu s principem aktuálního členění větného vyrovnává poměrně snadno. V případě, že je potřeba umístit podmět za sloveso, neboť je rématem věty, je možné ho tam přesunout: *V lese mi pomáhá maminka*. Naproti tomu např. anglický pořádek slov takto jednoduše zaměnit nelze.³⁶

Jako další příklad, který lze dohledat v českém jazyce je podle Mathesia

³²Mathesius, V. *Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistickém*. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1961, s. 156.

³³Tamtéž.

³⁴Tamtéž, s. 155.

³⁵Dušková, L. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*, Praha: Academia, 1994, s. 521.

³⁶Mathesius, V. *Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistickém*. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1961, s. 156.

vzájemná pozice příslovečného určení a předmětu (*Koupila jsem si v Brně kalhoty. Koupila jsem si kalhoty v Brně*).³⁷

Proti větné linearitě mohou působit i jiní činitele AČV, např. kontextové zapojení větných elementů (tím je možno v některých případech postavit předmět před podmět věty) či větný typ.³⁸

4. Další faktor, který se podílí na určování slovosledu, je podle Mathesia princip zdůraznění. V typické české větě je zdůrazňovaný člen řazen na konec věty: *Častá krupěj vody i kámen porazí/porazí i kámen*. Pouze pokud má být zdůraznění skutečně silné, je možné umístit tento člen na počátek věty: *I kámen častá krupěj porazí*.³⁹

Vzhledem k flektivnosti češtiny je AČV základním a nepostradatelným slovosledným faktorem. Naproti tomu v jazycích analytického typu jako je angličtina, kde je pořádek slov pouze nositelem syntaktických funkcí, je AČV jakožto slovosledný faktor uplatňován v menší míře.⁴⁰

Na základě komparativní analýzy češtiny a angličtiny Mathesius konstatuje, že český jazyk je k AČV více citlivý než je tomu v případě anglického jazyka. Důvodem toho je převaha prvního, tedy gramatického principu v případě angličtiny. Za nepříznakový slovosled je u obou těchto jazyků považován slovosled respektující pořadí východisko – jádro, zatímco opačný slovosled je pokládán za příznakový, emotivní.

Mathesiovými pokračovateli v bádání o aktuálním členění byli zejména další dva představitelé pražské školy Petr Sgall a František Daneš a Jan Firbas, zakladatel tzv. brněnské školy. Názory na téma a réma se mezi zástupci těchto dvou škol liší. Zatímco Firbas a jeho žáci považují členění výpovědi na téma a réma za nedostatečné, a proto je dále dělí na podrobnější jednotky, skupina kolem Petra Sgalla a Františka Daneše považuje téma a réma za komplementární, dále nedělitelné části výpovědi. Nejednotnost panuje mezi oběma skupinami i v definování tématu a rématu. Na následujících řádcích budou proto jednotlivé pohledy českých lingvistů na aktuální členění větné podrobněji popsány.

³⁷ Mathesius, V. *Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistickém*. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1961, s. 156

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž.

1.4.2. Aktuální členění větné dle Daneše

František Daneš⁴¹ definuje AVČ jako komplex různých, avšak vzájemně propojených a velmi blízkých jevů a upozorňuje, že oblast AČV je funkčně propojena i s dalšími oblastmi jazyka. Aktuální členění je aplikovatelné na naprostou většinu výpovědí a je považováno za charakteristický rys všech indoevropských a také mnoha neindoevropských jazyků⁴².

Dle Daneše⁴³ je, jak již bylo naznačeno výše, základem AČV dichotomie tématu a rématu. Nepřipouští tak stejně jako Sgall existenci přechodové složky, se kterou se později setkáváme u Firbase. V každé výpovědi lze rozlišit téma a réma, ke kterým jednotlivé části výpovědi náleží.

Daneš⁴⁴ konstatuje, že stanovení hranice mezi tematickou a rematickou částí výpovědi je obtížné. Podle něj lze jednoznačného přiřazení jednotlivých prvků k tématu a rématu docílit na základě objektivních diagnostických metod. Nejspolehlivějším testovacím kritériem je podle Daneše otázkový test, který přistupuje ke každé oznamovací větě jako k možné odpovědi na množinu otázek formulovaných tak, že se některá část oznamovací věty nahradí tázacím výrazem. Tázací výraz pak odpovídá rématu oznamovací věty, složky opakující se v otázce i odpovědi tvoří téma výpovědi.

Příklad:

Metan vzniká při destilaci organických látek.

1 2 3 4 5

V úvahu připadají následující otázky:

- (1) Jak (Za jakých podmínek, Při čem, Kdy) vzniká metan? (ptáme se na část věty 3,4,5)
- (2) Při destilaci čeho vzniká metan? (ptáme se na 4,5)
- (3) Při destilaci jakých látek vzniká metan? (ptáme se na 4)
- (4) Co se děje při destilaci organických látek? (ptáme se na 1,2)
- (5) Co vzniká při destilaci organických látek? (ptáme se na 1)
- (6) Co se děje s metanem při destilaci organických látek? (ptáme se na 2)

⁴¹ Daneš, F. *Věta a text: Studie ze syntaxe současné češtiny*. Praha: Academia, Praha, 1985, s. 187.

⁴² Daneš, F. *Mluvnice češtiny: vysokoškolská učebnice pro stud. filozof. a pedagog. fakult aprobace čes. jazyk*. Praha: Academia, 1987, s. 422.

⁴³ Daneš, F. *Věta a text: Studie ze syntaxe současné češtiny*. Praha: Academia, Praha, 1985, s. 189.

⁴⁴ Daneš, F. *Typy tematických posloupností v textu*. In: *Slovo a slovesnost*, ročník 29, 1968, číslo 2, str. 125-141.

(7) Při které proceduře s organickými látkami vzniká metan? (ptáme se na 3)⁴⁵

Daneš⁴⁶ se v návaznosti na Mathesiovo aktuální členění větných výpovědí na východisko (téma) a jádro (réma) pokusil najít odpověď na otázku, odkud se berou témata jednotlivých výpovědí a jaký je vzájemný vztah témat výpovědí patřících ke stejnému odstavci. Rozpracoval tak teorii tematických posloupností. Z hlediska struktury a návaznosti je totiž téma důležitější než réma, které je naproti tomu důležitějším nositelem informací. Ve stejnojmenném článku, který vyšel v roce 1968 v časopisu Slovo a slovesnost, uvádí 5 základních typů tematických posloupností, které jak zdůrazňuje lze kombinovat podle slohové a obsahové povahy textu, podle záměru a sklonů autora:

1. typ s návaznou tematizací rématu - réma první výpovědi se stává tématem druhé výpovědi, réma této výpovědi tématem třetí výpovědi atd.

2. typ s průběžným tématem - téma, navozené např. rématem úvodní výpovědi, zůstává stále totéž (opakuje se) a přiřazují se k němu vždy nová rémata

3. rozvíjení rozštěpeného rématu - R_1 je (skrytě nebo výslovně) dvojnásobné ($R_1 = R_1' + R_1''$). Z něho pak vycházejí dvě dílčí posloupnosti: první (p') začíná tematizací prvé složky rozštěpeného rématu ($T_2' = R_1'$) a rozvíjí se pak podle potřeby dále, a po ukončení této první dílčí posloupnosti nastoupí rozvíjení druhé složky rozštěpeného rématu ($T_2'' = R_1''$), posloupnost p'' .

4. tematické odvozování - založeno na odvozování témat jednotlivých výpovědí z celkového tématu nějakého nadřazeného textového úseku či celku

5. tematický skok - tento „skok“ spočívá v tom, že se např. u posloupnosti typu (1) některý článek řetězce vynechá (tj. vypustí se některé spojení $T_n \rightarrow R_n$), protože se jeví jako samozřejmý (a snadno se doplní ze souvislosti).

S tematickými posloupnostmi úzce souvisí pojem hypertéma neboli tematická složka společná několika výpovědím, který zavedl Daneš (1968).

⁴⁵ Daneš, F. *Typy tematických posloupností v textu*. In: Slovo a slovesnost, ročník 29, 1968, číslo 2, str. 125-141.

⁴⁶ Tamtéž.

1.4.3. Funkční větná perspektiva dle Firbase

Lingvisté, kteří se zabývali tematickou strukturou věty po Mathesiovi, považovali jeho bipolární členění výpovědi na téma a réma za nedostatečné.

Systematického propracování Mathesiovy koncepce docílil zejména Jan Firbas. Byl to právě on, kdo zavádí v padesátých letech 20. století synonymní výraz k AČV tedy funkční větná perspektiva (*functional sentence perspective - FSP*), neboť dosavadní pokusy o překlad do angličtiny považoval za nepřesné a zavádějící. Firbas se zaměřil na aspekty, které posouvají komunikaci podle různého stupně komunikativního dynamismu. V padesátých letech 20. století tak rozšiřuje teorii funkční větné perspektivy o teorii výpovědní dynamičnosti. Zavádí tedy dva zcela nové pojmy: *výpovědní dynamičnost (communicative dynamism - CD)* a *nositel výpovědní dynamičnosti*.⁴⁷

Výpovědní dynamičnost

Výpovědní dynamičnost charakterizuje jako: „*vlastnost sdělení (včetně jednotlivých promluv a výpovědí), která vyplývá ze skutečnosti, že sdělení není jev statický, ale dynamický, a kterou lze charakterizovat jako impuls rozvíjející sdělení v souhlase s aktuálním (bezprostředním) komunikativním záměrem mluvčího a s cílem tento komunikativní záměr splnit.*“⁴⁸

Podle jeho teorie každá věta obsahuje prvek, k němuž je orientována (ve své knize z roku 1992 nahrazuje Firbas původní anglický termín „orient“ termínem „perspective“). Tato složka přispívá nejvíce k rozvoji komunikace, neboť nese nejdůležitější část informace. Každá jazyková složka (celá věta, fráze, slovo, morfém) může být nositelem CD a to tak dlouho, dokud nese informaci a podílí se na rozvoji komunikace.⁴⁹

Z tohoto pohledu, je FSP definována jako rozložení CD na jednotlivé složky věty. CD ve větě dosahuje různých stupňů, ale není měřitelná, neboť její hodnota je vždy uvedena ve vztahu k ostatním zapojeným složkám. Proto na ní musí být nahlíženo

⁴⁷ Firbas, J (1957): „Aktuální členění vět“ (,) či „funkční perspektiva větná“? In: Slovo a slovesnost, ročník 43, 1982, číslo 4, str. 282-293.

⁴⁸ Firbas, J. *Ke konfrontačním studiím o aktuálním členění větém*. Brno: Brněnská univerzita, 1980, s. 19.

⁴⁹ Firbas, J. *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: Universita of Cambridge, 1992, s. 7 – 8.

spíše jako na relativní hodnotu.⁵⁰ CD se tedy realizuje na jednotlivých lingvistických elementech, které se od sebe liší mírou dynamičnosti na základě toho, jak přispívají k naplnění záměru komunikace. Míra přínosu prvku závisí velkou měrou na charakteru informace, kterou nese. Firbas⁵¹ vymezuje dva typy informace:

1. informace známá účastníkům komunikativního aktu, ale nedoložitelná na základě bezprostředního kontextu = *informace nevyvoditelná*;

2. informace zahrnující zkušenost společnou všem účastníkům komunikativního aktu, která se dá plně doložit z bezprostředního kontextu = *informace vyvoditelná*.

Firbas⁵² vidí větu jako distribuční pole (*distributional field - DF*), na kterém jsou sémantické vztahy a syntaktická struktura vzájemně propojeny, a na kterém jsou distribuovány stupně CD. Jedna věta může být interpretována nejen na úrovni hlavního distribučního pole, ale také na úrovni dílčích distribučních polí. Syntaktické prvky představují komunikativní jednotky (*communicative units - CU*). Firbas říká, že každé distribuční pole je orientováno směrem ke komunikativním jednotkám, které jsou nositeli nejvyššího stupně CD.

Příklad (hvězdička označuje jednotku nesoucí nejvyšší stupeň CD):

Peter decided that he would learn foreign languages.

CU na hlavním DF: *Peter decided *that he would learn foreign languages.*

subject verb object

CU na druhém místě DF: *that he would learn *foreign languages.*

conjunction subject verb object

CU třetím místě DF: **foreign languages*

attribute headword⁵³

Pluripartitní členění

Základní distribuce CD je rozdělena do tematických a non-tematických prvků. Firbas sdělení dělí na dvě části – *foundation-laying* a *core-constituting*, tedy na část základní a část klíčovou (jádro sdělení). Tyto části spojuje gramatický komponent slovesa (transition proper). Základová část nazývá termínem theme

⁵⁰ Firbas, J. *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: Universita of Cambridge, 1992, s. 8.

⁵¹ Tamtéž, s. 7 – 8.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

(=část tematická), část přechodovou a část klíčovou jako non-theme (=část netematická). Do části netematické, tj. do klíčové části tedy patří přechodové prvky a prvky dále rozvíjející a naplňující proces komunikace. Ty prvky, které posouvají proces komunikace za hranici přechodového elementu, nazývá Firbas rheme – réma. Prvky, které proces komunikace naplňují, potom označuje termínem rheme proper – vlastní réma.⁵⁴

Tematickou složku lze potom členit na vlastní téma (= prvky, které jsou mluvčím signalizovány jen minimálně, např. personálními a numerálními afixy sloves, nebo v podobě nepřízvučných zájmen), témata tíhnoucí k vlastním tématům, témata tíhnoucí k diatématům a diatémata (tj. téma je kontextově zapojeno, avšak je rozvité, a přináší tedy nové informace nebo opakuje informaci, která se poprvé objevila v textu těsně předešlém).⁵⁵

Také ve složce tranzitivní rozlišujeme vlastní transit. Nejčastěji jím jsou morfémy slovesných tvarů signalizující slovesný čas a způsob. Transit (ostatní části tranzitivní složky, kromě vlastního tranzitu) je většinou představován kořenovou částí slovesa.⁵⁶

Příklad:

Večer s ní procvičovala aplikovanou matematiku celé tři hodiny.

Večer - diatéma, *s ní* – téma tíhnoucí k vlastnímu tématu, *procvičova-* - transit, *-l-* vlastní transit, *-a* - vlastní téma, *aplikovanou matematiku* – réma, *celé tři hodiny* – vlastní réma.

Podle Firbasovy teorie tedy každé části rématu i tématu výpovědi náleží určitý stupeň výpovědní dynamičnosti. Firbas⁵⁷ říká, že každý prvek rématu má vždy vyšší stupeň výpovědní dynamičnosti, než jakýkoliv prvek tématu.

Zatímco vlastní téma a vlastní přechod musejí být v každém distribučním poli zastoupeny vždy, zbývající tematické a netematické části nemusejí být podle teorie funkční větné perspektivy nutně přítomny. Ani jedna z výše uvedených rolí (theme,

⁵⁴ Firbas, J. *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: University of Cambridge, 1992, s. 71.

⁵⁵ Právě tímto detailnějším členěním jednotlivých částí výpovědi se Firbas odlišuje od dichotomického členění výpovědi, tak jak jej popsal Mathesius a jak s ním posléze pracovala většina teoretiků.

⁵⁶ Firbas, J. *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: University of Cambridge, 1992, s. 72.

⁵⁷ Tamtéž, s. 8.

non-theme, transition proper, transition proper oriented, rheme, rheme proper) není pozičně vázána. Tzn. přiřazení větného prvku k tématu, rématu či části přechodové, není nutně svázán s počáteční, středovou nebo finální pozicí v distribučním poli.⁵⁸

Faktory FSP (FSP factors)

Každý jazyk je přístupný přes FSP, protože účelem každého jazyka je splnění komunikačního záměru. Přesto se strategie, jak dosáhnout tohoto cíle mohou lišit. FSP je výsledkem vzájemného působení tří faktorů, které nesmíme opomenout při analýze psaného textu.⁵⁹ Zásoba těchto faktorů se u jednotlivých jazyků neliší, ale jazyky se liší co do způsobu a rozsahu jejich uplatnění⁶⁰. V každém jazyce může být dominantní jiný faktor.

Při stanovování míry dynamičnosti výpovědi jednotlivých složek věty, je nutno přihlídnout zejména ke třem základním činitelům, které vždy působí ve vzájemné interakci a vytváří soustavu FSP. Podle Firbase⁶¹ jsou jimi:

- 1. sémantický faktor**
- 2. faktor lineární modifikace**
- 3. kontextuální faktor**
- 4. intonace**

ad 1) Druhy sémantických obsahů, které jsou schopny do různé míry signalizovat CD bez ohledu na postavení ve větě, mohou být uplatněny pouze tehdy, pokud jsou kontextově nezapojeny;

ad 2) lineární modifikace má funkci aktivního signalizátora, pokud proti ní nepůsobí kontext nebo sémantické obsahy, jsou samy schopny signalizace VD; stojí nejnižší a má vliv na pořádek slov ve větě;

ad 3) kontext je tedy hierarchicky nadřazen lineární modifikaci i sémantické

⁵⁸ Firbas, J. *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: Universita of Cambridge, 1992, s. 72.

⁵⁹ Tamtéž, s. 10 – 11.

⁶⁰ Firbas, J. *Ke konfrontačním studiím o aktuálním členění větném*. Brno: Brněnská univerzita, 1980, s. 21.

⁶¹ Firbas, J. *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: Universita of Cambridge, 1992, s. 10 – 11.

stavbě.⁶² Firbas přitom rozlišuje tři druhy kontextu: 1. *kontext zkušenostní* (tj. společné znalosti mluvčího a posluchače); 2. *kontext daný bezprostřední zkušeností* (tj. vyplývající ze situace v okamžiku promluvy) a 3. *kontext slovní*, který předchází v textu danou výpověď.⁶³

ad 4) posledním faktorem je intonace. Ta se v tomto případě stává hlavním činitelem, neboť dokáže změnit význam celé věty a je schopna zneutralizovat zbylé tři faktory.

Firbas⁶⁴ uvádí, že souhra těchto faktorů v okamžiku promluvy je rozhodující prourčení relativních stupňů výpovědní dynamičnosti a vytváří soustavu aktuálního členění větného.

Firbasova teorie FSP a slovosled

Ve svém nejvýznamnějším díle o funkční perspektivě z roku 1992 se Firbas také vrací k Mathesiově pojetí slovního pořádku. Podobně jako Mathesius pojímá Firbas AČ jako soustavu propojenou se systémem slovosledu. Tento systém lze dle Mathesia pochopit pouze, pokud porovnáme více jazyků. K tomu využíval metodu analytického srovnávání.⁶⁵ Mathesius přitom bral v úvahu princip důrazu a princip rytmu věty, princip koherence zapojených členů, princip funkční větné perspektivy a princip gramatické funkce.⁶⁶

Z hlediska gramatické funkce dospěl k závěru, že umístění prvku ve větě závisí na jeho syntaktické funkci. Proto umísťuje angličtina podmět před predikativní sloveso, které pak klade před předmět. Princip koherence se projevuje jednak negativně, tzn., jestliže se mění pozice jednoho z vázaných prvků, změní se současně i pozice druhého prvku, a to z důvodu, aby jejich kontinuita byla zachována. Na základě principu funkční větné perspektivy má pořadí větných členů tvořit vzorec *thema – transit – rhema*, tzv. FSP *linearity principle*. Uvnitř jednotlivých složek by měl být dodržen požadavek

⁶² Firbas, J. *Ke konfrontačním studiím o aktuálním členění větném*. Brno: Brněnská univerzita, 1980, s. 21.

⁶³ Firbas, J. (1957): „Aktuální členění větné“ (.) či „funkční perspektiva větná“? In: *Slovo a slovesnost*, ročník 43, 1982, číslo 4, str. 282-293.

⁶⁴ Klímová, E. *Dislocazione a sinistra – descrizione formale e funzionale*. Brno: Brněnská univerzita, 2002, s. 1. Dostupné online: <http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/100817/A_Linguistica_28-1980-1_5.pdf> [citace 15-10-14]

⁶⁵ Mathesius, V. *On Some Problems of the Systematic Analysis of Grammar*. 1936. In Firbas, J. *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: University of Cambridge, 1992, s. 106.

⁶⁶ Tamtéž, s. 118.

stoupající míry dynamičnosti. Poslední z principů, princip důrazu, řadí slova tak, že utváří neobvyklý slovosled naplňující dodatečnou funkci komunikace, kterou standardní věta nese, a je tudíž příznakový.⁶⁷

V otázce větného rytmu se Firbas shoduje s Mathesiem, že jednotlivé jazyky se mezi sebou liší distribucí přízvučných a nepřízvučných slov v mluveném jazyce. Zatímco v angličtině je běžné, že věta začíná na nepřízvučné slovo, v češtině je to nepřipustné.⁶⁸

Rozdíl mezi češtinou a angličtinou je také v dodržování / nedodržování pořadí thema – transit – rhema. Angličtina toto pořadí nedodržuje pravidelně, jelikož gramatický princip dělá anglický pořádek slov méně flexibilním. Proto, aby se vyhnula rozporu mezi gramatickým principem a principem linearity, je ale i v angličtině silná tendence umístit podmět na prvním místě věty, v tzv. tematické pozici. Právě z důvodu důležitosti gramatické funkce slovosledu považoval Mathesius angličtinu za méně citlivou vůči AČV. Na slovosled, alespoň pokud jde o psaný jazyk, nahlíží jako na jediný prostředek FVP, čímž se liší od Firbase, podle něhož existují další faktory mající vliv na FVP (viz výše).⁶⁹

Firbas na příkladu také objasňuje, že prvek, který je předsazený na začátek věty nemusí být vždy prvkem rematickým:

These great men we trust that we know how to prize; and one of these was Milton.

*Therefore we have we linked ourselves to the only Party that promises us the boon we seek.*⁷⁰

Tímto příkladem tak dokládá, že přestože je pořádek slov příznakový, neshoduje se s rematickým charakterem předsazených elementů, které jsou bez pochyby závislé na kontextu.

Porovnáním jednotlivých jazyků tedy Firbas dospívá k závěru, že český a anglický slovosled mají sice příznakové varianty, avšak zatímco anglický příznakový slovosled je odchylkou od gramatického principu, český příznakový slovosled je porušením lineárního principu FVP. Navíc konstatuje, že pouhé přeskupení prvků ve

⁶⁷ Firbas, J. *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: University of Cambridge, 1992, s. 120.

⁶⁸ Tamtéž, s. 122.

⁶⁹ Tamtéž, s. 124.

⁷⁰ Tamtéž.

věť nemá vliv na stupeň dynamičnosti výpovědi.⁷¹

Důležitým faktem, ke kterému Firbas⁷² dospívá, je, že Mathesiův „objektivní“ a „subjektivní“ pořádek slov v angličtině a češtině nemají stejný efekt, protože emotivní princip v angličtině a v češtině má v rámci jejich slovosledných systémů různou pozici. A tak, přestože dva odlišné jazyky uplatní stejný slovosled, výsledný efekt nemusí být tentýž.

To znamená, že čteme-li cizojazyčný text, který je stylisticky ovlivněn užitím příznakového slovosledu, může být jeho vnímání nerodilým mluvčím značně zkresleno. Při překladu se tak můžeme dopustit značných posunů v dynamičnosti.

Firbas⁷³ na závěr konstatuje, že systém FVP je hierarchicky nadřazen systému slovosledu a že slovosled je jen jedním z prostředků FVP.

⁷¹ Firbas, J. *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: Universita of Cambridge, 1992, s. 123.

⁷² Tamtéž, s. 124.

⁷³ Tamtéž, s. 125.

2. Charakteristika českého slovosledu

V této kapitole shrneme a zároveň rozvineme některé poznatky, které jsme v souvislosti s českým slovosledem rozebrali výše.

Český slovosled se označuje jako volný. Nelze ho ale považovat za zcela libovolný, bez pravidel, neboť přestože je čeština jazykem převážně flexivním a obsah sdělení, která vytváří, významně závisí na tvarech užívaných slov, pořádek slov podléhá určitým zákonitostem, jejichž porušení je nepřijatelné.⁷⁴

Slovosled plní řadu důležitých funkcí, neboť zajišťuje zapojení vět a větných ekvivalentů do kontextu, naznačuje komunikační záměr autora a vyjadřuje sounáležitost některých částí věty a zvukovou plynulost.⁷⁵ Činitele, které mají vliv na uspořádání větných složek, je možno v rámci indoevropských jazyků považovat za jazyková univerzália⁷⁶. Na uspořádání slov v české větě mají zásadní vliv tyto tři činitele: 1. činitel významový, 2. činitel mluvnický a 3. činitel zvukový.

2.1. Činitel významový

Jak naznačil už ve 20. letech 20. století Vilém Mathesius, základním a nejdůležitějším principem ovlivňujícím český slovosled je aktuální členění věty na její východisko (základ, téma) a jádro (réma). Členění věty je jazykovým ztvárněním kognitivní opozice tzv. dané („známé“) a nové informace.⁷⁷ V české jazykovědě se vedle názvu *známá informace* užívá Firbasova synonymního výrazu *kontextově zapojená* (contextually dependent) či výrazu *kontextově vázaná* (contextually bound) informace, se kterým se setkáváme v pracích skupiny Sgallovy. Po shrnutí různých pojetí známé (a nové) informace lze nahlížet na známou informaci jako na informaci danou kontextem, situací a na pozadí společných znalostí mluvčího a posluchače.

Vzhledem k tomu, že téma odpovídá známé informaci, lze ho v některých případech vynechat nebo popř. nahradit zájmenem nebo příslovcem. Jádro výpovědi bývá zase často zdůrazňováno příslovcem nebo částicemi. Tyto slovní druhy nelze od jádra oddělovat.

⁷⁴ Styblík, V. et al., *Základní mluvnice českého jazyk*. Praha: Pedagogické nakladatelství, 2004. s. 195.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Daneš, F., Grepl, M. et al.: *Mluvnice češtiny. 3. Skladba*. Praha: Academia, 1987. s. 600.

⁷⁷ Sgall, P., Panevová, J. *Jak psát a jak nepsat česky*. Praha: Karolinum, 2004. s. 105.

Příklad: *Před bouřkou se ani nepohnul lísteček. Před bouřkou se nepohnul ani lísteček.*

V souvislém jazykovém projevu na sebe jednotlivé věty navazují po významové stránce tak, že věta následující začíná tím, co je známe z věty předcházející, neboli daná informace se stává východiskem pro informace dalších výpovědí.

Často vycházíme ve výpovědi od podmětu a tím novým, vlastním jádrem bývá přísudek, proto ve větě podmětová část předchází přísudkovou, ale není tomu tak vždy, neboť východiskem i jádrem může být jakýkoliv větný člen. V italštině se shodu podmětu s tématem věty setkáváme oproti češtině ještě častěji.

Východisko i jádro se může skládat z více členů. Podle pořadí východiska a jádra ve větě rozlišujeme dva typy aktuálního členění, a sice objektivní a subjektivní pořadí:

- **Objektivní pořádek slov**

Při objektivním pořádku slov zpravidla stojí na začátku věty slova, která jsou méně závažná. Za nimi jsou řazena slova závažnější a nejdůležitější část výpovědi je kladena až na konec. V klidné, citově nezabarvené výpovědi či při prostém konstatování faktů apod. se tedy začíná tím, co je známé ze souvislosti nebo situace (VÝCHODISKO VÝPOVĚDI), a teprve potom následuje to, co je nové (JÁDRO VÝPOVĚDI): $V \rightarrow J$. Toto pořadí je považováno za základní slovosledné uspořádání slov ve větě. Každé neemotivní porušování tohoto slovosledného schématu může mít za následek zkreslení smyslu výpovědi a je považováno za slohovou neobratnost.⁷⁸

- **Subjektivní pořádek slov**

U subjektivního pořádku (tzn. u citově zabarvených výpovědí), jak již bylo uvedeno výše, je tomu přesně naopak. Nejprve se uvádí to, co je nové, nejdůležitější nebo na čem je důraz: $J \rightarrow V$. Jádro výpovědi se tedy nachází na začátku věty. K užívání subjektivního pořadí vede jednak individuální záměr mluvčího zdůraznit obsahově či emocionálně réma popř. celou větu viz. např. ve větě *Sto korun (J) jsem jim dala*, jednak pravidla textové výstavby některých žánrů, zejména v různých žánrech publicistického a uměleckého stylu. Se subjektivním pořádkem se typicky setkáváme

⁷⁸ Grepl, M., Karlík, P. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998, s. 497.

v počátečních větách krátkých zpráv v novinách a v televizním či rozhlasovém zpravodajství. Zde uvádíme pro příklad první větu článku z novin: *Možnost státních dluhopisů (J) parlament projedná koncem ledna*. Všechny další věty potom mají pořad objektivní.⁷⁹

Subjektivní pořad dále mívají:

- otázky doplňující: *Kam (J) odchází otec?*⁸⁰
- výpovědi původně zvukově realizované, v nichž je jádro signalizováno intonačním centrem: *V Jihlavě (J) jsem se také zastavovala*.⁸¹

Jádro výpovědi je v těchto případech vždy naznačeno větným přízvukem, který bývá ještě někdy zesílen citovým zaujetím a v promluvě potom nabývá povahy důrazu: *Na takovou příležitost jsem netrpělivě čekal / celý svůj život. / Celý svůj život jsem netrpělivě čekal na takovou příležitost*. V promluvě mají výpovědi s anteponovaným jádrem vždy zvolací intonaci a dochází k likvidaci veškerých úsekových předělů, čímž vzniká nečleněný „dlouhý“ promluvový úsek.⁸²

Změna objektivního pořádku věty na subjektivní vyžaduje zásadní slovoslednou přestavbu celé věty, která je nutnou podmínkou změny pořádku AČ. Zpravidla je tato podmínka dostačující, ale jak uvádí Uhlířová⁸³, existují i případy, kdy této změny nedocílíme pouhou přestavbou slovosledu, ale kdy takováto změna slovosledu může ovlivnit i mluvnickou a významovou stavbu věty:

Například pouhá změna slovosledu by ke změně subjektivního pořádku věty: *Programový leták Pražského jara vydal v těchto dnech sekretariát tohoto festivalu*, na pořádek objektivní, nevedla: *Sekretariát tohoto festivalu vydal v těchto dnech programový leták Pražského jara*. Rovnocennou větou s objektivním pořádkem je až věta *Sekretariát Pražského jara vydal v těchto dnech programový leták tohoto festivalu*. Tímto příkladem chce Uhlířová zdůraznit, že slovosled je sice v češtině hlavním prostředkem aktuálního členění, ne však prostředkem jediným.⁸⁴

⁷⁹ Uhlířová, L. *Knížka o slovosledu*, Praha: Academia, 1987, s. 136.

⁸⁰ Mathesius pokládá u doplňovacích otázek za základní slovosled subjektivní pořádek, protože nahlíží na tázací sloveso vždy jako na jádro výpovědi, zatímco zbytek věty chápe jako základ výpovědi. S touto definicí, ale nesouhlasí Daneš, který říká, že pokud by tomu tak skutečně bylo, potom by tázací sloveso bylo také vždy nositelem intonačního centra, což neplatí.

⁸¹ Čechová, M. et al., *Čeština: řeč a jazyk*. Praha: SPN nakladatelství, 2011. s. 260.

⁸² Grepl, M., Karlík, P. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998, s. 499.

⁸³ Uhlířová, L. *Knížka o slovosledu*, Praha: Academia, 1987, s. 138 – 139.

⁸⁴ Tamtéž.

2.2. Činitel mluvnický

Na pořádek slov ve větě působí totiž také její mluvnická stavba. Znamená to, že umístění slova nebo sousloví ve větě je určováno jejich gramatickou funkcí, což vede jednak k ustálenému slovosledu a jednak k slovosledu obvyklému neboli neutrálnímu. Slovosled ustálený neboli fixní znamená, že slovo nebo sousloví obsazuje ve větě podle své gramatické funkce vždy totéž místo. Naproti tomu slovosled neutrální se vyznačuje tím, že slovo nebo sousloví má ve větě podle své gramatické funkce vždy stejné místo, jestliže změnu v jeho pozici nezapříčiní jiný slovosledný činitel.⁸⁵

Ačkoliv je mluvnický činitel v češtině považován pouze za činitel vedlejší, má za důsledek, že některé členy větných dvojic nelze od sebe oddělit, neboť jejich postavení ve větě je ustálené. V dnešní češtině se to týká zejména přívlastků, neboť ty musí stát u jména, které určují. Pokud je postavení jiné než obvykle, je považováno za příznakovou zvláštnost, nebo také může nastat situace, kdy není vůbec možné.⁸⁶

Přívlastek je větný člen rozvíjející podstatné jméno. Rozlišujeme buď přísudek shodný, anebo neshodný. Pro syntax je tento větný člen zvláštní, protože nikdy není členem větné struktury, neboť není vázán na přísudek, ale je členem větného členu, který je vyjádřen substantivem.⁸⁷

Přívlastek shodný, který je vyjádřen přídavným jménem, stojí obvykle před svým jménem. **Např.:**

Monika je drobná blondýna.

**Monika je blondýna drobná.*⁸⁸

Ale i v tomto případě převládá princip AČV a adjektivní přívlastek může být jeho vlivem postponován.⁸⁹ Postavení nerozvinutého adjektivního atributu za podstatným jménem je pravidlem v několika případech, které vyjmenovává Uhlířová⁹⁰:

1. přívlastek je aktualizován, tj. zdůrazněn ve větné či nadvětné souvislosti;

Příklad: *Dramatická situace je modelem situace životní.*

⁸⁵ Mathesius, V. *Základní funkce pořádku slov v češtině*. In: Slovo a slovesnost, ročník 7, 1941, číslo 4, str. 169-180.

⁸⁶ Hauser, P. *Základy skladby češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 27. s. 49.

⁸⁷ Bachmannová, J., Balhar, J. et al. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 358.

⁸⁸ Štícha, F. et al. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013, s. 571.

⁸⁹ Grepl, M., Karlík, P. *Skladba spisovné češtiny*. Olomouc: Votobia, s. 322.

⁹⁰ Uhlířová, L. *Knížka o slovosledu*. Praha: Academia, 1987, s. 14 - 20.

Podstata aktualizace spočívá v tom, že se proti sobě staví dva příznaky téhož podstatného jména – *situace dramatická – životní*.

2. přívlastek má význam rozlišující;

Například: u některých tradičních jmen a názvů (Karel Čtvrtý, Univerzita Karlova), ve výčtech (polévka hovězí, hrachová ..), v terminologii některých oborů (kyselina sírová, kuna lesní).

Postpozice jako jediná možná poloha je ale dnes uchována pouze v některých tradicionalismech.

3. přívlastek má význam expresivní;

Příklad: *kluk mizerná*

4. přívlastek je k řídicímu jménu připojen volně;

Příklad: *Občan, který hodlá vycestovat do zahraničí...*

5. Podstatné jméno je současně rozvito přívlastkem shodným a neshodným (který je vyjádřen podstatným jménem) v souřadném vztahu. Přívlastky jsou spojeny spojkou – a, i, nebo.

Příklad: *Muži postižení pubertou a fotbalem vedou svalnaté řeči o genialitě své a svého týmu.*

Také v případě postupně rozvíjejícího přívlastku je umístění jednotlivých přívlastků fixní. Přívlastek stojící nejvíce vlevo má za úkol rozvíjet celé přívlastkové spojení za ním, proto musí mít největší významový rozsah. Směrem zleva doprava se významový rozsah přívlastků postupně zužuje.

Příklad: *Každý tento náš významný pedagogický úspěch.*

V postpozici se může postupně rozvíjející přívlastek vyskytovat pouze, pokud

má funkci rozlišující: *ubrousky bílé ražené krepované*.

Pokud je shodný přívlastek vyjádřen podstatným jménem a má význam rozlišující, stojí na druhém místě: hora Říp, na hoře Řípu, s horou Řípem. Pokud má přívlastek význam hodnotící, je naopak častěji na prvním místě: *chudák manžel*.

V současném jazyce vzrůstá tendence k tomu, aby všechny shodné přívlastky stály před řídicím podstatným jménem.⁹¹

Přívlastek neshodný běžně stojí za jménem (*stromy v parku, kapitoly v knize, soutěž střelby*)⁹². Tento přívlastek se neshoduje se substantivem – jeho tvar se tedy nemění (*kus cukru...kusem cukru...kusu cukru*)⁹³.

Pokud se k jednomu řídicímu podstatnému jménu vztahuje několik neshodných přívlastků, stojí nejbližší k němu ten, který je vyjádřen podstatným jménem v druhém pádě. Dále následují další přívlastky vyjádřené prostým pádem nebo předložkovou konstrukcí: *příjezd přátel z města*.⁹⁴ Dodržování tohoto pořadí má významové důvody. Pokud bychom totiž v této větě zaměnili pořadí přívlastků, vzniklá konstrukce by se významově i strukturálně lišila: *příjezd z města přátel*.

Ustálené pořadí přívlastků je tedy účinný prostředek mluvnické a významové stavby věty⁹⁵.

Také nehodný přívlastek může v některých případech zaujmout ve větě jiné místo než za řídicím podstatným jménem. Výjimečně stojí přívlastek před řídicím podstatným jménem v některých tradicionalismech a frazeologických spojeních: *krve prolítí, v širším slova smyslu*. K odtržení neshodného přívlastku od řídicího podstatného jména dochází nejčastěji, pokud toto jméno udává míru, množství nebo část a závislý přívlastek v druhém pádě vyjadřuje předmět, jehož míra, množství nebo část se udává.⁹⁶

Princip gramatický je v češtině sice důležitým slovosledným činitelem, ale rozhodně v ní není slovosledným činitelem hlavním jako např. v angličtině. To dokazuje nejlépe to, že v českém slovosledu princip gramatický snadno ustupuje před

⁹¹ Uhlířová, L. *Knížka o slovosledu*. Praha: Academia, 1987, s. 21.

⁹² Hauser, P. *Základy skladby češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 27. s. 28.

⁹³ Grepl, M. Hladká Z. et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 503.

⁹⁴ Uhlířová, L. *Knížka o slovosledu*. Praha: Academia, 1987, s. 40.

⁹⁵ Tamtéž, s. 41.

⁹⁶ Tamtéž, s. 45.

ostatními principy, zatímco v angličtině má nad nimi převahu.⁹⁷

2.3. Činitel zvukový

Vedle principu AČ a principu gramatického o umístění některých výrazů v české větě rozhoduje také rytmický činitel. Právě na základě principu fonetického je některým výrazům ve větě přisouzeno určité tzn. fixní místo. Tím je popřeno, nebo alespoň omezeno, tvrzení o volném pořádku slov v češtině.

Jedním takovým jevem jsou klitika, tj. nejčastěji jednoslabičná slova, bez vlastního přízvuku, která nemohou stát samostatně ve větě⁹⁸, a proto se připojují k přízvučnému výrazu, se kterým vytvářejí přízvukový takt⁹⁹.

Na základě umístění klitik k přízvučnému výrazu dělíme klitika na *proklitika* a *enklitika*. Fonetický princip ovlivňuje zejména postavení příklonek (enklitik), které se vážou do jednoho taktu se slovem předcházejícím, proto se na ně podrobněji zaměříme.

Příklonky se podle toho zda mohou plnit pouze funkci příklonek či jsou příklonkami pouze v některých situacích, dělí na stálé a nestálé.

Za nestálé příklonky jsou pokládány např. zájmeno *to*, které může být jednak příklonné (příklad a) a jednak může nést přízvuk a být zároveň nosným výrazem pro stálé příklonky *se* a *mi*. (příklad b).

(a) Máš **to** / 'na stole.

(b) To máš / 'na stole.¹⁰⁰

Nestálými příklonkami jsou také adverbiální výrazy *tu*, *tam*, *ted'*, *tak* nebo některé modifikační částice (např. *vlastně*)¹⁰¹.

Stálé příklonky naproti tomu nemůžou stát v přízvučné pozici a nemohou ani nést větný důraz¹⁰². V češtině jsou za stálé příklonky považovány „krátké“ tvary zájmen (*mě*, *tě*, *se*, *mi*, *ti*, *si*, *mu*, *ho*), tvary pomocného slovesa, a to préterita (*jsem*, *jsi*, *jsme*,

⁹⁷ Mathesius, V. *Základní funkce pořádku slov v češtině*. In: Slovo a slovesnost, ročník 7, 1941, číslo 4, str. 169-180.

⁹⁸ Grepl, M., Karlík, P. et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 644.

⁹⁹ Bachmannová, J., Balhar, J. et al. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 477.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 478.

¹⁰¹ Grepl, M., Karlík, P. et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 644.

¹⁰² Petr, J. et al. *Mluvnice češtiny I*. Praha: Academia, 1986, s. 155.

jste) a kondicionálu (*bych, bys, by, bychom, byste*), některé částice (*snad, však...*) a spojky (*-li*).¹⁰³

Vedle nesamostatnosti a nepřízvučnosti enklitik je ze syntaktického hlediska významná také jejich kontextová zapojenost. Na základě principu AČV jsou příklonky vždy řazeny k tématu. I přes jejich kontextovou zapojenost a tematickému charakteru, se můžou v některých případech příklonky vyskytnout až za rématem výpovědi, tzn. v koncové pozici. K tomu dochází pouze v případě, kdy by příklonky měly stát na začátku věty, tedy v případech jednočlenných vět slovesných (typ vět *stmívá se / *rychle stmívá se*) či v případě, kdy věta obsahuje jen sloveso a na něm závislou příklonku (typ vět *napsal mu, povídali si*). Postavení enklitik až v koncové pozici je u těchto typů vět zcela automatizována. Opačný pořádek réma – téma není pokládán za příznakový, subjektivní.¹⁰⁴

Pokud se v jedné výpovědi objeví více příklonek najednou, mají ustálené větné pořadí, které nijak neovlivňuje postavení slovesa, ke kterému se vztahují, protože se slovesem nemusí tvořit jeden přízvukový takt. První místo zaujímá vždy spojka – *li*, která se pojí přímo s prvním výrazem ve větě. Následují neplnovýznamové tvary *být*, morfy *bych* apod. Třetí místo obsazují reflexivní zájmena *se* a *si*, na další místo jsou umístěny jednoduché tvary osobních zájmen a poslední místo okupuje kondicionálové *byl*.¹⁰⁵

Příklonky na rozdíl od předklonek nikdy nemohou stát na začátku věty, například: **Mi to kup*. Ale mají tendenci shlukovat se na nejméně přízvučném místě, což je na začátku věty za prvním přízvučným úsekem věty či prvním větným členem.¹⁰⁶

Objevují se ale případy, kdy druhou pozici v souvětí obsazuje příklonka, která je součástí větného členu stojícího za slovesem. Je to naprosto běžné u vět se slovesy modálními (*Loni jsme ho chtěli poslat na studii*) nebo u sloves, která mají k modalitě významově blízko, jestliže těsně následují za příklonkou: *Původně jsme ho plánovali poslat do světa na studii*. (*Ho závisí v této větě na poslat a ne na plánovali*). Pokud ale za takovou příklonkou bezprostředně nenásleduje sloveso, může být věta těžko

¹⁰³ Bachmannová, J., Balhar, J. et al. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 478.

¹⁰⁴ Petr, J. et al. *Mluvnice češtiny III*. Praha: Academia, 1986, s. 604.

¹⁰⁵ Grepl, M., Karlík, P. et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 649.

¹⁰⁶ Pořádek slov. In: *Naše řeč, ročník 22, 1938, číslo 6-7, s. 223.*

srozumitelná: *Naděje jej zcela zachránit (už) nebyla.*¹⁰⁷

Ve vedlejších větách potom stojí příklonky za spojovacím výrazem. Ne všechny spojky ale můžou být pro příklonky nosným výrazem. Zejména ze souřadících spojek nemůžou být nosným výrazem příklonek spojky odporovací *ale, avšak, nýbrž, leč, než, kdežto*, ze stupňovacích *ano, ba*, uvozovací *i* a zřídka stojí před příklonkami spojka *a*.¹⁰⁸

Bezpříznakový pořádek slov

Na základní pořádek slov v české větě má vliv řada faktorů. Mezi nejdůležitější řadíme, mimo charakteristické pořadí složek na základě jejich vzrůstající výpovědní dynamičnosti, sémantiku, komunikativní záměr mluvčího a kontext.¹⁰⁹ Čeština, podobně jako další jazyky, má inventář slovosledných schémat, na jejichž základě jsou tvořeny bezpříznakové výpovědi, přičemž k nejčastějšímu slovoslednému schématu se řadí slovosled typu SVO¹¹⁰. Mluvnice češtiny uvádí šestnáct základních typů vět, definovaných na základě vazebnosti větných členů.¹¹¹

V: Prší.

V – O: Z výletu sešlo.

V – O – O: Zželelo se mu otce.

V – O – ADV: Bolí ho v krku.

S – V: Otec leží.

S – V – O: Otec spravuje auto.

S – V – ADV: Schůze trvala dlouho.

S – V – D: Otec se zdál unavený.

S – V – O – O: Sestra darovala přítelkyni koně

S – V – O – D: Výbor zvolil Pavla předsedou/za předsedu.

+ věty s přísudkem sponovým:

V – Predikát: Je mi chladno.

V – Predikát – O: Je mi smutno

S – V – Predikát: Tatínek je právníkem.

¹⁰⁷ Sgall, P., Panevova, J. *Jak psát a jak nepsat česky*. Praha : Karolinum, 2004, s.115.

¹⁰⁸ Tamtéž

¹⁰⁹ Daneš, F., Grepl, M. et al.: *Mluvnice češtiny. 3, Skladba*. Praha: Academia, 1987. s. 560.

¹¹⁰ Bachmannová, J., Balhar, J. et al. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 427.

¹¹¹ Daneš, F., Grepl, M. et al.: *Mluvnice češtiny. 3, Skladba*. Praha: Academia, 1987. s. 28.

S – V – Predikát – O: Ty boty jsou mi dobře.

(V = verbum, S = subjekt, O = objekt, ADV = adverbium, D = doplněk)

3. Charakteristika italského slovosledu

Italština, stejně jako ostatní románské jazyky a dialekty, má svůj původ v latině, která náleží z pohledu genealogického k jazykům italským.¹¹² Možnost přemísťovat jednotlivé prvky v současné italské větě je tedy považována za přímé dědictví z latiny, která se vyznačuje poměrně volným slovosledem (SVO) založeným na základě ohýbání slov a diskontinuální syntaxí se značnou svobodou přemístění prvků ve větě. Díky bohatosti latinské morfologie mohly vznikat i věty s nesouvislými syntagmaty (naznačené barvami), jako např.:

Sacra mari colitur medio grattissima tellus Nereidum matri.

*Una terra sacra, grattissima alla madre delle Nereidi, é venerata in mezzo al mare.*¹¹³

Flexibilita pořádku slov a možnost provádět ve větě různé syntaktické manipulace je v současné italštině vyšší než u jiných románských jazyků. Italština totiž disponuje dostatečně vyvinutým zájmenným a slovesným systémem, ale na druhé straně má slabě vyvinuté flexivní formy v nominálním systému. Proto je v italské větě provádění jakýchkoliv změn v postavení jednotlivých složek ve větě omezenější a neumožňuje (až na pár výjimečných případů) přerušení syntaktických vztahů mezi jednotlivými komponenty syntagmat.¹¹⁴

Příklad:

Ieri sono andato da Marco con il mio nuovo collega.

V této větě lze u jednotlivých složek změnit pořadí. Dostaneme tak věty:

*Sono andato da Marco ieri con il mio nuovo collega / Con il mio nuovo collega ieri sono andato da Marco / Da marco sono andato ieri con il mio nuovo collega atd...*¹¹⁵

Nepřípustné je ale odtržení některých složek, které ve výpovědi mají vždy své pevné místo. Nelze tak od sebe např. oddělit pomocné sloveso od slovesa nebo přídavné jméno od podstatného jména nahrazením dalšími složkami, jak naznačují tyto věty:

**ieri sono da Marco con il mio nuovo collega andato;*

¹¹² D´Achille, P. *L´italiano contemporaneo*. Bologna: Il Mulino, 2006, s. 23

¹¹³ Dardano, M., Trifone, P. *La nuova grammatica italiana*. Bologna: Zanichelli, 1997, s. 438.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž.

**con il mio da Marco nuovo collega andato sono.*¹¹⁶

3.1. Pořadí jednotlivých složek v syntagmatu

Každé větné syntagma se skládá ze základní složky, které se říká hlava syntagmatu (např. podstatné jméno ve jmenném syntagmatu, sloveso ve slovesném syntagmatu či předložka v předložkovém syntagmatu atd.) a z jedné nebo více složek, které pozměňují a doplňují význam hlavy. Vztah mezi členem determinovaným a členem determinujícím nominální hlavu lze ukázat na následujícím italském a anglickém syntagmatu:

*Un libro lungo, noioso, terribilmente difficile;
a long, boring, terribly difficult book;*¹¹⁷
dlouhá, nudná, strašně těžká kniha.

Na tomto příkladu Dardano a Trifone ukazují odlišné chování u obou jazyků. V italštině jsou složky modifikující hlavu (s výjimkou členu) situovány napravo od podstatného jména, zatímco v angličtině je tomu právě naopak.¹¹⁸ Stejně je tomu i u češtiny.

3.2. Pořádek slov ve větě

Vraťme se na chvíli k typologii jazyků navržené Greenbergem v 60. letech 20. století. Ta říká, že pokud bychom chtěli klasifikovat jazyky na základě toho, jak mají za sebou ve větě řazené hlavní větné členy podmět (S), předmět (O) a sloveso (V), dostaneme šest lingvisticky vyhovujících možností (viz. výše). V italštině, ale také v mnoha dalších evropských jazycích je za základní slovosled považován slovosled SVO:

V italštině: *il drago ha ucciso l'uomo*

V angličtině: *the dragon killed the man*

¹¹⁶ Dardano, M., Trifone, P. *La nuova grammatica italiana*. Bologna: Zanichelli, 1997, s. 439.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

Ve francouzštině: *le dragon a tué l'homme*

Ve španělštině: *el dragón mató al hombre*¹¹⁹

V češtině: *drak zabil člověka*

Základní pořádek slov ve větě tj. pořádek nepříznačkový je nejčastěji užívaným pořádkem slov ve výpovědi. Podle Renziho věta s nepříznačkovým slovosledem představuje překrývání znaků syntaktických, sémantických a pragmatických u opozice – podstatné jméno – téma – známá informace nalevo výpovědi a predikát – réma – nová informace napravo výpovědi.¹²⁰

V italštině, kde je pořadí prvků ve větě poměrně nepružné (např. ve srovnání s latinou), je funkcí základního slovosledu přispět k vymezení syntaktických rolí. To znamená, že podmětem je ve větě obvykle výraz, který předchází sloveso, zatímco předmětem je ten, který za ním následuje:

Např. *il ragazzo*_{soggetto} *ama* *la ragazza*_{oggetto}¹²¹

V italštině je slovosled SVO považován za syntakticky nepříznačkový právě proto, že syntaktické funkce podmětu a předmětu přímého signalizuje pouze jejich postavení ve větě.¹²²

Druhým možným slovosledným pořádkem ve větě je slovosled příznačkový. Salvi a Vanelli (2004) uvádějí, že příznačkovost věty se může projevat v rovině syntaktické, pragmatické a intonační:¹²³

1. *intonační (fonetické)* – pokud má intonace ve větě odlišný průběh než při stylově neutrálním vyjádření;¹²⁴

Např. *Piero mangia la minestra* – je intonačně nepříznačkový slovosled, ale ve

¹¹⁹ Dardano, M., Trifone, P. *La nuova grammatica italiana*. Bologna: Zanichelli 1997, s. 440.

¹²⁰ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione* I. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 130.

¹²¹ Gradi, N. *Ordine degli elementi*. *Enciclopedia dell' Italiano*, 2011. Dostupné online: <http://www.treccani.it/enciclopedia/ordine-degli-elementi_%28Enciclopedia%27Italiano%29/> [citace 8-12-14].

¹²² Klímová, E. *Dislocazione a sinistra – descrizione formale e funzionale*. Brno: Brněnská univerzita, 2002, s. 1. Dostupné online: <https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/113019/1_EtudesRomanesDeBrno_32-2002-1_11.pdf?sequence=1> [citace 08-01-15]

¹²³ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 297.

¹²⁴ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 329.

větě *La minestra, la magia Piero*, kde je při výslovnosti udělána pauza za slovem *la minestra* (v písmu naznačená čárkou) je intonačně příznakový slovosled (zároveň i slovosled příznakový syntakticky a pragmaticky).¹²⁵

2. gramatické nebo syntaktické – pokud stavba věty není v souladu s gramatickými pravidly (tzn. v případě slovosledu, neodpovídá slovosledu přímému);

3. pragmatické – pokud se z věty dají odvodit další informace k obsahu, anebo pokud je pro pochopení obsahu věty nutný zvláštní kontext nebo znalost mimojazykových okolností. **Např.** ve větě: *Parla bene italiano* není přítomnost podmětu závazná, věta tedy není příznaková gramaticky, ale pragmaticky, neboť podmět lze odvodit pouze z kontextu.¹²⁶

Benincà¹²⁷ uvádí, že při popisu slovosledu jsou jedinými významnými hledisky příznakovost syntaktická a pragmatická, přestože je obecně známo, že věta může být příznaková, také ze stránky fonologické.

Je tedy zřejmé, že všechny tři roviny jsou vzájemně propojené. Lze říci, že syntaktická příznakovost je jedna ze strategií, kterou jazyk disponuje, aby mohl realizovat příznakovost pragmatickou.¹²⁸

Pragmatické příznakovosti lze dosáhnout také, aniž by byla změněna pozice jednotlivých prvků ve větě, pouhou přeměnou intonace. V takovém případě potom není pragmatická příznakovost vázána na příznakovost syntaktickou.¹²⁹

Např. *Piero mangia LA MINISTRINA.*

Tato věta je syntakticky nepříznavou (slovosled odpovídá slovosledu přímému SVO), ale je příznakovou pragmaticky a intonačně. Takto vyslovená věta může být v ale italštině použita pouze jako kontrastivní reakce na předchozí větu typu *Piero mangia la torta* (viz. níže kontrastivní předsunutí).¹³⁰

Naopak ale existují v italštině i konstrukce syntakticky příznakové, ale pragmaticky nepříznavé. Dobrý příklad takovéto konstrukce představuje postverbální

¹²⁵ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 297.

¹²⁶ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 329.

¹²⁷ Benincà, P. *Ordine normale e ordini marcati*. In: Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione I*. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 115.

¹²⁸ Gradi, N. *Ordine degli elementi*. *Enciclopedia dell' Italiano*, 2011. Dostupné online: <http://www.treccani.it/enciclopedia/ordine-degli-elementi_%28Enciclopedia%27Italiano%29/> [citace 8-12-14].

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 298.

poloha podmětu buď s inakuzativními slovesy nebo intransitivními slovesy s pomocným slovesem essere typu *arrivare, partire, uscire, cadere, scappare...*, se zvrátnými slovesy (např. *ammalarsi...*) a se slovesy v trpném rodě.¹³¹

3.3. Faktory ovlivňující pořádek slov ve větě

Obdobně jako v češtině, tak i v italštině existuje několik faktorů, podléjících se zásadním způsobem na uspořádání slov ve větě. Prvním z těchto faktorů je stejně jako v češtině funkční větná perspektiva (aktuální členění větné).

To znamená, že členění věty na téma a réma představující opozici tzv. dané („známé“) a nové informace, je také v italštině jedním z významných prostředků ovlivňující italský slovosled.

V italské nepříznačkové výpovědi se tedy začíná informací, která je známá jak mluvčímu, tak posluchači (téma), a teprve potom následuje informace, u které je předpoklad, že je pro posluchače informací novou (réma): T → R. Toto pořadí je považováno za základní slovosledné uspořádání slov ve větě.¹³²

Při nepříznačkovém slovosledu nemůže stát prvek kontextově dané („známé“) informace napravo od informace nové, a stejně tak prvek kontextově nový, nemůže stát nalevo od informace dané. Informace, kterou poskytuje výpověď, může být ale také celá nová, neboť prvek kontextově daný nemusí být nutně ve výpovědi přítomný.¹³³

Např.:

- a. (Che cosa mangia Piero?) [DATO *Piero mangia*] [NUOVO *la minestra*]
- b. (Che cosa fa Piero?) [DATO *Piero*] [NUOVO *mangia la minestra*]
- c. (Che cosa succede?) [NUOVO *Piero mangia la minestra*]¹³⁴

V některých případech je za účelem zachování posloupnosti daná – nová

¹³¹ Gradi, N. *Ordine degli elementi. Enciclopedia dell' Italiano*, 2011. Dostupné online: <http://www.treccani.it/enciclopedia/ordine-degli-elementi_%28Enciclopedia%27Italiano%29/> [citace 8-12-14].

¹³² Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione* I. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 130.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 299.

informace nutné přistoupit k slovosledu odlišnému od slovosledu nepříznačového:

Např.: (Chi mangia la minestra?) [DATO *La minestra la mangia*] [NUOVO *Piero*]

V této větě se podmět *Piero*, který představuje novou informaci, nachází v postverbální pozici a přímý předmět *la minestra*, který znázorňuje informaci danou, je umístěn na začátku výpovědi.¹³⁵

V některých dalších případech může být posloupnost daná – nová informace obrácená:

Např.: (Piero mangia la torta) [DATO *LA MINESTRA*] [NUOVO *mangia Piero*], *non la torta*.

V tomto případě signalizuje intonace (v příkladu naznačena velkým písmem), že v této výpovědi výjimečně předchází informace nová informaci danou.¹³⁶

O těchto konstrukcích bude podrobněji pojednáno v kapitole 2.4.3.

Dalším faktorem ovlivňujícím pořádek slov ve větě je neurčitost větného prvku. Neurčité syntagma nese obecně novou informaci a může tak jednodušeji zastávat pozici na konci věty než věta syntakticky nepříznačová. **Např.:** pozice syntakticky nepříznačového přímého předmětu je přímo za slovesem (předmět přímý potom může předcházet buď člen neurčitý nebo člen určitý):

- a. Piero ha regalato *un libro* alla mamma
- b. Piero ha regalato *il libro* alla mamma¹³⁷

V případě, že se ale předmět přímý nachází na konci výpovědi a nese nepříznačovou intonaci, může stát předmět přímý pouze s neurčitým členem (nebo s přídavným jménem ukazovacím):

- a. Piero ha regalato alla mamma *un libro*
- b. Piero ha regalato alla mamma *questo libro*

¹³⁵ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 299.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž, s. 300.

c. *Piero ha regalato alla mamma *il libro*¹³⁸

Dalším faktorem, který může ovlivňovat slovosled ve větě je tzv. „váha“ větných členů (*la pesantezza del costituente*)¹³⁹. Za větný člen s „vyšší vahou“ je ve větě považován ten, který je lineárně dlouhý a / nebo představuje vnitřně ucelenou strukturu. Takovéto prvky nejčasněji najdeme na konci výpovědi:

Ha regalato alla mamma *il libro di cui i giornali hanno tutto parlato.*

Věty vedlejší představují specifický typ prvku s „vyšší vahou“:

Ha detto alla mamma *che non voleva vedere nessuno.*¹⁴⁰

Pozice na konci výpovědi je u vedlejších vět s nepříznačnou intonací povinná. Naproti tomu v případě syntagmat může tzv. prvek s „vyšší vahou“ také zastávat syntakticky nepříznačnou pozici, jak naznačuje př. b, v němž přímý předmět, představující prvek s „vyšší vahou“, stojí bezprostředně za slovesem:

a. *Ha detto *che non voleva vedere nessuno* alla mamma

b. Ha regalato *il libro di cui i giornali hanno tanto parlato* alla mamma¹⁴¹

3.4. Nepříznačový slovosled

V této části uvedeme přehledný výčet možných nepříznačových pořádků v italské větě, tak, jak je uvádí ve své gramatice Salvi a Vanelli:

1. podmět + sloveso tranzitivní + předmět přímý

a. *Piero mangia la minestra.*

2. podmět nevyjádřený + sloveso tranzitivní + předmět přímý

b. *Mangia la minestra.*

3. podmět + sloveso + předmět přímý + předmět nepřímý

c. *Piero ha dato i fiori a Maria.*

¹³⁸ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 300.

¹³⁹ Váhou větného členu rozumíme jeho tendenci k umístění na konci výpovědi.

¹⁴⁰ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 300.

¹⁴¹ Tamtéž., s. 300-301.

Jak je možné vidět v kapitole 2.3.3, tento nepříznakový slovosled může být v některých případech (pokud je neurčitý, má „vyšší váhu“ nebo v případě příznakové intonace) změněn a předmět přímý potom následuje až za předmětem nepřímým:

4. podmět + sloveso + předmět nepřímý + předmět přímý

d. *Piero ha regalato alla mamma un libro.*

e. *Ha regalato alla mamma il libro di cui i giornali hanno tanto parlato.*

f. *Piero ha regalato alla mamma IL LIBRO.*¹⁴²

5. podmět + sloveso + předmět nepřímý + příslovečné určení

g. *Ha telefonato a Maria per interesse.*

6. podmět + sloveso + předmět přímý + příslovečné určení

h. *Hanno incontrato Piero a Milan.*

Časové údaje bývají umístěné na začátek věty:

Ch. *La sera (ci) si arrangia.*¹⁴³

* *Ci si arrangia la sera.*

V případě, že označují určitou událost, může být příslovečné určení času umístěné buď na začátek výpovědi (s postverbálním podmětem) nebo na konec výpovědi (s preverbálním podmětem):

i. *Nel 1939 è scoppiata la guerra.*

j. *La guerra è scoppiata nel 1939.*¹⁴⁴

Změna základní pozice podmětu

V běžné bezpříznakové výpovědi je podmět umístěn na začátku věty v pozici před slovesem. S mnohými netransitivními slovesy (inakuzativními či intansitivními),

¹⁴² Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 301.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 302.

může být ale podmět přemístěn do pozice za slovesem. Takhle vytvořená výpověď je potom pragmaticky nepříznačková:

*È arrivato Piero.*¹⁴⁵

*Ha suonato il postino.*¹⁴⁶

Za takto postaveným podmětem ale obecně nesmí následovat prvek s nepříznačkovou intonací. To je možné pouze v případě, že je podmět neurčitý nebo jestliže prvek, který následuje za postverbálním podmětem, je prvek s vyšší vahou:

**È arrivato Piero a Roma.*

**Ha telefonato Piero a Maria.*

È arrivato un re a New York.

Ha telefonato un tizio a Maria.

È venuto Piero a sentire le tue lezioni

*Mi ha telefonato Piero di andare a prenderlo alla stazione.*¹⁴⁷

Pragmaticky nepříznačková výpověď ale nevzniká se všemi netranzitivními slovesy. V některých případech je vzniklý slovosled příznačkový:

(Chi si è pentito?) *Si è pentito Piero.* (sloveso inakuzativní)

(Chi ha passeggiato?) *Ha passeggiato Piero.* (sloveso intranzitivní)¹⁴⁸

Pokud je podmět neurčitý nebo „s vyšší vahou“, může také stát až v pozici za předmětem přímým, za příslovečným určením:

Ha mangiato la torta una scimmia.

Ha mangiato la torta quella scimmia che è entrata dalla finestra.

È arrivato a New York un re africano. (sloveso netranzitivní)

*Non piace a Maria che tu rientri tardi.*¹⁴⁹ (sloveso netranzitivní)

¹⁴⁵ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 302.

¹⁴⁶ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione I*. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 124

¹⁴⁷ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 302.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 303.

¹⁴⁹ Tamtéž.

3.5. Příznakový slovosled

3.5.1. Dislokace

Dislokace jsou příznakové konstrukce, ve kterých je změněn základní slovosled věty (podmět – přísudek – rozvíjející větný člen) přemístěním některých větných členů na začátek výpovědi (tj. nalevo od slovesa – *dislocazione a sinistra*) nebo na konec věty (tj. napravo od slovesa – *dislocazione a destra*). Dislokace jsou konstrukce typické pro mluvený jazyk, neboť toto přemístění má vliv na organizaci promluvy a je spojený se specifickými komunikačními funkcemi. Cílem dislokace je zdůraznění (*focalizzazione*) určité části výpovědi.¹⁵⁰ Tyto přesuny tedy slouží k tematizaci / rematizaci příslušných větných členů.

Salvi a Velli¹⁵¹ uvádí, že „*větné členy dislokované nalevo představují přípravnou část věty*. Takto dislokované prvky mají za úkol vytknout na začátku věty, čeho se bude celá věta týkat (téma) nebo poskytují základní souřadnice události, o které se bude mluvit.

La mamma, non la vedo da un pezzo.

*A casa mia, i bambini non guardano mai la televisione.*¹⁵²

Naproti tomu větné členy dislokované napravo, popisují stejní autoři jako jistý druh změny názoru, při kterém mluvčí nejdříve určitý prvek výpovědi považuje za tak samozřejmý, že není potřeba ho rozvádět, ale poté jej do výpovědi přidá, aby ji tak učinil srozumitelnější.¹⁵³

*Non la vedo da un pezzo, la mamma.*¹⁵⁴

Při dislokaci předmětu přímého a předmětu nepřímého, je v případě předsunutí větného členu za začátek výpovědi zopakován tento člen klitickým zájmenem – *clitico*

¹⁵⁰ Fallopa, F. *Dislocazioni. Enciclopedia dell' Italiano*, 2010. Dostupné online: <http://www.treccani.it/enciclopedia/dislocazioni_%28Enciclopedia_dell%27Italiano%29/> [citace 15-01-15]

¹⁵¹ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 306.

¹⁵² Tamtěž, s. 307.

¹⁵³ Tamtěž.

¹⁵⁴ Tamtěž.

di ripresa (v příkladu naznačeno modrou barvou). V případě přesunutí větného členu na konec věty ho klitické zájmeno předchází (v příkladu naznačeno zelenou barvou) :¹⁵⁵

- (1) Vedrai Anna domani?
- (2) Anna, la vedrai domani?
- (3) La vedrai domani, Anna?
- (4) Anna andrà a Roma il prossimo fine settimana.
- (5) A Roma, Anna ci andrà il prossimo fine settimana.
- (6) Anna ci andrà il prossimo fine settimana, a Roma.
- (7) Ho proprio bisogno di stare da solo.
- (8) Di stare da solo, ne ho proprio bisogno .
- (9) Ne ho proprio bisogno, di stare da solo. ¹⁵⁶

Při levé dislokaci přímého předmětu nebo je-li předmětem substantivum bez členu či s dělivým členem je *ripresa promoninale* (= *příslušný tvar zájmena v akuzativu*) povinná (a), neboť slouží k signalizování syntaktické funkce přesunutého větného členu. Naproti tomu při levé dislokaci jiného větného členu (b) a při pravé dislokaci (c¹, c²) je její uvedení v zásadě libovolné, protože syntaktickou funkci přesunutého elementu naznačuje předložka, která tento člen doprovází:¹⁵⁷

a. *Piero, non lo vedo mai.* / * *Piero, non vedo mai.* ¹⁵⁸

(Di) *problemi, ne abbiamo molti anche noi.*

Soldi ne hai? ¹⁵⁹

b. *Alla mamma, non (le) ha regalato niente.*

c¹. *L'ho dato a Maria, l'anello.* / *Ho dato a Maria, l'anello.*

c². *(Ci) vado in treno, a Roma.* ¹⁶⁰

¹⁵⁵ Fallopa, F. *Dislocazioni. Enciclopedia dell' Italiano*, 2010. Dostupné online: <http://www.treccani.it/enciclopedia/dislocazioni_%28Enciclopedia_dell%27Italiano%29/> [citace 15-01-15]

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 307.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 330

¹⁶⁰ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 307.

Levá dislokace (la dislocazione a sinistra - DS)

V nepříznakové výpovědi má podmět standardně následující charakteristiky:

1. je umístěn na začátku věty;
2. je tématem věty;
3. představuje prvek známý příjemci výpovědi (lze ho předvídat nebo již byl zmíněn v minulosti).¹⁶¹

Pokud ale chceme učinit tématem výpovědi jiný větný člen než podmět, přemístíme tento větný člen nalevo od slovesa (na místo, které v přímém slovosledu obsazuje podmět)¹⁶². Cílem tohoto přesunu je zdůraznit jiný větný člen než podmět¹⁶³. Tento jev je obecně nazýván jako levá dislokace. Často se s ním setkáváme v emotivně zabarvených výpovědích¹⁶⁴.

K objasnění našeho formálního popisu této větné konstrukce se můžeme odkázat na Paola Benincu¹⁶⁵, který uvádí, že o dislokaci vlevo se jedná tehdy, „*pokud tematizovaný větný člen, který je přemístěn doleva, jasně ukazuje svůj syntaktický vztah se zbytkem věty. Toto spojení může být vyjádřené buď předložkou, která ho řídí, a která je rovněž přesunuta vlevo, anebo příslušným zájmenem ve 4. pádě umístěným vedle slovesa, popřípadě oběma těmito znaky.*“

Le sigarette, Luigi *le* compra sempre alla stazione.

In Africa, Maria (*ci*) andrà l'anno prossimo.

Chceme – li definovat funkci dislokace vlevo, poslouží nám následující definice: „*je možné začít výpověď přemístěním větného členu vlevo, v případě, že větný člen přemístěný nalevo se vztahuje k něčemu, co je známé příjemci výpovědi a že tento větný člen určuje a zdůrazňuje téma věty.*“¹⁶⁶ Z informativního hlediska je dislokovaný člen daný a dislokace vlevo tedy slouží k potvrzení, že tok informací postupuje od daného k

¹⁶¹ Dardano, M., Trifone, P. *La nuova grammatica italiana*. Bologna: Zanichelli, 1997, s. 442

¹⁶² Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 329.

¹⁶³ Dardano, M., Trifone, P. *La nuova grammatica italiana*. Bologna: Zanichelli, 1997, s. 443.

¹⁶⁴ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 329.

¹⁶⁵ Benincà, P. *Ordine normale e ordini marcati*. In: Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione I*. Bologna: Il Mulino, 2001. s. 130.

¹⁶⁶ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione I*. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 150.

novému i v těchto případech, v nichž se člen daný neshoduje s podmětem výpovědi.¹⁶⁷

Vedle hlediska informativního má také dislokace vlevo v mluveném projevu zcela zřejmou pragmatickou funkci, jelikož udává konverzaci komunikační dynamiku a funguje jako způsob, jak přivést či znovu přivést pozornost posluchače k tématu¹⁶⁸ nebo se jeví jako prvek nový a potom obrací hovor k jinému zájmu¹⁶⁹.

Pokud se na dislokace podíváme z hlediska textu, vidíme, že napomáhá vyrovnat se s obtížnostmi při plánování promluvy a současně posiluje soudržnost uvnitř výpovědi i mezi větami.¹⁷⁰

Tema sospeso (TS)

Tyto charakteristiky informativní, pragmatické, morfosyntaktické a textuální sdílí dislokace vlevo s dalším prostředkem tematizace tzv. tema sospeso¹⁷¹. Od dislokace vlevo se tema sospeso (doslova „odložené téma, známé spíše jako „absolutní podmět“ nebo „nominativus pendens“)¹⁷² liší tím, že tema sospeso není doprovázené indikátory své syntaktické funkce¹⁷³ a větný člen dislokovaný vlevo před sloveso se gramaticky neshoduje se zájmenem, které ho obligatorně opakuje.¹⁷⁴ Jedná se o vyšínutí z větné konstrukce, které není považováno za spisovné, přestože se objevovalo již v počátcích italského jazyka.¹⁷⁵

Konstrukce TS a DS od sebe po dlouhou dobu nebyly diferenciovány. Odlišnostmi mezi jednotlivými konstrukcemi se začal ve svých pracích zabývat zejména lingvista Cinques (1977, 1997 et al.), který také zavedl termín *hanging topic*.

V následujícím příkladu, který uvádí Renzi, je patrný rozdíl mezi větou se základním slovosledem (a), dislokací vlevo (b) a tema sospeso (c):

¹⁶⁷ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 307.

¹⁶⁸ Durantí, A., Ochs, E. *Left-dislocations in Italian conversation*. In Givon, T. ed., *Syntax and semantic* New York: Academic Press, 1979, s. 377

¹⁶⁹ Gaetano, B. *Sociolinguistica dell'italiano contemporaneo*, Roma: La Nuova Italia Scientifica, 1997.

¹⁷⁰ Fallopa, F. *Dislocazioni. Enciclopedia dell'Italiano*, 2010. Dostupné online: <http://www.treccani.it/enciclopedia/dislocazioni_%28Enciclopedia_dell%27Italiano%29/> [citace 15-01-15]

¹⁷¹ V angličtině se tema sospeso označuje výrazem „hanging topic“

¹⁷² Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 331

¹⁷³ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione I*. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 145.

¹⁷⁴ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 331

¹⁷⁵ Tamtéž.

- a) *Hanno parlato bene di Giorgio.*
- b) *Di Giorgio, (ne) hanno parlato bene.*
- c) *Giorgio, ne hanno parlato bene.*¹⁷⁶

Opakovacím zájmenem může být zájmeno klitické, ukazovací nebo syntagma anaforického typu (věta musí obsahovat srovnání):

Mario, parleremo a lui volentieri / gli parleremo volentieri.

Mario...abbiamo incontrato quel farabutto davanti al negozio.

*Giorgio, non conosco nessuno che corra più veloce.*¹⁷⁷

* *Giorgio, non conosco nessuno che corra veloce.*

Skutečnost, že opětovné začlenění větného členu do věty může být v případě TS uskutečněno vícero možnostmi (na rozdíl od DS, kde je to možné pouze pomocí klitického zájmena) je podle Renziho důležitým rozdílem, který nám pomáhá, "nei casi del soggetto e dell'oggetto, che non hanno preposizioni"¹⁷⁸ odlišit tyto dvě příznakové konstrukce od sebe.

Mario, parleremo a lui volentieri / gli parleremo volentieri.

Mario...abbiamo incontrato quel farabutto davanti al negozio.

*Giorgio, non conosco nessuno che corra più veloce.*¹⁷⁹

* *Giorgio, non conosco nessuno che corra veloce.*

TS nemá, na rozdíl od DS, žádné označení své syntaktické funkce (např. předložku). Syntaktická funkce zdůrazňovaného prvku je rozpoznatelná pouze z větné konstrukce:

DS: *Al professor Piva, nessuno (gli) affiderebbe un bambino.*

TS: *Il professor Piva, nessuno affiderebbe un bambino a lui/nessuno gli affiderebbe*

¹⁷⁶ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione* I. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 146.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 145.

¹⁷⁸ Tamtéž., s. 145.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 146.

*un bambino/ *nessuno affiderebbe un bambino.*¹⁸⁰

Zatímco k DS může dojít i uvnitř věty, v případě TS je to nepřipustné, jak ukazuje následující příklad:

- a) *Giorgio, mi sembra che nessuno abbia parlato bene di quell'imbroglione.*
- b) **Mi sembra che Giorgio nessuno abbia parlato bene di quell'imbroglione.*
- c) *Mi sembra che, di Giorgio, nessuno (ne) abbia parlato bene.*¹⁸¹

Téma sospeso ale může být diskontinuální. To znamená, že prvky syntagmatu nemusí následovat po sobě, jak ukazuje tento příklad:

*Io, il mese scorso in città di Trento, con altri amici, siamo stati denunciati.*¹⁸²

Frascarelli shnuje tyto tři základní syntaktické vlastnosti této větné konstrukce:

- a) Jedna promluva nemůže obsahovat více než jedno TS;
- b) TS se může nacházet pouze na levé straně věty;
- c) Pokud věta obsahuje další příznakové konstrukce, TS je musí předcházet.¹⁸³

Rozdíli mezi DS a TS najdeme také v oblasti intonace, neboť v promluvě následuje mezi TS a následující větou významná pauza¹⁸⁴. TS může nést (ačkoliv pouze slabý) větný přízvuk. Kontrastivní přízvuk je u TS možný, ale pouze v některých případech:

A: *Allora, vuoi mangiare la mela o la pera?*

B: *La mela? Ma, questa no. La pera si.*

Další rozdíl z hlediska užití spatřuje Renzi v tom, že zatímco „*stilisticamente*

¹⁸⁰ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione* I. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 146.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Tamtéž, s.170.

¹⁸³ Frascarelli, M. *The Syntax-Phonology Interface in Focus and Topic Constructions in Italian*. Kluwer: Dordrecht, 2000, s. 169.

¹⁸⁴ Renzi (2001) poznamenává, že se intonace věty s TS nemusí nutně lišit od věty nepříznačkové. TS " *può essere separato dal resto della frase*" (Renzi 2001, 145), může být ale také snadno vysloven s přiměřeně stoupanou intonací.

l'uso del tema sospeso e ristretto all'uso orale" DS je běžná i písmu.¹⁸⁵

Pravá dislokace (la dislocazione a destra - DD)

V případě dislokace vpravo se jedná o konstrukce, v nichž je větný člen s nominálním jádrem (přímý předmět, nepřímý předmět, příslovečné určení nebo celá věta) izolován vpravo na konci věty.¹⁸⁶

a) Základní slovosled: Domani porto il libro.

DD: *(Lo) porto domani, il libro.*

b) Základní slovosled: Regalo a Giovanni la mia televisione.

DD: *(La) regalo a Giovanni, la mia televisione.*

DD: *(Gli) regalo la mia televisione, a Giovanni.*

Postavení určitého větného členu na konec věty je stejně jako levá dislokace prostředkem tematizace. Mluvčí tuto konstrukci tedy použije, aby připomenul téma věty a učinil tak výpověď jasnější nebo jednoznačnější.¹⁸⁷

Benincà dislokaci vpravo popisuje následovně: „*dislokované prvky vpravo se vztahují k něčemu, co mluvčí považuje za již dané jako téma promluvy, tedy k něčemu, co je již přítomné v mysli posluchače, ale co je na konci připomenuto.*“¹⁸⁸

Dislokovaný větný člen je obvykle předjímán nepřízvučným zájmenem (osobním zájmenem nebo zájmennou částicí):

Non mi hanno detto nulla, a me.

*Ci vado domani, dal medico.*¹⁸⁹

V konstrukcích typu DD není ripresa pronominale obvykle povinná. A to ani při dislokaci přímého předmětu, který je povinně u DS opětovně naznačen klitickým

¹⁸⁵ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione* I. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 145.

¹⁸⁶ Dardano, M., Trifone, P. *La nuova grammatica italiana*. Bologna: Zanichelli, 1997, s. 446.

¹⁸⁷ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 331.

¹⁸⁸ Benincà, P. *Ordine normale e ordini marcati*. In: Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione* I. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 146.

¹⁸⁹ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 331.

zájmenem:

- a) *(ci) pensiamo domani a far riparare la macchina*
- b) *di'(gli) qualcosa, a Giuseppe, che se no si arrabbia*
- c) *non (li) ho i tuoi soldi: ce li ha lui.*¹⁹⁰

Od DS se DD liší jak po stránce syntaktické a tematické, tak po stránce pragmatické.

Zatímco v případě DS je z hlediska tematické struktury prvek nacházející se na levé straně vždy prvkem tematickým, to samé neplatí v případě DD. Ačkoliv představuje dislokovaný prvek u obou konstrukcí prvek daný, přinejmenším z pragmatického hlediska je však zřejmé, že v mnoha případech má prvek dislokovaný vpravo spíše funkci vysvětlovací než funkci tématu.¹⁹¹

DD se v spontánním projevu vyskytuje méně často než DS. Existuje ale široké spektrum rituálních výrazů nebo konverzací, které obsahují dislokaci vpravo a jsou součástí každodenní komunikace:

- a) *lo sai che Gianluca sta male?*
- b) *te ne ho già parlato del nostro viaggio, vero?*
- c) *ce l'hai una sigaretta?*
- d) *non ci capisco niente di matematica!*
- e) *me l'hanno detto che non ti saresti reso disponibile*¹⁹²

Funkce DD v promluvě

1. Kontrast

DD může mít v promluvě také funkci kontrastu vzhledem k předchozí výpovědi.

Příklad:

¹⁹⁰Fallopa, F. *Dislocazioni. Enciclopedia dell' Italiano*, 2010. Dostupné online: <http://www.treccani.it/enciclopedia/dislocazioni_%28Enciclopedia_dell%27Italiano%29/> [citace 15-01-15]

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž.

Osoba A: vypráví osobně B o bohaté sklizni hrušek ve své zahradě. Osoba B se ptá: *e allora, mangiate tutte queste pere?* Osoba A na to odpovídá: *Macchè, le VENDIAMO le pere.*

Tato funkce byla objevena Renzini: „*Fra il verbo e l'elemento dislocato a destra si può trovare un costituente contrastato, che forma un unico gruppo tonale con il verbo; questo costituente può essere anche il soggetto: [...] Ha mangiato IL POLLO ARROSTO, il gatto.*”

2. Zdůrazňování rematu (antitopic)

Berruto navrhuje další funkci DD, která se týká pouze DD bez pauzy. Na rozdíl od všeobecného názoru nevylučuje, že se v DD namísto odložení prvku daného a tématu věty jedná o anticipaci rematu.¹⁹³

V souladu s tímto tvrzením Dardano/Trifone vysvětlují: Máme co do činění s opačnou strategií, než která je prováděna u DS. Jedná se o postup, při němž dochází k zastínění tématu, zdůrazněním prvku nového. Ten se skládá ze slovesného predikátu. Tuto pragmatickou funkci DD ukazují na následujících příkladech:

Non li ho i soldi, come devo dirtelo?

*Lo vedo che è arrivato Giorgio.*¹⁹⁴

3. Zjednoznačnění (desambiguace)

Prvek, který se posunul doprava, se vztahuje k tomu, co mluvčí na začátku promluvy „*considera già dato come tema del discorso, quindi presente all'ascoltatore.*“¹⁹⁵

V některých komunikačních situacích může mluvčí využít DD k objasnění či zjednoznačnění toho, o čem mluví. K DD se mluvčí totiž uchyluje v případě, kdy si uvědomí, že téma jeho tvrzení "*potrebbe non essere sufficientemente chiaro agli interlocutori*". A proto dokončí větu přidáním tématu.¹⁹⁶

Anch' io lo bevo freddo. - při rozhovoru o nápojích, nemusí být zřejmé, který

¹⁹³ Berruto, G. *Le dislocazioni a destra in italiano*, in: Stammerjohann, H. (ed.): *Tema-Rema in Italiano*, Tübingen 1986, s. 59.

¹⁹⁴ Dardano, M., Trifone, P. *La nuova grammatica italiana*. Bologna: Zanichelli, 1997, s. 447.

¹⁹⁵ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione I*. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 146.

¹⁹⁶ Dardano, M., Trifone, P. *La nuova grammatica italiana*. Bologna: Zanichelli, 1997, s. 447.

nápoj mám na mysli.

Anch' io lo bevo freddo, il caffè.

3.5.2. Kontrastivní topikalizace (l'anteposizione contrastiva - TC)

Kontrastivní předsunutí spočívá v tom, že se zde, na rozdíl od levé dislokace, antepone réma / fokus. Jedná se tedy o rematicizaci. Tato větná struktura se používá v konverzačních situacích, ve kterých má předsunutá informace za úkol popírat částečně nebo zcela tvrzení obsažené v předcházejícím kontextu.¹⁹⁷ Topikalizovaný větný člen je doprovázen prozodickou výslovností.¹⁹⁸

Mluvčí A: *Dobbiamo invitare Giorgio.*

Mluvčí B: *Pietro, dovremmo invitare.*

(Mluvčí B: *Anche Piero, dovremmo invitare.* - použitím výrazu *anche* se můžeme vyhnout kontrastivnosti, ale stále se bude jednat o rematicizaci)

Renzi uvádí následující definici: „*Un'altra [!] costruzione marcata si ottiene anteponendo un costituente non come tema-dato, ma come elemento nuovo, in contrasto con il contesto o con le inferenze suggerite dal contesto*“.¹⁹⁹

Přesnější definici uvádí Štichauer, který říká, že kontrastivní topikalizace nachází své uplatnění tam, kde „*kontext stanovuje nějakou homogenní řadu, sérii, např. osob, věcí, apod., uvnitř které chceme zdůraznit disjunkce, konjugace apod.*“²⁰⁰

Topikalizované syntagma musí být dislokováno i s případnou předložkou (indikátorem syntaktické funkce) ale od DS se TC liší na první ohled tím, že nebývá opakován zájmenem - tzn. není zde ripresa pronominale.²⁰¹ „*Per quest'ultimo aspetto, la frase topicalizzata si differenzia dalla dislocazione a sinistra e si avvicina alla frase interrogativa e soprattutto alla frase scissa*“.²⁰²

Přestože má topikalizace stejnou funkci jako vytýkací věty (*frase scisse* – viz.

¹⁹⁷ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 332.

¹⁹⁸ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 310.

¹⁹⁹ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione I*. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 149.

²⁰⁰ Štichauer, P. *Slovosled*. Dostupné online: <<http://www.pavel-stichauer.cz/syntax/5-slovosled-3.pdf/>> [citace 10-02-15]

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione I*. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 150.

níže), v některých případech není možné je zaměnit, jak ukazuje následující příklad:

Mluvčí A: *Vuoi instare Piero?*

Mluvčí B: *NESSUNO, voglio invitare.*

Mluvčí B: **È NESSUNO che voglio invitare.*

Důvodem je to, že vytýkací konstrukce vyžaduje nějakou konkrétní entitu (podobně jako v češtině – **Je to nikdo, koho jsem nepozval*).

3.5.3. Anaforická antepozice / předsunutí (l'anteposizione anaforica - AA)

Vedle TC disponuje italština ještě jiným typem větrné konstrukce, která se používá za účelem vyjádření kontrastu. Jedná se o tzv. anaforickou antepozici.

TC: *L'ha hotto LUI.*

AA: *LUI, l'ha rotto, non io.*

Od topikalizace se AA liší pouze tím, že u předsunutého členu chybí intonační důraz (intonace je stejná jako při dislokaci²⁰³) a že není v opozici ke kontextu.²⁰⁴ Kontrastivní prvek je umístěn na začátku věty a následuje bezprostředně za podmětem (a). Jestliže není podmět vyjádřen nebo se nachází ve větě na jiné pozici, potom stojí za slovesem (b, c).

a. *A MARIA, Piero ha dato l'anello, non a Carlo.*

b. *A MARIA, l'ha dato, non a Carlo.*

c. *DOMANI, viene Piero, non oggi.*²⁰⁵

Základní funkci této větné vazby je, jak uvádí Renzi: *sottolineare la relazione*

²⁰³ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione* I. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 155.

²⁰⁴ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 332.

²⁰⁵ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 310

*del sintagma anteposto con un sintagma già citato nel discorso.*²⁰⁶ Proto je AA často doprovázeno ukazovacími zájmeny (questo, quello, stesso) nebo adjektivem (uguale, simile).

Simile sorte ebbe il Festival di San Remo.

*Questa conclusione trasse poi il Governo.*²⁰⁷

Narozdíl od dislokace chybí u AA ripresa pronominale (a). Ta se objevuje pouze v několika málo případech u kvantifikativních syntagmat. Pokud kvantifikátor nepředchází jméno, objevuje se zde ripresa *ne* (b). Narozdíl od dislokace se ale ripresa *ne* nevyskytuje se jmény bez předložky (c):

a) *TUO FRATELLO, ho infontrato, non tuo cugino.*

b) *(DI) PANE, ne mania molto, non (di) salame.*

c) *PANE, mangia, non salame / *(DI) PANE, ne mangia, non (di) salame.*²⁰⁸

Zatímco při dislokaci může být přemístěno více prvků v rámci jedné věty (a), v případě AA to neplatí, neboť u této větné konstrukce může být anteponován pouze jeden prvek (b):

a) *Piero, a Maria, l'anello, non glielo vuole dare.*

b) *PIERO, LA TORTA, ha portato.*²⁰⁹

Užití AA se prakticky shoduje s užitím vytýkací vazby (*frase scissa* viz. níže), přestože užití AA je více volné, protože na rozdíl od vytýkací vazby je AA možná také s pozitivními nebo negativními kvantifikátory.²¹⁰

3.5.4. Vytýkací vazby (le frassi scisse - FS)

Větné členy je možné zdůrazňovat i v tzv. vytýkacích vazbách. Vytýkací vazba

²⁰⁶ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione* I. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 149.

²⁰⁷ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 332.

²⁰⁸ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 311.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž.

je tvořená větou řídicí a větou závislou uvozenou *che*. Kvůli této větné stavbě bývá někdy definována jako nepravá věta vztažná.²¹¹ Struktura vytykáací vazby může být schematizována následovně:

Copula + costituente focalizzato + *che* + resto della frase.²¹²

*È il direttore che ci insiste.*²¹³

Spona se běžně shoduje v osobě a čísle se zdůrazňovaným prvkem. Pokud je ale zdůraňovaný prvek zájmeno v 1. nebo 2. osobě, ke shodě dojde, pouze pokud má zájmeno funkci podmětu.²¹⁴

Vytykat lze různé větné členy: předmět přímý, předmět nepřímý, příslovečné určení času a místa nebo celou větu.²¹⁵

Z pragmatického hlediska má FS identickou funkci, jako topikalizace²¹⁶. Tzn., jejím cílem je zdůraznit, vnést do popředí nějaký prvek, a to jak v rovině syntaktické, tak v rovině intonační, kontrastivně k jinému prvku (předchozímu tvrzení).²¹⁷

a) *Giovanni è arrivato.* - normální nepříznačkový slovosled

b) *È GIOVANNI CHE è arrivato (non Pietro).* - FS – v pozadí kontrastivní kontext

Ze syntaktického hlediska je pro FS charakteristické rozdělení informace do dvou rozdílných větných bloků. Cílem tohoto postupu je identifikovat snáze novou informaci a izolovat ji od zbytku výpovědi.²¹⁸

Formálně je tedy FS tvořeno z věty hlavní a věty vedlejší (tzv. nepravá věta vztažná). Věta podřadící tvořící druhý větný blok může být dvojího typu:

²¹¹ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 332.

²¹² Dardano, M., Trifone, P. *La nuova grammatica italiana*. Bologna: Zanichelli, 1997, s. 448.

²¹³ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 332.

²¹⁴ Dardano, M., Trifone, P. *La nuova grammatica italiana*. Bologna: Zanichelli, 1997, s. 448.

²¹⁵ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 332 - 333.

²¹⁶ Tamtéž..

²¹⁷ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione I*. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 201.

²¹⁸ Dardano, M., Trifone, P. *La nuova grammatica italiana*. Bologna: Zanichelli, 1997, s. 448.

- explicitní - *è Marco **che** ha mal di testa* (che + sloveso v určitém tvaru)
- implicitní – *è Marco **ad** avere mal di testa* (a + sloveso v určitém tvaru)

Renzi vysvětluje že FS implicitní „...viene usata solo quandol'elemento focalizzato che compare dopo la copulaè da interpretare come il soggetto della subordinata seguente.“²¹⁹

*Maria ha dipinto il quadro - È stata Maria a dipingere il quadro.*²²⁰

Mezi FS s podřadící větou explicitní a implicitní je rozdíl v tom, že ne všechna slovesa lze použít v implicitní konstrukci, neboť implicitní konstrukce se snese pouze se slovesy, v nichž není subjekt typickým konatelem:

- a) **È STATO GIORGIO A perdere il treno.*
- b) *È (STATO) GIORGIO che ha perso il treno.*
- c) **SONO STATO IO AD ammalarmi il giorno di Natale.*
- d) *SONO (STATO) IO CHEmi sono ammalato il giorno di Natale.*²²¹

FS s podřadící větou implicitní je běžnější ve formálních textech a nachází tudíž větší uplatnění v písmu.²²²

²¹⁹ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione* I. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 215.

²²⁰ Dardano, M., Trifone, P. *La nuova grammatica italiana*. Bologna: Zanichelli, 1997, s. 448.

²²¹ Štichauer, P. *Slovoled*. Dostupné online <<http://www.pavel-stichauer.cz/syntax/5-slovoled-4.pdf/>> [citace 10-02-2015]

²²² Tamtéž.

II. ANALYTICKÁ ČÁST

4. Metodologie

V analytické části uvádíme příklady jednotlivých typů příznakových slovosledů, které čerpáme ze tří zdrojů. Hlavním zdrojem je text knihy „Io non ho paura“, který v roce 2001 vydal významný italský spisovatel Niccolò Ammaniti. Z knihy byly vybrány pouze ukázkové vzory těchto typů slovosledů, neboť cílem práce není podat jejich vyčerpávající výčet, ale analyzovat problematiku příznakového slovosledu v italském jazyce a zmapovat obecné principy jejich překladu do českého jazyka.

Nalezené příznakové slovosledy jsou tedy následně přeloženy do češtiny a vlastní překlad je podroben srovnání s překladem této knihy od přední české překladatelky z italského jazyka Alice Flemrové.

Text této knihy byl vybrán zejména z důvodu, že je velmi bohatý na dialogy. Vzhledem k tomu, že se příznakové konstrukce nejčastěji vyskytují v mluveném jazyce, kde se podílí na organizaci promluvy, byl zvolen text, u kterého byl předpoklad, že se v něm budou příznakové slovosledy objevovat výrazně častěji než v dílech monologicky zaměřených.

Typickým znakem je pro tento román prolínání jazyka dětí s jazykem nevzdělaných společenských tříd. Děj příběhu je zasazen do jižní části Itálie, což se odráží v dialektu, který jednotlivé postavy používají. Konverzační situace, do nichž hlavní protagonisté vstupují, se také vyznačují vysokou mírou spontánnosti a emocionálnosti, které autorovi pomáhají vykreslit realistický obraz doby. I kvůli těmto popsaným charakteristikám lze v textu očekávat zvýšený výskyt příznakových konstrukcí.

Pro analýzu bylo z této knihy použito celkem 42 příkladů. Z tohoto počtu se ve 21 případech jednalo o dislokaci vlevo, v 19 případech o dislokaci vpravo, 2 příklady představují příklady frase scissa. Příklady ostatních příznakových konstrukcí nebyly v textu dohledány.

Výskyt příznakových slovosledů v psaném projevu je doplněn příklady z mluvené italštiny. Jako zdroj příkladů posloužil v tomto případě významný italský mluvený korpus (*Corpus di italiano parlato*) od Emanuela Cresti, který byl knižně vydán ve Florencii v roce 2000.

V této transkripci mluvené florenštiny se vyskytují "*testi non programmati, ovvero testi nei quali la programmazione linguistica è simultanea all'esecuzione dell'atto di parola*".²²³ 97 odlišně rozsáhlých prepisů dělí Cresti na základě počtu účastníků promluvy do tří hlavních skupin: *dialogy*, *konverzace* a *monology* a na základě sociologického kontextu do tří podskupin: *famiglia* (20 textů), *dimensione privata* (44 textů) a *vita pubblica* (33 textů). Rozhovory jsou dále děleny na základě toho, zda jsou řízené (*regolazione*) či nikoliv (*non regolazione*).²²⁴

V tomto mluveném korpusu představují dislokace pouhá 3 % ze všech textů. Z těchto 3% se v 147 případech jedná o dislokaci vlevo (tema sospeso není uváděno jako samostatný typ) a v 118 případech o dislokaci vpravo. Pokud bychom přihlédli k tomu, že z tohoto počtu je pouze 90 případů dislokace vlevo "*sono articolate in due unità tonali (Topic-Comment)*" a 74 případů pravé dislokace "*... in due unità tonali (Comment-Appendice)*" toto procento by ještě výrazně pokleslo.²²⁵ O ostatních typech příznakových slovosledů se Cresti nezmiňuje.

Z mluveného korpusu bylo pro analýzu vybráno celkem 19 prepisů rozhovorů. Ty byly přeloženy do českého jazyka.

Posledním zdrojem příkladů využitým v analytické části jsou italské beletristické texty a jejich překlady obsažené v paralelním korpusu InterCorp verze 7. Za tímto účelem jsme si vytvořili vlastní subkorpus, který obsahoval 18 italských beletristických děl a jejich paralelních překladů do českého jazyka. V tomto vzorku byly vyhledávány vhodné příklady příznakových konstrukcí.

Nespornou výhodou práce s elektronickým korpusem je oproti manuálnímu vyhledávání zejména porovnání většího množství příkladů ve významně kratším časovém úseku. Při správné formulaci dotazu navíc nehrozí „přehlédnutí“ hledaného jevu.

Právě správná definice dotazu je ale pro práci s korpusem klíčová. Pokud bychom při vyhledávání dotaz příliš omezili, můžeme se tak ochudit o některé varianty hledaného jevu. Opačným problémem je zase nemožnost některé jevy přesněji definovat. Právě kvůli nemožnosti zadání jednoznačného dotazu, který by generoval pouze příznakový slovosled určitého typu, byl korpus InterCorp využit pouze u čtvrtého typu příznakového slovosledu u tzv. *frasi scisse* a u anaforické antepozice.

²²³ Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Introduzione*. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000. s.23.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Tamtéž, s. 250

Cílem analytické části je podrobit italský příznakový slovosled srovnání se slovosledem v českém jazyce a zmapovat obecné principy jejich překladu do českého jazyka. Jak již bylo zmíněno výše, zvolené příklady ze všech tří zdrojů představují pouze vzorek příkladů příznakových slovosledů v italském jazyce a jejich překladů do češtiny, neboť nelze v této práci podat jejich vyčerpávající přehled.

Jednotlivé typy italských příznakových slovosledů jsme si rozdělili do šesti základních skupin:

1. Dislokace vlevo (*la dislocazione a sinistra* – DS)
2. Absolutní podmět, „odložené téma“ (*tema sospeso* - TS)
3. Dislokace vpravo (*la dislocazione a destra* – DD)
4. Vytýkácí vazby (*le frassi scisse* - FS)
5. Kontrastivní topikalizace (*l'anteposizione contrastiva* - TC)
6. Anaforická antepozice / předsunutí (*l'anteposizione anaforica* - AA)

Podle jakých kritérií jsme jednotlivé příznakové slovosledy přiřazovaly k dílčím skupinám? Opěrným zdrojem nám byly především gramatiky *La nuova grammatica italiana* (Dardano, Trifone, 1997), *Grande grammatica italiana di consultazione* (Renzi, Salvi, Cardinaletti, 2001) a *Mluvnice italštiny* (Hamplová, 2004).

4.1. Seznam výchozích textů a užívaných zkratk

Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Campioni*. Volume II. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000. 389 s. ISBN 88-87850-01-1.

Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Introduzione*. Volume I. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000. 282 s. ISBN 88-87850-01-1.

Ammaniti, N. *Io non ho paura*. Torino: Einaudi 2001. 219 s. ISBN 978-88-06-18867-2.

Flamrová, A. *Já se nebojím*. Praha: Havran, 2005. ISBN: 80-86515-56-7.

Paralelní korpus – Intercorp verze 7

TA: Tabucchi, Antonio: *Il gioco del rovescio*, Feltrinelli, Milano 1996; překlad Pelán, Jiří: *Pohled z druhé strany*, Argo, Praha 2006

BAO: Baricco, Alessandro: *Oceano mare*, Rizzoli, Milano, 1997; překlad Flemrová, Alice: *Oceán moře*, Eminent, Praha 2001

BAC: Baricco, Alessandro: *Oceano mare*, Rizzoli, Milano 1999; překlad Flemrová, Alice: *City*, Volvox Globator, Praha 1999

CI: Calvino, Italo: *I nostri antenati*, Mondadori, Milano 2003; překlad Digrin, Zdeněk; Mikeš, Vladimír: *Naši předkové*, Odeon, Praha 1970

ME: Morante, Elsa: *La Storia: Romanzo*, Einaudi, Torino 1974; překlad Frýbort, Zdeněk, *Příběh v historii*, Odeon, Praha 1990

EU: Eco, Umberto: *Il pendolo di Foucault*, Bompiani, Milano 1989; překlad Frýbort, Zdeněk: *Foucaultovo kyvadlo*, Český klub, Praha 2007

EUN: Eco, Umberto: *Il nome della rosa*, RCS Libri S.p.A., Milano 1988; překlad Frýbort, Zdeněk: *Jméno růže*, Odeon, Praha 1985

VS: Vassalli, Sebastiano: *Un infinito numero*, Einaudi, Torini 1999; překlad Vinšová,
Kateřina: *Nespočet*, Paseka, Praha - Litomyšl 2003

SL: Sciascia, Leonardo: *Il giorno della civetta*, Einaudi, Torino 1961; překlad Felix,
Adolf: *Den sovy*, Českoslovenký spisovatel, Praha 1964

5. Příznakové konstrukce a jejich překlady

5.1. Dislokace vlevo (la dislocazione a sinistra – DS)

Corpus di italiano parlato II - Emanuelli Cresti, 2000

Z mluveného korpusu jsme pro ukázkou dislokace vlevo použili celkem osm příkladů pocházejících z různých komunikačních situací. Ve všech nalezených případech se vyskytuje tzv. ripresa pronominale, která připomíná vlevo přesunutý výraz, který v 87,5 % případů představoval přímý předmět věty, v jednom z případů (1) potom příslovečné určení místa.

1. Soukromý rodinný rozhovor o zážitcích z cestování:

Situace: Návštěva babiček v přímořském letovisku, kde tráví léto. Babičky vypráví o svých minulých dovolených.

Babička [A:] se baví se svou snachou, vnučkou a se synem [B:] o cestě do Španělska.²²⁶

[A:] quella lì / quella lì che s' andette a vedere Malaga e Grenada / si scese dalla nave//

[B:] io / **in Spagna** / **ci** sono ritornato due anni fa+ /.

[A:] era bellissimo / era &tut è &u [/] è una cittadina tutta araba // dove ci sono / tut<to>[/] tutto arabo //

[B:] lo sapete ora **in Spagnaci** si va / con / centoven<ti>[/] centocinquantamila lire andata e ritorno?

Vlastní překlad:

[B:] io / **in Spagna** / **ci** sono ritornato due anni fa+ /

[B:] *do Španělska jsem se vrátila před dvěma roky*

[B:] lo sapete ora **in Spagnaci** si va / con / centoven<ti>[/] centocinquantamila lire andata e ritorno?

²²⁶ Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Campioni*. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000, s. 192 - 193.

[B:] *o víte, že do Španělska a zpět se teď dostanete za tisícstopadesát lir?*

Cílem dislokace je v zde zdůraznění příslovečného určení in Spagna, které je předsunuté na začátek věty. Opakování pomocí zájmenné částice *ci* je v tomto případě nepovinné a patří spíše do hovorového úzu.²²⁷

2. Řízený soukromý rozhovor

Situace: Dialog - univerzitní studentka, dobrovolná asistentka pracující se seniory vede rozhovor se seniorkou v domově důchodců o jejím životě a jejich vzpomínkách.²²⁸

Seniorka [B:] vypráví studentce [A:] o seznámení a životě se svým manželem:

[A:] uhm uhm // e allora / come ...

[B:] eh / così così // oh / guarda chi si vede //“ sai com' è // ci rivediamo // insomma // dopo ci siamo & sposa [//] poi ci siamo sposati // senza **figli** / perchè lui / non **li** ha voluti // [!=quasi scandito e pianissimo]

[A:] non ha voluto figli ?

[B:] no //

Vlastní překlad:

[B:]...poi ci siamo sposati // senza **figli** / perchè lui / non **li** ha voluti

[B:]...*potom jsme se vzali, bez dětí, protože on je nechtěl*

Zdůrazněný výraz *figli* je zde obligatorně opakován nepřízvučným zájmenem *li*.

3. Telefonát mezi kamarádkami

Situace: Telefonát mezi dvěma kamarádkami, které se několik dní neviděly.²²⁹

Silvia [A:] vypráví Heldě [B:] o své návštěvě u lékaře:

²²⁷ Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, s. 330.

²²⁸ Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Campioni*. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000, s. 200.

²²⁹ Tamtéž, s. 210.

[A:] poi son stata dal medico //
[B:] mhm //

[A:] mi fa far le punture//

[B:] **le analisi** / **le** hai fatte ?

[A:] sì // l' ho fatte / le analisi...

Vlastní překlad:

[B:] **le analisi** / **le** hai fatte ?

[B:] *rozbory sis nechala udělat?*

Dislokovaný výraz *le analisi* je v tomto případně obligatorně opakován nepřízvučným zájmenem *le*.

4. Soukromý rozhovor

Situace: Odpoledne během vánočních svátků, bratr a sestra, studenti z Florencie, diskutují v domě své matky o kině a kvalitách, které by měl dobrý herec mít.²³⁰

[A:] Ma io / non ce la vedo poi tutta questa complessità / a proposito di Troisi // attore / personaggio / questo / quello // secondo me / è un tipo / che se la cava piuttosto bene // che è piuttosto originale // soprattutto / secondo me / nella [/] nella sceneggiatura // che ne so / le battute / i dialoghi / sono molto divertenti // e che / sfrutta quel [/] la sua / 'nsomma [/] la sua simpatia / la sua comunicativa / bene [!] // e fa del cinema / che può essere anche piuttosto / divertente // però / **tutta questa complessità** / affermarsi come personaggio / affermarsi come attore / io pro<prio> / non ce **la** vedo //

Vlastní překlad:

[A:] ...però / **tutta questa complessità** / affermarsi come personaggio / affermarsi come attore / io pro<prio> / non ce **la** vedo //

[A:] *...ale tuhle celkovou komplexnost, prosadit se jako osobnost, prosadit se jako herec, to tam prostě nevidím*

²³⁰ Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Campioni*. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000, s. 67.

Zdůrazněný výraz *tutta questa comlessità* je v tomto případně obligatorně opakován nepřízvučným zájmenem *la*.

5. Řízená konverzace

Situace: Učitelka v mateřské školce vypráví dětem pohádku o sedmi kůzlátkách.²³¹

[A:] ...è il caprettino che si è nascosto / nella pendola / che dice alla mamma capra / **i miei fratelli** / **li** ha mangiati il lupo//..

Vlastní překlad:

[A:]...a kůzle, které se schovalo do kyvadlových hodin, co řekne mamince koze, mé bratry sežral vlk...

Předsunutý výraz *i miei fratelli* je v tomto případně obligatorně opakován nepřízvučným zájmenem *li*.

6. Řízený dialog

Situace: Kolega z jiné kanceláře žádá zaměstnance personálního oddělení o informace ohledně důchodu.²³²

[A:] [<] <cioè / quindi >praticamente / **otto anni** / **di liquidazione** <io / già / **li** ho avuti>?

[B:] [<] <**otto anni di liquidazione** / **li** hai già avuti > // e quel [//] e per quello il discorso è chiuso...

Vlastní překlad:

[A:] *To je tedy prakticky osm set odchodného, ty už mi uplynuly?*

[B:] *Osm let odchodného ti už vypršelo. Co se týká tohoto, rozhovor je ukončený...*

Dislokovaný výraz *otto anni di liquidazione* je v tomto případně obligatorně opakován nepřízvučným zájmenem *li*.

²³¹ Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Campioni*. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000. s. 25.

²³² Tamtéž, s. 61.

7. Veřejný dialog

Situace: Rozhovor mezi pracovníkem přepážky na daňovém úřadu a klientem.²³³

[B:] no // codesto è sbagliato / signora //

[A:] lei un ce l' ha un altro //

[B:] faccia così / via //

[A:] ...sì // la ringrazio //

[B:] allora / guardi // **il bollettino** / **glielo** / riempio io//

[A:] grazie // ...

Vlastní překlad:

[B:] *ne, ten je vyplněný chybně paní*

[A:] *měla byste tam ještě jeden*

[B:] *uděláme to takhle*

[A:] *ano, děkuji Vám*

[B:] *tedy, doklad vyplním já*

[A:] *děkuji*

Výraz *il bollettino* je v tomto případně obligatorně opakován nepřízvučným zájmenem *lo*.

8. Soukromá konverzace

Situace: kamarádi společně večeří.²³⁴

[A:]: ...***i pomodori*** / *nessuno **li** ha toccati//...*

Vlastní překlad:

[A:]: ...*Rajčat se nikdo nedotknul...*

Předsunutý výraz *i pomodori* je v tomto případně obligatorně opakován nepřízvučným zájmenem *li*.

²³³ Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Campioni*. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000. s. 97.

²³⁴ Tamtéž, s. 275.

Psaná italština: Io non ho paura (2001)

(1) Primo era Antonio. Come sempre. Antonio Natale, detto il Teschio. **Perché lo chiamavamo il Teschio**, non me **lo** ricordo. (str. 4)

První byl Antonio. Jako vždy. Antonio Natale, přezdívaný Smrťák. Proč jsme mu říkali Smrťák, to už si nevzpomínám. (vlastní překlad)

První byl Antonio. Jako vždycky. Antonio Natale, řečený Smrťák. Proč jsme mu říkali Smrťák, to už si nepamatuju. (str. 9)

(2) „Devi stare attento a tua sorella, sei il fratello maggiore.!

„Mamma, io..“

„Niente mamma io. Tu non hai ancora capito, ma io **i soldi** non **li** trovo nell' orto.

(str. 5)

„Musíš dávat pozor na tvou sestru, jsi starší bratr.“

„Mami já..“

„Žádný mami já. Ty jsi to ještě nepochopil, ale peníze na zemi nenajdu.“ (vlastní překlad)

„Musíš na svoji sestru dávat pozor, jsi starší bratr.“

„Mami já..“

„Žádný mami já. Tobě to asi ještě nedošlo, ale já si peníze netisknu.“ (str. 10)

(3) Ha fissato Barbara e ha detto: „**Questa** me **la** paghi.“ Se n' è andato borbottando e Si è seduto per conto suo dall'altra parte della strada. (str. 9)

Upřel zrak na Barbaru a řekl: „To mi zaplatíš.“ Odešel, něco si u toho mumlal a sedl si sám na druhou stranu cesty. (vlastní překlad)

Zaměřil si Barbaru pohledem a řekl: „Tohle mi zaplatíš. Odkráčel, něco si při tom brblal a usadil se sám na druhou stranu cesty. (str. 16)

(4) Salvatore si è riparato gli occhi con la mano e ha scrutato la cima. „Ci scommetto che da lì sopra si vede il mare“...

„E **sul cocuzzolo ci** mettiamo la nostra bandiera. Così se qualcuno ci salirà, capirà che siamo arrivati prima noi“, ho fatto io. (str. 10)

Salvator si kryl oči rukou a pozoroval vrcholek. „Vsadím se, že je odtud vidět moře“... „A na vrcholek dáme naši vlajku. Takže pokud tam někdo vystoupá, pochopí, že jsme tam byli první my“, řekl jsem. (vlastní překlad)

Salvator si zaclonil oči rukou a zkoumal vrcholek. Vsadím se, že tam odtud je vidět moře.

„A na vrchol dáme naši vlajku. Když se tam pak někdo vyšplhá, pochopí, že my jsme tam byli dřív“, řekl jsem. (str. 17)

(5) „**La penitenza** chi **la** deve fare?“

„Il Teschio dice che **la** deve fare Barbara. Barbara però dice che **la** devi fare tu perché sei arrivato ultimo.“ (str. 13)

„Komu bude uložen trest?“

„Smrťák říká, že Barbaře. Ale Barbara říká, že by měl být uložen tobě, protože jsi přišel jako poslední.“ (vlastní překlad)

„Kdo si má odpykat trest?“

„Smrťák říká, že Barbara. Ale Barbara říká, že ty, protože jsi byl poslední.“ (str. 21)

(6) **Di camminare sul parapetto**, non se **ne** parlava. (str. 16)

Jít po parapetu, o tom nemohla být řeč. (vlastní překlad)

O chůzi po parapetu nemohla být vůbec řeč. (str. 26)

(7) „Glielo dici tu degli occhiali?“

„Sì, ma non le devi dire niente di dove siamo andati. Se lo scopre dirà che **gli occhiali li** hai rotti perché siamo saliti lassù.“ (str. 21)

„Řekneš jí to ty o těch brejlích?“

„Ano, ale nesmíš jí říct nic o tom, kde jsme byli. Jestli to zjistí, řekne, že ty brejle máš rozbitý proto, že jsme lezli tam nahoru.“ (vlastní překlad)

„Řekneš jí to ty s těma brejlema?“

„Jo, ale nesmíš jí říct nic o tom, kam jsme jeli. Kdyby to zjistila, řekne, že sis rozbila brejle, protože jsme lezli tam nahoru.“ (str. 33)

(8) **Quel bambino lo** tenevano incatenato sotto una lastra coperta di terra per non ersporlo ai raggi della luna. (str. 32)

Drží tohle dítě přivázaný pod deskou zakrytou zemí, aby ho nevystavovali svitu měsíce.
(vlastní překlad)

Drží to dítě na řetěze pod poklopem zaházeným hlínou, aby ho nevystavili měsíčnímu svitu. (str. 50)

(9) Ho messo il piatto nell'acquaio. "**A papà** non **gli** passa mai più?

„Mamma ha detto: „Se ti trova che dormi forse gli passa.“ (str. 35)

Dal jsem talíř ve dřezu. „Tatínka to jen tak nepustí.“

Maminka řekla: „Jestli tě najde, že spíš, tak ho to možná přejde.“ (vlastní překlad)

Položil jsem talíř do myčáku. „Tatínka to už nikdy nepřejde.“

Maminka řekla: „Když tě najde spícího v posteli, možná ho to přejde.“ (str. 54 - 55)

(10) La pentola non era la nostra. **La nostra, mamma l'**aveva buttata via. (str. 48)

Ten hrnec nebyl náš. Ten náš maminka vyhodila. (vlastní překlad)

Ten kastrol není náš. Ten náš maminka vyhodila. (str. 75)

(11) „Mia madre mi ha picchiato.“

„Perchè?“

„Perchè torno tardi a casa. **A te**, tua madre **ti** picchia?“ (str. 50)

„Dostal jsem výprask od maminky.“

„Proč?“

„Protože chodím pozdě domů. Ty taky dostáváš od maminky výprask?“ (vlastní překlad)

„Máma mě seřezala.“

„Proč?“

„Protože se vracím pozdě domů. Tebe tvoje máma taky řeže?“ (str. 77)

(12) **Il vecchio** me **lo** sono ritrovato nel bagno il mattino dopo. (str. 57)

Starce jsem potkal v koupelně následující ráno. (vlastní překlad)

Na starocha jsem narazil druhý den ráno v koupelně. (str. 89)

(13) Tutto intorno e dentro il padiglione pullulava di zecche...

Guaiva appena lo sfioravo. „**Le altre** gliele leviamo un altro giorno. Va bene?“ (str. 61)

Všude kolem a uvnitř uší měl klíšřata...

Kňučel, sotva jsem na něj šáhnul. „Ostatní mu vyndáme další den. Souhlasíš?“ (vlastní překlad)

Kolem boltce i uvnitř ucha se to jen hemžilo klíšřaty...

Kňučel, jakmile jsem se ho dotknul. „Ostatní mu vytáhneme příště. Seš pro?“ (str. 93-94)

(14) Papà mi ha detto che **queste racchette le** usano gli eschimesi. (str. 75)

„Tatínek mi řekl, že tyhle rakety používají Eskymáci.“ (vlastní překlad)

„Tatínek mi řekl, že tyhle rakety používají Eskymáci.“ (str. 114)

(15) **I compiti li** avevo già fatti sabato. (str. 75)

Úkoly jsem dělal už v sobotu. (vlastní překlad)

Úkoly jsem si udělal už v sobotu. (str. 114)

(16) „Ti piacciono le caramelle al miele?“

„Molto, signora.“

„Accomodati pure.“

„**Queste le** potevo prendere. Mamma non poteva scoprirlo perché me **le** mangiavo tutte.“ Ne ho fatto una bella scorta. (str. 80)

„Chutnají ti medové bonbóny?“

„Velmi, paní.“

„Tak si klidně posluš.“

„Tyhle jsem si vzít mohl. Maminka to nemůže poznat, protože je sním všechny. Udělal jsem si pěknou zásobu.“ (vlastní překlad)

„Máš rád medové bonbóny?“

„Moc, paní.“

„Tak jen si posluš.“

„Ty jsem si vzít mohl. Maminka na to nemůže přijít, protože je všechny sním. Udělal jsem si slušnou zásobu.“ (str. 121-122)

(17) Ha sorriso. **I denti** non glieli avevano lavati.(str. 85)

Usmál se. Zuby mu nevyčistili. (vlastní překlad)

Usmál se. Zuby mu teda nevyčistili. (str. 128)

(18) E anche un pollo arrosto. **Il pollo lo** mangiamo la domenica. (str. 89)

...„A taky pečené kuře. Kuře jíme vždycky v neděli...“ (vlastní překlad)

... „A taky pečený kuře. Kuře míváme v neděli...“ (str. 134)

(19) „Volevi farlo scappare, eh? Ma ti sei sbagliato...“

Ringrazia Iddio che sei figlio di tuo padre. Sennò a quest'ora... Ora ti porto a casetta. Deciderà tuo padre la punizione. Io **il mio dovere l'**ho fatto. Ho fatto la guardia..." (str. 91)

„Chtěl jsi ho nechat utéct vid? Ale to ses přepočítal...

Děkuj Bohu, že seš synem svého otce. Protože kdyby ne, tak ted' bych..Ted' tě odvedu domů. Tvůj otec tě potrestá, jak uzná za vhodné. Já jsem svou povinnost splnil. Hlídal jsem..." (vlastní překlad)

„Chtěl si ho nechat utýct, co? Ale to ses přepočítal...

Děkuj pánubohu, že seš syn svého otce. Kdyby ne, tak bys ted'..Ted' tě hezky odvezu domů. Ať si tě potrestá tvůj táta. Já jsem svoji povinnost splnil. Byl jsem na strážii..." (str. 136)

(20) „Aspetta! **La carta** è buona, **la** teniamo.” (str. 102)

“Počkej! obal je dobrej, ten si necháme.” (vlastní překlad)

“Počkej! ten papír je pěknej, schováme ho.” (str. 153)

(21) Ero immerso nell'inchostro. **La strada la** vedevo appena e quando non **la** vedevo, me **la** immaginavo...(str. 121)

Byl jsem ponořený v inkoustu. Cestu jsem sotva viděl, a když jsem ji neviděl, tak jsem si ji představoval. (vlastní překlad)

Byl jsem ponořený v inkoustu. Na cestu jsem stěží viděl, a když jsem ji neviděl, představoval jsem si ji. (str. 182)

V italské větě dochází při dislokaci vlevo k přesunu jiného větného členu než podmětu na pozici tématu. Napravo od něj potom stojí nová informace. Neboli dochází k rozbití tradičního schématu nepříznačkové věty, kde na začátku stojí podmět, představující téma a tedy informaci danou a na konci predikát, který představuje réma věty a přináší tedy novou informaci. Hovoříme o tzv. tematizaci.

Ve všech nalezených příkladech tematizovaný větný člen ukazuje svou syntaktickou soudržnost se zbytkem věty buď pomocí předložky, která je společně s dislokovaným členem předsunuta na začátek věty, anebo pomocí klitického zájmena, které předchází přísudek věty (1), (2), (3), (5), (7), (8), (10), (12), (13), (14), (15), (16), (17), (18), (19), (20), (21) popř. oběma těmito znaky (4), (6), (9), (11).

Ve všech příkladech s obligatorním výskytem klitického zájmena (tzv. *ripresa prenominale*) představoval předsunutý výraz přímý předmět věty.

Při překladu příznakové konstrukce tohoto typu do češtiny si lze vysledovat několik obecných tendencí.

Nejčastějším způsobem, kterým český překlad prakticky kopíruje italskou větu, je předsunutí objektu na pozici tématu, např: ***Il signor Nobel***, *chi non lo conosce ? / ***Pan Nobel***, *kdo by ho neznal?(BAC)* Nicméně v případech, kdy je v italštině předsunutý větný člen doprovázen předložkou, která naznačuje, o jaký předmět se jedná např.: ***A mia sorella piacerebbe un sacco .../ Mý ségře by se strašně líbil...***(BAC) dovoluje čeština dislokaci bez použití předložky, neboť příslušná koncovka v češtině mluvčím jasně dává najevo, že se nejedná o podmět. U námi vybraných příkladů to dokládají např. příklady (9) a (11).*

Dalším typem překladu je pouhá slovosledná pozice např. (5), kde je při překladu dislokovaný větný člen (*la penitenza / trest*) umístěn až na konec věty.

„***La penitenza*** chi ***la*** deve fare?“ / „*Kdo si má odpykat ***trest***?*“

Častým prostředkem, který užívají čeští překladatelé je překlad pomocí lexikálních prostředků. Takovým příkladem může být např. konektorovou částicí „**to**“ např. (9) či ukazovací zájmena např. „**ten**“ v př. (10), (20).

Vzhledem k tomu, že se oba překladatelé uchylují k obdobnému překladu, lze předpokládat, že konstrukce tohoto typu se bude ve většině případu překládat právě tímto způsobem.

5.2. Tema sospeso (TS)

Tzv. odložené téma neboli absolutní podmět se ve vybraných textech objevovalo velmi zřídka.

Corpus di italiano parlato II - Emanuela Cresti

1. Volná veřejná konverzace

Situace: Konverzace o práci mezi třemi dělníky a jejich zkušenějším kolegou:²³⁵

[A:] questa storia del reddito // cioè / se ti fanno una valutazione / credo che /
cioè / ti venga riaggiornato l'affitto / praticamente

[B:] sì // perchè **Rino gl'** han detto / ma / dice / qua è lontano ?" perchè /
Castellina logicamente / altro comune / insomma // poi / dice / è scomodo /
perchè /" +/.

Vlastní překlad:

[B:] ano, protože Rinovi řekli ...

Tema sospeso je druhou příznakovou konstrukcí, ve které dochází k předsunutí tématu (dané informace) na začátek věty. Zásadním rozdílem od dislokace vlevo je zde ale to, že není doprovázena indikátory své syntaktické funkce.

Italské téma sospeso představuje doslova vyšínutí z větné konstrukce, s kterým si ale český překladatel díky flexivnosti češtiny poradí poměrně snadno. Protože je tato větná konstrukce z pohledu českého překladatele velmi podobná dislokaci vlevo, je překládaná obdobným způsobem, jakým je překládaná právě dislokace vlevo:

Např.: Al professor Piva, nessuno (gli) affiderebbe un bambino. – DS

Profesoru Pivovi, by dítě do péče nikdo nesvěřil.

Il professor Piva, nessuno affiderebbe un bambino a lui / gli affiderebbe un bambino.

*Profesoru Pivovi, by dítě do péče nikdo nesvěřil.*²³⁶

²³⁵ Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Campioni*. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000. s. 85.

²³⁶ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione I*. Bologna: Il Mulino, 2001, s. 146.

5.3. Pravá dislokace (la dislocazione a destra – DD)

Corpus di italiano parlato II - Emanuela Cresti

Pro ukázkou dislokace vpravo jsme z mluveného korpusu použili devět příkladů pocházejících opět z různých konverzačních situací. Ve všech nalezených případech byl dislokovaný větný člen předjímán osobním zájmenem.

1. Řízená konverzace

Situace: Učitelka v mateřské školce vypráví dětem pohádku o sedmi kůzlátách:²³⁷

[A:] eh // [#] c' era [/] c' erano i sette capretti / eh / la mamma gli dice ... come **gli** dice la mamma **ai sette capretti** ?

Vlastní překlad:

[A:]...co říká maminka sedmi kůzlátům?

2. Volný soukromý rozhovor

Situace: Babička na lavičce v zahradě mluví s matkou, zatímco si její vnučka a syn hrají.²³⁸

[A:] chi **l'** ha rotto **questo coso**?

Vlastní překlad:

[A:] Kdo rozbil tuhle věc?

3. Řízený dialog

Situace: Kolega z jiné kanceláře žádá zaměstnance personálního oddělení o informace ohledně důchodu.²³⁹

[A:] ah / allora aveva ragione ieri sera in / ieri sera Berlusconi / che si lamentava di

²³⁷ Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Campioni*. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000, s. 23.

²³⁸ Tamtéž, s. 49.

²³⁹ Tamtéž, s. 62.

questa cosa //

[B:] eh / non **lo** so **se ha ragione** //

[A:] eh eh // [=!ridendo]

Vlastní překlad:

[A:] *ach, takže měl pravdu včera večer v..takže měl pravdu včera večer Berlusconi, který si na tuhle věc stěžoval*

[B:] *jo, tak to nevím, jestli má pravdu*

[A:] *jo, jo..*

4. Soukromý rozhovor

Situace: Odpoledne během vánočních svátků, bratr a sestra, studenti z Florencie, diskutují v domě své matky o kině a kvalitách, které by měl dobrý herec mít.²⁴⁰

[A:] Ma io / non ce **la** vedo poi **tutta questa complessità** / ...

Vlastní překlad:

[A:] *Ale já tam tuhle celkovou komplexnost potom nevidím...*

5. Soukromý řízený rozhovor

Situace: Rozhovor mezi lékařem a pacientem v ordinaci.²⁴¹

[A:] ..Sì sì // perchè gli sciroppi / ti trattengan la stitichezza // ma ora **l'**ho persa / **la stitichezza**...

Vlastní překlad:

[A:] *Ano ano, protože sirupy zabraňují zácpě, ale teď už zácpu nemám ...*

6. Řízená soukromá konverzace

²⁴⁰ Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Campioni*. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000, s. 67.

²⁴¹ Tamtéž, str. 75.

Situace: Večer na vesnici se baví dvě rodiny a dva kamarádi, kteří přijeli na návštěvu. Sedlák vypráví o životě a práci zemědělce.²⁴²

[A:] ora [/] ora m' interessa la trebbiatura / Gino // come **l'** era **la trebbiatura**?

[B:] allora / la trebbiatura si fa / due mucchie / una pe' parte //...

Vlastní překlad:

[A:] *ted' by mě zajímalo mláčené oblilí Gino, jak se mlátilo obilí?*

7. Soukromá konverzace

Situace: kamarádi společně večeří.²⁴³

[A:] ...**l'**hanno fatto / **il sugo** ?...

[A:] ...**le** mette nel bicchiere / **le fragole** // con un cucchiaino

[B:] ...[<] <**lo** preferisco anch' e io> / **il finocchio** //

[C:] eh appunto / il finocchio è piùbòno //

[D:] me **la** fai sentire anche a me / **una zucchini**?

Vlastní překlad:

[A:] ...*omáčku udělali? ..*

[A:] ...*jahody dej do skleničky lžičkou...*

[B:] ...*já také dávám přednost fenyklu..*

[C:] *ach správně fenykl je dobrý*

[D:] *dáš mi taky přivonět cukety?*

8. Řízený soukromý rozhovor

Situace: Kamarádky se baví o zážitcích z místa, kde společně vyrůstaly.²⁴⁴

[A:] [<] <sì // sì sì ma te lo ricordi> [/] ma te **lo** ricordi / <**come**>**tu mi chiamavi**?

[B:] [<] no//

²⁴² Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Campioni*. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000, s. 127.

²⁴³ Tamtéž, s. 280.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 337.

[A:] allora tu mi chiamavi / Gida“ //

Vlastní překlad:

[A:] *ano ano ano ale to si pamatuješ, to si pamatuješ, jak jsi mi říkala?*

[B:] *ne*

[A:] *takže ty jsi mi říkala Gido*

9. Veřejný dialog

Situace: Rozhovor mezi pracovníkem přepážky na daňovém úřadu a klientem.²⁴⁵

[B:] *no // codesto è sbagliato / signora //*

[A:] *lei un ce **l'** ha **un altro** //*

Vlastní překlad:

[B:] *ne, ten je vyplněný chybně paní*

[A:] *měla byste tam ještě jeden*

Psaná italština: Io non ho paura (2001)

(1) „Maria, mi hai fatto perdere la gara! Te **l'**avevo detto **di non venire**, mannaggia a te“. Mi sono seduto.“Che ti sei fatta?“ (str. 3)

„Mario, kvůli tobě jsem prohrál závod! Říkal jsem ti, at' se mnou nechodíš, styd' se.“
Sedl jsem si. „Co sis udělala?“ (vlastní překlad)

„Marío, kvůli tobě jsem prohrál závod! Já ti říkal, abys nejezdila, k čertu s tebou.“ Sedl jsem si. „Co sis udělala?“ (str. 10)

(2) „Torniamo a casa? Ho sete da morire. E mamma...“ Avava ragione. Ci eravamo allontanati troppo...

Lo vedo male **il ritorno a casa**. (str. 6)

²⁴⁵ Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Campioni*. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000, s. 97.

„Vrátíme se domů? Umírám žízni. A maminka..“ *Měla pravdu. Příliš jsme se vzdálili od domu..*

Náš návrat domů vidím špatně. (vlastní překlad)

„Vrátíme se domů? Umírám žízni. A maminka...“ *Měla pravdu. Odjeli jsme moc daleko...*

Návrat domů jsem viděl bledě. (str. 11)

(3) Il Teschio si é fatto avanti. "Signore, abbiamo sete. Ce **l'**avrebbe **un po' d'acqua**?" (str. 8)

Smrťák vykročil kupředu. „Pane, máme žízeň. Neměl byste tu krapet vody?“ (vlastní překlad)

Smrťák k němu vykročil. „Pane, máme žízeň. Neměl byste trochu vody?“ (str. 15)

(4) Ho piegato il braccio e l'ho irrigidito.

Mi ha stretto il bicipite. „Non mi sembra che sei migliorato. **Le** fai **le flessioni**?“ (str. 23)

Ohnul jsem ruku a zatnul jsem ji.

Pomačkal mi biceps. „Nezdá se mi, že by ses zlepšil. Kliky děláš?“ (vlastní překlad)

Ohnul jsem paži a zaťal svaly.

Stiskl mi biceps. „Nezdá se mi, že by ses zlepšil. Kliky děláš?“ (str. 36)

(5) Ha tolto lo sguardo dalla televisione e mi ha guardato come se fosse la prima volta che mi vedeva, si è massaggiato la bocca e ha detto: „**Lo** conosci **il tocco del soldato**?“ „No. Cos'è?“

„**Lo** sai **come facevano i soldati durante la guerra per decidere chi andava a fare le missioni mortali**?“ ...

„No, non lo so.“ (str. 25)

Zvedl oči od televize a podíval se na mě, jako by to bylo prvně, co mě vidí, masíroval si pusku a řekl: „Znáš, jak to dělají vojáci?“

„Ne, jak?“

„Víš, co dělali vojáci za války, aby rozhodli, kdo z nich půjde na smrtelnou misi?“...

„Ne, to nevím.“ (vlastní překlad)

Odvrátil pohled od televize a podíval se na mě, jako by mě viděl prvně v životě, přejel si prsty přes pusku a řekl: „Znáš vojenský losování?“

„Ne, co je to?“

„Víš, jak to dělali vojáci za války, když měli rozhodnout, koho vyslat na smrtelně nebezpečnou misi?...

„Ne, nevím.“ (str. 39)

(6) ...Non volevo morire. Anche se mi sarebbe piaciuto andare al mio funerale. Non **ci** dovevo **lassù**. Ma che mi ero impazzito..(str. 29)

...Nechci umřít. Ačkoliv by se mi líbilo jít na vlastní pohřeb.

Nesmím jet tam nahoru. Zbláznil jsem se snad? (vlastní překlad)

...Nechtělo se mi umřít. I když bych šel rád na svůj pohřeb.

Nesmím jet tam nahoru. Copak jsem se zbláznil?(str. 45)

(7) "Ha detto che se continui così, il prossimo anno ti porta dai frati."

Appena facevo una cosa sbagliata papà mi voleva mandare dai frati...

Io **li** odiavo **i frati**, ma sapevo che non ci sarei andato mai perché papà li odiava più di me e diceva che erano dei maiali. (str. 35)

„Řekl, že jestli budeš takhle pokračovat, příští rok tě pošle k mnichům.“

Sotva jsem udělal nějakou špatnost, tatínek mě chtěl poslat k mnichům...

Já mnichy nenáviděl, ale věděl jsem, že by mě k nim nikdy neposlal, protože tatínek je nenáviděl ještě víc než já a říkal, že jsou to prasata. (vlastní překlad)

„Řekl, že jestli budeš takhle dál pokračovat, příští rok tě odvede k mnichům.“

Jakmile jsem něco vyvedl, tatínek mě chtěl poslat k mnichům.

Já mnichy nenáviděl, ale věděl jsem, že tam nikdy nepůjdu, protože tatínek je nenáviděl ještě víc než já a říkal, že jsou to prasata.(str. 54)

(8) „Acqua.”

„Acqua? Hai sete?”

Ha sollevato il braccio.

„Aspetta.”

Dove **la** trovavo **l'acqua**?...(str. 39)

„Vodu.”

„Vodu? Máš žízeň?”

Zvedl ruku.

„Počkej.”

Kde asi tak najdu vodu. (vlastní překlad)

„Vodu.”

„Vodu? Máš žízeň?”

Zvedl ruku.

„Počkej.”

Kde najdu vodu?(str. 61)

(9) Ce **l'**aveva messo lui **il bambino** nel buco. Ecco chi ce l'aveva messo. (str. 45)

To dítě strčil do jámy on. Tak to je ten, kdo ho tam strčil.(vlastní překlad)

To on strčil to dítě do jámy. Tak to on ho tam strčil. (str. 70)

(10) „Mamma! Mamma, chi è quel vecchio nel bagno?”

„Lasciami, Michele, che ho da fare. È Sergio, l'amico di tuo padre. Te **l'**avevo detto **che veniva**.”

„Mami! Mami, kdo je ten staroch v koupelně?”

„Michele, nech mě, mám co na práci. „Je to přeci Sergio, přítel tvého táty. Říkala jsem ti, že přijede.”(vlastní překlad)

„Mami! Mami, kdo je ten strarej chlap v koupelně?”

„Nech mě na pokoji, Michele, mám práci. To je Sergio, kamarád tvýho otce. Říkal ti přeci, že přijde. (90)

(11) *„Voi volete che mi porti via... Tu mi odi. Sei cattiva. Tu e papà mi odiate. Io lo so.“
„Chi te **le** dice **queste cose**?“ Mi ha afferrato per un braccio ma io mi sono divincolato e sono fuggito. (str. 59)*

„Chcete aby si mě odnesl pryč...Ty mě nenávidíš. Seš zlá. Ty a tatínek mě nenávidíte. Já to vím.“

„Kdo ti říká takové věci?“ Chytila mě za ruku, ale já jsem se vysmekl a utekl jsem. (vlastní překlad)

„Vy chcete, aby si mě odnesl...Ty mě nenávidíš. Ses zlá. Ty a tatínek mě nenávidíte. Já to vím.“

„Kdo ti říká takovýhle věci?“ Popadla mě za paži, ale já se vysmekl a utekl jsem. (str. 91)

(12) *Con un balzo sono sceso dall'albero.*

*„E tu che **ci** fai **qua**?“ mi ha chiesto Barbara tutta stizzita.*

„Che gli stavi facendo?“... (str. 60)

Skokem jsem slezl ze stromu.

„A ty co tady děláš?“ Zeptala se mě Barbara celá vzteklá.

„Co jsi mu to dělala?“ (vlastní překlad)

Skokem jsem byl ze stromu dole.

„A co ty tady děláš?“ zeptala se mě Barbara nakvašeně.

„Cos to s ním dělala?“ (str. 93)

(13) *„Tu **li** conosci **gli orsetti lavatori**?“*

Ha aggrottato le sopracciglia. "Gli orsetti lavatori?

„Sì.“

„No, che sono?“

„Niente... Sono degli orsi che lavano i panni...“ (str. 67)

„Ty znáš medvídky mývaly“

Zamračil se. „Medvídky mývaly?“

„Ano“

„Ne, co to je“

„Nic... jsou to medvídci, kteří si myjou srst.“ (vlastní překlad)

„Ty znáš medvídky mývaly“

Svraštil obočí. „Medvídky mývaly?“

„Ano“

„Ne, co je to“

„Nic... jsou to takoví medvědi, co mejou nádobí.“ (103)

(14) Ho fatto colazione. C'era il pan di Spagna. Me **ne** sono mangiate **due fette** inzuppate nel latte. (str. 77)

Nasnídal jsem se. Měli jsme tam španělský chlebiček. Snědl jsem dva plátky namočené v mléce. (vlastní překlad)

Nasnídal jsem se. Měli jsme biskupský chlebiček. Snědl jsem dva plátky namáčené v mlíce. (str. 116)

(15) Maria stava seduta sulle scale con le sue Barbie, in uno spicchio d'ombra.

„Tu **la** sai costruire **una casa per le bambole**?“

„Certo“. Non lo avevo mai fatto, ma non doveva essere difficile. (str. 77)

Maria seděla na schodech se svými barbínama, v cípu stínu.

„Umíš udělat domeček pro panenky?“

„Jasně.“ *Nikdy jsem to nedělal, ale nemůže to být těžké. (vlastní překlad)*

María seděla se svými barbínama na schodech v proužku stínu.

„Ty umíš postavit domeček pro panenky?“

„Jasně.“ *Nikdy jsem to nedělal, ale nemůže to být žádná věda. (str. 117)*

(16) „Non te neolevi andare da Acqua Traverse?“

„Si.“

„Presto ce **ne** andremo **in città**.“

„Dove andremo?“

„Al Nord. Sei contento?“ (str. 98)

„Nechtěl jsi snad odejít z Acqua Treverse?“

„Ano.“

„Brzy už půjdeme do města.“

„Kam půjdeme?“

„Na sever. Ses spokojenej?“ (vlastní překlad)

„Nechtěl jsi snad odejít pryč z Acqua Treverse?“

„Jo.“

„Brzy už odejdeme do města.“

„Kam půjdeme?“

„Na sever. Ses spokojenej?“ (str. 146)

(17) „E non torni più?“

„No.“

„E non **la** vedi **la maestra**?“

Ho guardato a terra. „No.“ (str. 107)

„A už se nevrátíš?“

„Ne.“

„A učitelku neuvidíš?“

Podíval jsem se do země. „Ne.“ (vlastní překlad)

„A už se nevrátíš?“

„Ne.“

„A neuvidíš učitelku?“

Zadíval jsem se do země. „Ne.“ (str. 160)

(18) Ho sentito Barbara dire: „Perché non andiamo a Lucignano a prendere il gelato?

Ho i soldi.“

„Ce **l'**hai pure per noi **i soldi**?“ (str. 107)

Slyšel jsem, jak Barbara říká: „Proč nejdeme do Lucignana na zmrzlinu? Mám peníze“
„A máš peníze taky pro nás?“ (vlastní překlad)

Slyšel jsem, jak Barbara říká: „Co kdybychom si zajeli do Lucignana na zmrzlinu. Mam peníze.“
„Máš peníze i pro nás?“ (str. 162)

(19) I ramarri quando non possono più scappare e li stai per prendere, spalancano la bocca...E se tu non **lo** sai **che sono buoni, che non fanno niente, che è una finta**, non li tocchi.

Zelené ještěrky, když už nemůžou utéct a ty je chceš vzít, otevřou dokořán tlamu... A ty, pokud nevíš, že jsou hodné, že nic nedělají, že je to jen trik, nedotkneš se jich.(vlastní překlad)

Zelené ještěrky, když už nemůžou utéct a ty se je chystáš chytit, rozevřou tlamu...A ty, když nevíš, že jsou hodné, že nic nedělají, že je to jen finta, se jich nedotkneš. (str. 175)

Při dislokaci vpravo dochází k přesunutí příslušného větného členu na konec věty, tedy na místo, které v nepříznačkové konstrukci náleží rématu. Dislokovaný větný člen představuje informaci, kterou mluvčí považuje za již známou posluchači a důvodem, proč se k ní mluvčí uchyluje je, aby připomenul posluchači téma věty a učinit tak výpověď srozumitelnější. Tento příznačkový slovosled je stejně jako levá dislokace prostředkem tematizace. V nalezených příkladech je dislokovaný větný člen ve větě vždy předjímán klitickým zájmenem, přestože jejich užití je v případě pravé dislokace pouze fakultativní.

Při překladu do češtiny využívají překladatelé nejčastěji dvě překladové konstrukce. První prakticky kopíruje schéma italské věty, tzn. dislokovaný člen je při překladu umístěn na konec věty jako např. *Presto ce ne andremo **in città*** / *Brzy už půjdeme **do města***. Další způsob překladu potom ukazuje např. (7) *Io li odiavo **i frati*** / *Já mnichy nenáviděl*, tedy překladatel na rozdíl od předchozího příkladu tematizovaný výraz neponechal při překladu v koncové pozici a posunul ho na začátek věty.

Pro zvýšení důrazu bývá někdy při překladu do češtiny užito ukazovací zájmeno: např. *La conosce la storia della mano di Joaquín Murieta?* / *Znáte **ten** příběh s rukou Joaquína Muriety?* (BAC)

5.4. Vytýkáací vazby (le frasi scisse – FS)

A. Le frasi scisse explicitní (che + sloveso v určitém tvaru)

Corpus di italiano parlato II - Emanuela Cresti

1. Řízená konverzace

Situace: Učitelka v mateřské školce vypráví dětem pohádku o sedmi kůzláčcích.²⁴⁶

[A:] è [il caprettino che si è nascosto / nella pendola /] che dice alla mamma capra / i miei fratelli / li ha mangiati il lupo//

Vlastní překlad:

kůzle schované v hodinách, to ono řeklo mamince koze, mé bratry sežral vlk

Psaná italština: Io non ho paura (2001)

(1) Mi sono tirato su. „No! Non è vero! Te lo giuro! L'ho tirato fuori, ma l'ho rimesso subito dentro. Non lo volevo liberare. È lui che dice le bugie. (str. 96)

Zvednul jsem se. „Ne! To není pravda! Příklad! Vytáhnul jsem ho ven, ale okamžitě jsem ho zase vrátil dovnitř. Nechtěl jsem ho osvobodit. To on lže.“ (vlastní překlad)

Zvedl jsem se. „Ne! To není pravda! Příklad! Vytáhl jsem ho nahoru, ale hned jsem ho zase spustil dolů. Nechtěl jsem ho pustit. To on kecá.“ (str. 144)

(2) Non lo sapevo. Ma sapevo che c'è sempre uno che si becca tutta la sfortuna. In quei giorni era Barbara Mura, la cicciona, era lei l'agnello che toglie i peccati. (str. 14)

To jsem nevěděl. Ale věděl jsem, že se vždycky najde někdo, na koho se lepí všechna smůla. Ted' to byla Barbara Mura, tlustoprška, to ona byla beránek, který snímá všechny hříchy. (vlastní překlad)

²⁴⁶ Cresti, E. *Corpus di italiano parlato. Campioni*. Firenze: L'Accademia della Crusca, 2000, s. 23.

To jsem nevěděl, ale věděl jsem, že se vždycky najde jeden člověk, na kterýho se nalepí všecka smůla. Tenkrát to byla Barbara Mura, tlustoprška, to ona byla beránkem, který snímá hříchy světa. (str. 22-23)

Korpus InterCorp v7

Následující příklady jsou výsledkem korpusových dotazů:

```
[lemma="essere"][tag="N.*"][word="che"]
```

```
[lemma="essere" ] [tag="P.*" ] [word="che"]
```

```
[lemma="essere"][tag="P.*"][tag="N.*"][word="che"]
```

```
[lemma="essere"][word="a"][tag="P.*"][word="che"]
```

(1) TA:

Ti dirà come incontrarvi, **è lei che** tiene i rapporti fra i fuoriusciti che abitano a Roma e le famiglie rimaste in patria .

Řekne, jak se sejdete, ona udržuje spojení mezi utečenci v Římě a rodinami, které zůstaly ve vlasti.

(2) TA:

Il nome glielo mise la signora Yvette: Pitì, ma **era lui che** chiamava se stesso Piticche, additandosi il petto.

Jméno mu vlastně dala paní Yvetta, ta mu začala říkat Malý, ale Malíček si začal říkat on sám: Malíček, a ukazoval si přitom na prsa.

(3) BAO:

Ma era più che sufficiente. - Allora siete Padre Pluche. - Ecco. - **Siete voi che** mi avete scritto. - Sì. - Be ', avete uno strano modo di scrivere.

Takže jste otec Pluche. - Správně. - To vy jste mi psal. - Ano. - No, máte zvláštní způsob psaní.

(4) BAO:

Non smette mai, ti entra dentro, ce l'hai addosso, **è te che** vuole . Puoi anche far finta di niente, ma non serve.

Nikdy nepřestává, vstoupí do tebe, ulpí na tobě, jsi to ty, koho chce. Můžeš dělat, že nic, ale nepomáhá to.

(5) BAO:

Come arriveremo al mare? - gli chiese Padre Pluche. - **Sarà lui che** verrà a prendervi .

Jak se dostaneme k moři? - zeptal se ho otec Pluche . - To moře si přijde pro vás.

(6) BAO:

Fu al tramonto che gli ufficiali, senza dire una parola, spinsero giù dal cassone una delle tre botti di vino, lasciandola scivolare in mezzo a noi.

Bylo to za soumraku, když důstojníci bez jediného slova shodili z truhly dolů jeden ze tří soudků vína a nechali ho dokutálet mezi nás.

(7) BAC:

Come le è venuto in mente di sceglierla gialla? - Signorina, guardi che **è lei che** la sta comprando, non io . - Ho capito, ma vent'anni fa **è lei che** l' ha comprata. Non mi dirà che non ce n'erano di altri colori.

Jak vás to napadlo, vybrat si žlutý ? - Slečno, podívejte se, to vy si ho kupujete, ne já . - To mi došlo, ale před dvaceti lety jste to byl vy, kdo ho koupil. Snad mi nechcete tvrdit, že je neměli v jiných barvách.

(8) BAC

Aveva una specie di ammirazione, per lui. Così, quando venne fuori quella storia di Larry, e del mondiale, **fu lui che** gli venne in mente: con tutti i pugili che c'erano in giro: lui.

Pociťoval k němu jistej druh obdivu. Takže, když došlo k tý záležitosti s Larrym a s mistrovstvím, napadl ho právě on. Ze všech těch boxerů všude kolem: on.

(9) BAC

Ne esce vivo o no? - Bird pensa. Sì, se i sei sono ciechi. Phil Wittacher sorride. - **Siamo noi che** siamo ciechi, Bird. Vediamo solo quello che ci aspettiamo di vedere.

Vyvázne živý nebo ne? Bird uvažuje. - Ano, pokud je těch šest slepejch. Phil Wittacher se usměje. - To my jsme slepí, Birde. Vidíme jen to, co očekáváme, že uvidíme.

(10) BAC

Sta' ad ascoltare tutti quanti e poi decidi con la tua testa. - Sì . - **È la tua vita che** è in ballo, non la loro.

Vyslechni si všechny kolem a pak se rozhodni podle svého. - Ano. - Jedná se tu o tvůj život, ne o jejich.

(11) CI:

E poi, ricomponendosi: - Ah, sì, mi era parso che quest' armatura bianca non mi fosse nuova. **Siete voi che** arrivaste nel momento giusto, anni fa, per impedire che un brigante abusasse di me ...

A když se probrala z úleku: "Ach, ovšem, zdálo se mi, že jsem to bílé brnění už někde viděla. To vy jste se objevil v pravou chvíli, a zakročil jste proti lupiči, který mě chtěl zneužít..."

(12) CI:

„Ma io non sono egoista come te. Io nel mio territorio ti ci invito...“ Ormai erano passati a darsi del tu tutt' e due , ma **era lei che** aveva cominciato.

„Ale já nejsem sobec jako ty. Já tě zvu na své území...“ Nyní si tykali oba, leč byla to ona, která začala.

(13) CI:

„Be', lui s'è stabilito la regola, può stabilire anche le eccezioni ...“ – „Eh, se si comincia con le eccezioni...“ – „Ma no, vi dico: **è lei che** salta dalla finestra sull' ulivo!“

„Nu, dobře, on si stanovil pravidla, může taky stanovit výjimky...“ - „Hm, když se začne s výjimkami...“ – „Ale kdepak, to vám povídám; to ona skáče z okna na olivu!“

(14) CI:

Ci fu l'allarme per i lupi e la gente passando là sotto l'apostrofa: „Ah, Barone, una volta saresti stato tu a farci la guardia dai tuoi alberi, e adesso **siamo noi che** facciamo la guardia a te.

Byl poplach kvůli vlkům a lidé, běžící pod stromem, jej oslovovali: „Ah, Barone, byly časy, že jsi stával na strážu ty na svých stromech, a teď abychom hlídali my tebe.“

(15) CI:

Tutti sono rimasti costernati. Sofronia tiene il volto nascosto tra le mani. S'ode un galoppo a dritta. **È Torrismondo che** torna fuori del bosco a gran carriera. Grida: - Ma

come? Ma se fino a poco fa era vergine? Come ho fatto a non pensarci subito? Era vergine! Non può essere mia madre!

Všichni jsou sklíčeni. Sofronie skrývá tvář v dlaních. Napravo se ozývá dusot. Je to Thorismund, prudkým tryskem se vrací z lesa. Křičí: "Jak to, když ještě před chvílí byla panna? Jak to, že mě to hned nenapadlo? Byla panna! Nemůže to být moje matka!"

(16) CI:

Un cavaliere sta correndo verso di lui. Sull' armatura indossa una sopravveste color pervinca. **È Bradamante che** lo sta inseguendo. - Ti ho finalmente ritrovato, bianco cavaliere!

Žene se k němu rytíř. Přes brnění má oblečenou barvínkovou pláštěnku. To ho stíhá Bradamanta: "Konečně jsem tě našla, bílý rytíři!"

(17) CI:

Oh, di non vedere più te non m'importava, ma ero disperata di non avere più il bassotto! Se non era per lui non t'avrei ritrovata! **È lui che** ha fiutato nel vento che eri vicina, e non ha avuto pace finché non t'ha cercata ...

Oh, bylo mi jedno, že tě už neuvidím, ale byla jsem zoufalá, že už nemám jezevčíka! Kdyby nebylo jeho, nenašel bych tě! To on zvěřil, že jsi nablízku, a neměl klid, dokud tě nenašel...

(18) CI:

Ma ditemi, perché tutti qui tacciono e voi siete il solo a parlare? - **È a me che** spetta il compito dei rapporti con i profani.

Ale řekněte mi, proč tady všichni mlčí a vy jediný mluvíte? Mně připadl úkol udržovat styky s nezasvěcenci.

(19) CI:

Sei al servizio d' un cavallo? - No ... **è il mio cavallo che** è al servizio d' un cavallo...

Ty sloužíš koňovi? Né ... to můj kůň slouží jednomu koňovi ...

(20) CI:

La mano tremava e non si capiva se fosse tesa verso una carezza o verso un graffio. Ma non era ancora arrivato a toccarla , quando ritrasse la mano d' un tratto e si rizzò. - **È al castello che** ti voglio, - disse issandosi a cavallo, - vado a preparare la torre dove abiterai.

Ruka se mu chvěla a nedalo se říci, zda ji natahuje, aby hladil nebo škrábal. Ale ještě se jí ani nedotkl, když najednou ruku stáhl a vztyčil se. – „Chci tě až na zámku,“ řekl a vylézal na koně, jdu připravit věž, kde budeš bydlet. Nechám ti ještě den na rozmyšlenou a pak už se musíš rozhodnout.

(21) ME:

“Io,” risponde lui dalle sue tane, “ non sono MAI partito da voi. **Siete voi che** ogni giorno mi linciate, o peggio. S ancora, tirate via senza vedermi, come s’io fossi l’ombra di un cadavere putrefatto sotto terra.

Já, přichází k nám jeho odpověď z brlohů, jsem od vás ale nikdy neodešel. To vy mě každý den znova lynčujete a co hůř, odhazujete, aniž byste se na mě podívali, jako bych byl jen stín po mrtvole, co už shnila v zemi.

(22) EU:

Poteva darsi che a Belbo fosse dato di volta il cervello, negli ultimi tempi era così teso, non capivo se a causa di Lorenza Pellegrini o perché era sempre più affascinato dalla sua creatura - o meglio, il Piano era comune, mio, suo, di Diotallevi, ma **era lui che** sembrava esserne preso, ormai, oltre i limiti del gioco.

Nedalo se taky vyloučit, že Belbovi se to všechno vrazilo do palice, poslední dobou byl neustále napjatý, nevěděl jsem, může - li za to Lorenza Pellegriniová nebo je tak zaujat svým výtvozem, i když Plán byl dílo společné, moje, jeho a Diotalleviho, podle všeho však chytil hlavně jeho, a to dokonce tak, že to pro něho přestala být hra.

(23) EU:

Come detto. Sono una sporca femminista. Stava per rientrare in patria e non volevo perderla. **Fu lei che** mi mise in contatto con un' università di Rio dove cercavano un lettore d' italiano.

Jako bys řekl. Jsem špinavá feministka. Chystala se k návratu do vlasti a nechtěl jsem o ni přijít. Sama mě spojila s univerzitou v Riu, kde zrovna hledali lektora italštiny.

(24) EU:

E perché poi occorreva anagrammarle? **Ero io che** pensavo in modo contorto.
A proč by je vůbec anagramoval? To jen já nedokážu myslet přirozeně.

(25) EUN:

Chi ti voleva morto? Giovanni? No. Giovanni non mi ha mai amato, ma mi ha sempre rispettato. In fondo **è lui che** mi ha offerto un modo di sfuggire al processo, dieci anni fa, imponendomi di entrare nei benedettini, e con questo metteva a tacere i miei nemici.

Kdo chtěl tvou smrt? Jan? Jan ne. Nikdy mě nemiloval, ale vždycky respektoval. To on mi vlastně umožnil vyhnout se před desíti lety procesu, když mi uložil, abych vstoupil k benediktýnům, čímž umlčel mé nepřátele.

(26) VS:

Aveva il viso scavato, gli occhi lucidi e la pelle del colore della cera, chiazzata qua e là da macchie bluastre. Noi, naturalmente, non gli facemmo domande: come avremmo potuto? **Fu lui che** ci parlò della sua malattia.

Měl pohublou tvář, lesklé oči a pleť barvy popela tu a tam kropenatou namodralými skvrnami. My se ho pochopitelně na nic neptali: jak bychom také mohli? Sám se o svém neduhu rozhovořil.

(27) SL:

Lei sta scherzando. - Eh no, **è lei che** sta scherzando...Perché mi dice di non avere, oltre le terre, altre fonti di reddito; che non ha mano in affari industriali o commerciali...

"Žertujete. - Já ne, žertujete vy ... Říkáte, že kromě půdy nemáte jiné zdroje příjmů, že nemáte účast na průmyslovém a obchodním podnikání..."

B. Le frasi scisse implicite (a + sloveso v určitém tvaru)

Následující příklady jsou výsledkem korpusových dotazů:

[lemma="essere"][tag="N.*"][word="a"]

[lemma="essere"] [tag="P.*"] [word="che"]

(1) BAO:

Tutt'altro genere dalla Maria Luigia Severina, per capirsi. **Fu lei a** fermarlo, nel cancan della festa.

Úplně z jiného těsta než Maria Luigia Severina, aby bylo jasno. To ona ho zastavila uprostřed večírkového veselí.

(2) CI:

- **Sarò io a** pettinarvi-. La pettinò, e dimostrò la sua valentia nell' intessere trecce, nel rigirarle e fissarle sul capo con gli spilloni.

„Sám vás učeši .“ Česal ji a vystavoval na odiv svou obratnost při pletení copů, kterak je dovede hbitě obtáčet a upevňovat jehlicemi.

(3) EU:

Non seppi cosa rispondere, mi misi a sfogliare qualcosa per far dimenticare la mia entrata trionfale. Ma **fu Belbo a** non resistere. Era come un giocatore a cui avessero fatto vedere di colpo un mazzo di carte.

Nevěděl jsem, co mu na to odpovědět, začal jsem honem v něčem listovat, abych ten svůj triumfální vstup nechal odeznít. Nevydržel to však nakonec právě Belbo. Byl jako karbaník, když někdo ukáže karty.

(4) EU:

Venne la sera promessa. Come a Salvador, **fu Agliè a** venirci a prendere.

Nastal slíbený večer. Agliè pro nás přišel, jako v Salvadoru.

(5) VS:

Finalmente, nei pressi della nostra locanda, incontrammo l'aiuto-sacerdote Lars. **Fu lui a** dirci che Velia era stata uccisa durante la notte, e che, secondo il responso degli aruspici, la sua fine veniva a coincidere con qualcosa di ancora più tragico: addirittura, con la fine della nazione etrusca!

Teprve v blízkosti našeho hostince jsme potkali pomocného kněze Larse. Ten nám oznámil, že Velia byla v noci zavražděna a že podle toho, co věští haruspikové, konec jejího života nastal zároveň s něčím ještě mnohem tragičtějším: s koncem etruského národa!

Vytýkácí konstrukce slouží ke zdůraznění určitého větného členu, který je v kontrastu s dalším prvkem téže třídy. Ten může být ve větě vyjádřen (10) nebo nemusí (27...). Na rozdíl od dislokace mluvčí u vytýkácí vazby očekává, že se posluchač již orientuje v okolnostech, o kterých mluví a pouze do popředí předsouvá kandidáta kterým chce zdůraznit, že se jedná právě o něj o žádný jiný.

Na místě kontrastního prvku může stát podstatné jméno (3), předložka (18), adjektivum (*È piccolo che è diventato*), příslovečné určení (20) nebo celá věta (*È legendo molto che si diventa colti*).²⁴⁷ Z pragmatického a strukturálního hlediska je frase scissa velmi blízká kontrastivní tropikalizaci.

Vytýkací konstrukce jsou v italštině tvořeny větou řídicí (se slovesem *essere* a zdůrazněným členem) a větou závislou, uvozenou *che*.

V českém překladu je zdůraznění vyjádřeno ve většině případů jinými prostředky než vytýkacími konstrukcemi. Nejčastěji si překladatelé vypomáhají slovosledem. Pro zvýšení důrazu bývá někdy při překladu do češtiny užito konektorové částice „to“.

²⁴⁷ Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, s. 311.

5.5. Kontrastivní topikalizace (l'anteposizione contrastiva – TC)

Tuto příznakovou konstrukci se nám nepodařilo nalézt ani v jednom z použitých zdrojů. Důvodem může být to, že se vyskytuje v italštině zřídka a zejména v mluveném jazyce, neboť k její realizaci je nutný dialog dvou či více osob.

Abychom si alespoň nastínili, jak vypadá překlad kontrastivní topikalizace do češtiny, uvádíme několik příkladů z gramaticky *Grande grammatica di consultazione*²⁴⁸, které jsme doplnili vlastním překladem do češtiny.

(1) Hai visto mia sorella?

TUO fratello ho visto.

Viděl jsi mou sestru?

Tvého bratra jsem viděl. popř. To tvého bratra jsem viděl.

(2) Hai parlato a mia sorella?

A TUO fratello ho parlato.

Mluvil jsi s mým bratrem?

S tvou sestrou jsem mluvil. popř. To s tvojísestrou jsem mluvil.

(3) Stavete discutendo di musica?

DI FILOSOFIA, stavamo discutendo.

Diskutovali jste o muzice?

O filozofii jsme diskutovali. popř. To o filozofii jsme diskutovali.

(4) Ha studiato a Udine?

A EDIMBURGO, ha studiato.

Studoval v Udine?

V Edimburku studoval. popř. To v Edimburku studoval.

²⁴⁸ Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione* I. Bologna: Il Mulino, 2001, str. 150-153.

(5) Hai fatto qualcosa?

TUTTO, ho fatto.

Dělal jsi něco?

Všechno jsem dělal.

Při překladu této příznakové konstrukce do češtiny se ve shodě s italským slovosledem dostává do popředí réma věty, které je v kontrastu s rématem předcházející věty. V češtině je stejně jako v italštině předsunuté réma v mluvě doprovázeno intonačním důrazem. Jako rematizátor se při překladu nejvýrazněji uplatňuje částice „to“, která může být doplněna negační částicí „ne“ – Např. *Mluvil jsi s mým bratrem?*
Ne, to s tvojí sestrou jsem mluvil.

5.6. Anaforická antepozice / předsunutí (l'anteposizione anaforica – AA)

[word="La"][word="stessa"][tag="N.*"][tag="V.*"]

[word="Lo"][word="stesso"][tag="N.*"][tag="V.*"]

CI:

La stessa arte usava nei giardini, con le piante d' ombra e d' ornamento, armato d' una corta sega, e nei boschi, dove all' ascia dei taglialegna buona soltanto ad accozzare colpi al piede d' un tronco secolare per abbatteťo intero, cercò di sostituire la sua svelta accetta...

Téhož umění, pilkou vyzbrojen, v zahradách s rostlinami stinnými i ozdobnými užíval; a také v lesích, kde sekeru dřevorubců - dobrou jenom k tomu, aby se jí rány u paty věkovitého kmene zasazovaly a kmen porazil celý naráz - snažil se nahraditi svou sekerkou štíhlou...

CI:

Lo stesso accordo aveva con una gallina, una rossa, padovana, molto brava. Le aveva fatto un nido segreto, nel cavo d' un tronco, e un giorno sì e uno no ci trovava un uovo, che beveva dopo averci fatto due buchi con lo spillo.

Stejný spolek měl s jednou slípkou, červenou, paduánskou, dobrou nosnicí. V dutině kmenu tajné hnízdo jí udělal a obden v něm našel vajíčko, které vypil, když do něho dva otvory špendlíkem vydloubl.

Výskyt anaforické antepozice je typický zejména pro novinářský styl, který nebyl součástí našeho korpusu, proto se nám podařilo nalézt pouze dva vhodné příklady.

Poslední příznaková konstrukce není vždy na první pohled rozpoznatelná od dislokace vlevo a tropikalizace. Pouze, pokud se je zdůrazňovaný větný člen přímým předmětem, bezpečně ho od dislokace poznáme, protože se zde nevyskytuje rimesa pronominale. V ostatních případech je jejich správné zařazení poměrně obtížné. Od

tropikalizace se anaforická antepozice liší jednak chybějící intonací a jednak chybějícím kontrastem. Hlavním úkolem této příznakové konstrukce je potvrdit návaznost na anteponovaného větného členu na syntagma, o kterém již byla řeč. právě proto obsahuje anaforické předsunutí často zájmena jako *questo, quello* nebo přídavná jména jako *stesso, uguale*..

Překladaelé při překladu této příznakové konstrukce taktéž předsouvají anteponovaný větný člen na začátek věty a při promluvě není anteponovaný člen doprovázen důrazem. Výskyt anaforické antepozice je typický zejména pro novinářský styl, který nebyl součástí našeho korpusu, proto je jeho výskyt ve vybraných textech minimální.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo podrobit italský příznakový slovosled srovnání se slovosledem v českém jazyce a zmapovat obecné principy jeho překladu do českého jazyka. První část práce byla koncipována jako teoretický podklad pro analytickou část, v níž jsme nejprve na základě získaných informací vyhledali a přiřadili nalezené vzorky k jednotlivým typům italských příznakových konstrukcí a ty následně podrobily srovnání s překladem do češtiny. Vzorek jsme museli omezit na několik desítek příkladů, neboť pokud bychom ze zvolených zdrojů vybrali všechny příklady, jednalo by se o natolik obsáhlou studii, že by přesahovala rozsah diplomové práce.

Při vyhledávání vzorků pro tuto práci byly využity tři zdroje. Na základě jejich důkladného prostudování lze dospět k závěru, že příznakové konstrukce jsou v italštině vzácné a jsou typické spíše pro mluvený jazyk. Některé příznakové konstrukce se ve vybraných textech nevyskytovaly vůbec (kontrastivní předsunutí) nebo se vyskytovaly pouze ve velmi omezeném množství (tema sospeso a anaforické předsunutí). Důvod toho lze spatřovat právě v typičnosti některých konstrukcí pro mluvený jazyk a jednak ve skladbě vybraných textů, neboť třetí zmíněná konstrukce (anaforické předsunutí) je typická spíše pro publicistický styl. V případě absolutního podmětu, neboli tzv. tema sospeso, lze jeho ojedinělý výskyt navíc spatřovat v tom, že se jedná o vyšínutí z větné vazby, které není v italském jazyce považováno za spisovné.

Zatímco čeština je převážně flektivním jazykem, italština je jazykem částečně flektivním a částečně analytickým. Přestože se slovosled češtiny i italštiny označuje jako volný, v obou jazycích pořádek slov podléhá určitým zákonitostem, jejichž porušení je nepřijatelné. V italštině je ale tato slovosledná volnost omezenější, neboť italština nemá pádové koncovky, takže funkce některých větných členů závisí na jejich postavení ve větě.

Právě kvůli flexivnosti češtiny s bohatým systémem skloňování a dostatečným množstvím pádových koncovek je škála možností vhodného překladu italských příznakových konstrukcí poměrně široká.

Z příkladů uvedených v praktické části vidíme, že se překladatelé při překladu dislokace vlevo ve shodě s italskou větnou stavbou taktéž nejčastěji uchylují k předsunutí objektu na pozici tématu. V případech, kdy je v italštině předsunutý větný člen doprovázen předložkou, která naznačuje, o jaký předmět se jedná, ale právně

flexivnost češtiny umožňuje přeložit dislokaci bez použití předložky, neboť příslušná koncovka v češtině jasně dává najevo, že se nejedná o podmět. Dalšími častými prostředky využívanými při překladu dislokace vlevo je pouhá slovosledná pozice či využití lexikálních prostředků.

Italské téma *sospeso* představující doslova vyšinutí z větné vazby, je z pohledu českého překladatele velmi podobná větná konstrukce jako dislokace vlevo. Proto je českými překladateli překládaná obdobným způsobem, jakým je překládaná právě dislokace vlevo.

U třetího typu příznakové konstrukce, dislokace vpravo, je při překladu do češtiny buď dislokovaný člen umístěn na konec věty, anebo naopak na začátek věty. Pro zvýšení důrazu lze při překladu do češtiny užít ukazovací zájmeno.

Vytýkací konstrukce slouží v italštině ke zdůraznění určitého větného členu, který je v kontrastu s dalším prvkem téže třídy. V českém překladu je zdůraznění vyjádřeno ve většině případů jinými prostředky než vytýkacími konstrukcemi. Nejčastěji si překladatelé vypomáhají slovosledem. Pro zvýšení důrazu bývá někdy při překladu do češtiny užito částice „to“.

U topicalizace se při překladu do češtiny ve shodě s italským slovosledem dostává do popředí réma věty, které je v kontrastu s rématem předcházející věty. V češtině je stejně jako v italštině předsunuté réma v mluvě doprovázeno intonačním důrazem. Jako rematizátor se při překladu nejvýrazněji uplatňuje částice „to“, která může být doplněna negační částicí „ne“

Při překladu poslední příznakové konstrukce, tzv. anaforické antepozice, čeští překladatelé taktéž předsouvají anteponovaný větný člen na začátek věty.

Dle nalezených příkladů a jejich porovnání s českým překladem jsme dospěli k závěru, že čeština je díky své flexivnosti schopna bez problémů vyjádřit téměř jakékoliv tematicko – rematické rozložení věty, při čemž si překladatelé nejčastěji vypomáhají pouhou slovoslednou pozicí, kterou pro zdůraznění často doplňují různými lexikálními prostředky. Právě flexivnost češtiny dává překladatelům na výběr z poměrně široké škály možností vhodných překladů.

Tato práce tedy popisuje v teorii i praxi využití italských příznakových konstrukcí a jejich ekvivalentních překladů českými překladateli. Věříme, že tím pomáháme osvětlit některé problematické body této problematiky a přispíváme k rozšíření poznatků v této oblasti.

RIASSUNTO

Il tema principale di questa tesi è l'ordine marcate in italiano e le sue traduzioni in ceco. La tesi è divisa in due parti.

La parte teorica è concepita come un'introduzione al tema del lavoro. All'inizio della prima parte descriviamo gli approci teorici degli linguisti cechi in campo della prospettiva funzionale della frase e definiamo i concetti fondamentali che riguardano il tema dell'ordine degli elementi della frase. Questi concetti sono definiti sulla base di un'analisi di studi cechi nel campo della prospettiva funzionale della frase. In seguito ci concentriamo sui fattori che influenzano l'organizzazione degli elementi della frase in frase ceca. Per ultimo descriviamo dettagliatamente le costruzioni marcate con cui possiamo incontrarci nella lingua italiana. Per ciò che riguarda la descrizione delle costruzioni marcate ci rivolgiamo soprattutto alle grammatiche *La nuova grammatica italiana* (Dardano, Trifone, 1997), *Grande grammatica italiana di consultazione* (Renzi, Salvi, Cardinaletti, 2001), *Mluvnice italštiny* (Hamplová, 2004) e le altre grammatiche elencate nella bibliografia.

La parte analitica si basa sull'analisi degli esempi delle costruzioni marcate in italiano e le sue traduzioni in ceco. Gli esempi della parte analitica sono tratte dal corpus di italiano parlato, dal testo di finzione e alla fine dal corpus parallelo InterCorp. Il campione lo abbiamo dovuto limitare ad alcune decine di esemplari, perchè se sceglieremmo tutti gli esempi dai fonti selezionate, supereremmo la portata della tesi.

L'obiettivo sul quale si fonda la tesi è la comparazione dell'ordine marcate in italiano col quello ceco. Quest'analisi ci aiuta a mappare i principi generali della sua traduzione in ceco. Dai risultati vengono poi tratti i conclusioni e gli raccomandazioni per la traduzione in ceco. L'obiettivo della tesi non è esprimere la frequenza di utilizzo delle costruzioni marcate ma mostrare "solo" le opzioni che utilizza il traduttore ceco lavorando con il testo italiano.

Gli esempi della questa tesi sono tratti dai tre fonti. Sulla base del loro studio approfondito possiamo concludere che le costruzioni marcate sono rare in italiano e sono tipiche per la lingua parlata. Alcune costruzioni marcate non sono state presente nelle fonti selezionate (la topicalizzazione) o sono state presente solo in quantità minime (tema sospeso e l'anteposizione anaforica).

La causa di questo troviamo in esso che alcune costruzioni marcate sono tipiche

per la lingua parlata e anche nella struttura dei fonti selezionate, perchè la terza menzionata costruzione marcate (l'anteposizione anaforica) la troviamo piuttosto in uno stile giornalistico. Per quanto riguarda il tema sospeso non lo troviamo spesso in italiano perchè è considerato non standard.

Il ceco e l'italiano appartengono insieme con la maggior parte delle lingue indoeuropee alle lingue flessive. L'ordine delle parole del ceco e dell'italiano è considerato libero ma anche in queste lingue esistono qualche regole, la cui violazione è inaccettabile. La libertà dell'ordine delle parole in italiano è invece più ristretta che quella ceca perchè l'italiano non ha le desinenze dei casi, il che significa che la funzione dei alcuni costituenti della frase dipende dalla loro posizione nella frase.

Proprio perchè la ricca sistema della flessione e sufficiente quantità delle desinenze dei casi, hanno i traduttori dal italiano abbastanza grande varietà di opzioni come tradurre le italiane costruzioni marcate.

Dal analisi compiuta risulta che la dislocazione a sinistra viene tradotta in ceco altresì tramite la dislocazione dell'oggetto alla posizione del tema. Nel caso in cui è il costituente della frase completato di una preposizione, che indica di quale oggetto si tratta, è proprio la flessione del ceco che permette di tradurre dislocazione senza usare le preposizioni.

Tema sospeso è dal punto di vista del traduttore ceco molto simile come la dislocazione a sinistra. Pertanto è tradotta con lo stesso modo come la dislocazione.

Il terzo tipo della costruzione marcata, la dislocazione a destra, viene tradotto in ceco altresì tramite la dislocazione del elemento della frase alla fine o invece all' inizio della frase. Per aumentare l'accento gli traduttori usato spesso un pronome dimostrativo.

Le frasi scisse servono in italiano a mettere in rilievo un particolare elemento della frase in termini di contrasto con un altro elemento della stessa classe. Nella traduzione ceca è la enfasi espressa nella maggior parte dei casi con mezzi diversi dalle frasi scisse. I traduttori lo traducono più volte tramite l'ordine delle parole. Per aumentare la enfasi gli traduttori usato talvolta una particella.

Un'altra costruzione marcata in cui si mette in primo posto della frase il rema della frase che è in contrasto con il contesto o con le inferenze suggerite dal contesto è chiamata topicalizzazione. La traduzione in ceco questo praticamente copia. Quindi al primo posto si trova il rema della frase. Per aumentare la enfasi gli traduttori usato talvolta una particella „to“.

L'ultima costruzione, la anteposizione anaforica, è molto simile alla

dislocazione a sinistra e alla topicalizzazione. In ceco viene altresì tradotta anteposando un'elemento all'inizio della frase per sottolineare la relazione del sintagma anteposto con un sintagma già citato nel discorso.

Dal'analisi compiuta risulta che i traduttori cechi hanno grazie alla ricca sistema della flessione abbastanza grande varietà di opzioni come tradurre le italiane costruzioni marcate.

Questa tesi descrive la teoria e la pratica dell'uso di costruzioni marcate e le loro traduzioni equivalenti dal italiano al ceco. Siamo convinti che aiutiamo a chiarire alcuni punti di questo problema e contribuiamo all'espansione di conoscenze in questo campo.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Ammaniti, N. *Io non ho paura*. Torino: Einaudi, 2001. 219 s. ISBN 978-88-06-18867-2.

Aurová, M. *Slovosled ve španělštině: revize přístupů*. Vyd. 1. České Budějovice: Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis, 2010, 219 s. ISBN 978-80-7394-234-2.

Bachmannová, J., Balhar, J. et al. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, 604 s. 80-7106-484-X.

Benincà, P. *Ordine normale e ordini marcati*. In: Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione I*. Bologna: Il Mulino, 1991, 957 s. ISBN 88-15-08084-8.

Berruto, G. *Le dislocazioni a destra in italiano*, in: Stammerjohann, H. (ed.): *Tema - Rema in Italiano*, Tübingen 1986, s. 59.

Cresti, E. *Corpus di italiano parlato: Introduzione*. Volume I. Firenze: Accademia della Crusca, 2000. 398 s. ISBN 88-87850-01-1.

Cresti, E. *Corpus di italiano parlato: Campioni*. Volume II. Firenze: Accademia della Crusca, 2000. 282 s. ISBN 88-87850-01-1.

Čechová, M. et al. *Čeština: řeč a jazyk*. Vyd. 3. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011, s. 442. ISBN 978-80-7235-413-9.

Čermák, F. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 4. Praha: Karolinum, 2011, 380 s. ISBN 978-80-246-1946-0.

Černý, J. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 2008, 248 s. ISBN 978-80-7346-093-8.

Daneš, F. *Věta a text: Studie ze syntaxe současné češtiny*. Praha: Academia, 1985, 234 s.

Daneš, F. *Mluvnice češtiny: vysokoškolská učebnice pro stud. filozof. a pedagog. fakult aproboace čes. jazyk*. Vyd. 1 Praha: Academia, 1987, 746 s.

Daneš, F. *Typy tematických posloupností v textu*. In: Slovo a slovesnost, ročník 29, 1968, číslo 2, str. 125-141.

Daneš, F., Grepl, M. et al. *Mluvnice češtiny. 3. Skladba*. Praha: Academia, 1987. s. 600.

Dardano, M., Trifone, P. *La nuova grammatica della lingua italiana*. 1a ed., ristampa. Bologna: Zanichelli, 1997, 746 s. ISBN 8808104265.

Dušková, L. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha: Academia, 1994, 521 s. ISBN: 80-200-0486-6.

D'Achille, P. *L'italiano contemporaneo*. Bologna: Il Mulino, 2006, 264 s. ISBN 978-88-15-11423-5.

Duranti, A., Ochs, E. *Left-dislocations in Italian conversation*. In Givon, T. ed., *Syntax and semantic* New York: Academic Press, 1979, s. 377-416.

Firbas, J. „Aktuální členění větné“ (,) či „funkční perspektiva větná“? in: Slovo a slovesnost, ročník 43, 1982, číslo 4, str. 282-293.

Firbas, J. *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: Universita of Cambridge, 1992, 239 s.

Flemrová, A. *Já se nebojím*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2005. 208 s. ISBN 80-86515-56-7

Frascarelli, M. *The Syntax-Phonology Interface in Focus and Topic Constructions in Italian*. Kluwer: Dordrecht, 2000, 233 s. ISBN 0-7923-6240-3.

Gaetano, B. *Sociolinguistica dell'italiano contemporaneo*. Roma: La Nuova Italia Scientifica, 1997.

Grepl, M., Karlík, P. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998, 505 s. ISBN 80-7198-281-4.

Grepl, M., Karlík, P. et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 799. ISBN 80-7106-134-4

Hamplová, S. *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda, 2004, 445 s. ISBN 8073350416.

Hauser, P. *Základy skladby češtiny*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 108 s. ISBN 80-210-3113-1.

Hlavsa, Z. *Sborník o jazykových univerzáliích*. In: Slovo a slovesnost, ročník 26, 1965, číslo 3, str. 245-250.

Chomsky, N. *Syntactic Structures*, New York, 1957 in Sgall, P. et. al. *Úvod do syntaxe a sémantiky: Některé nové směry v teoretické lingvistice*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1986, 197 s.

Mathesius, V. *Čeština a obecný jazykozpyt*. Vyd. 1. Praha: Melantrich, 1947, 463 s.

Mathesius, V. *O takzvaném aktuálním členění větném*. In: Slovo a slovesnost, ročník 5, 1939, číslo 4, str. 171-174.

Mathesius, V. *Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistickém*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1961, 279 s.

Mathesius, V. *Základní funkce pořádku slov v češtině*. In: Slovo a slovesnost, ročník 7, 1941, číslo 4, str. 169-180.

Mathesius, V. *On Some Problems of the Systematic Analysis of Grammar*. 1936. In Firbas, J. *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: Universita of Cambridge, 1992, 239 s.

Petr, J. et. al. *Mluvnice češtiny I*. Praha: Academia, 1986, 155 s.

Pořádek slov. In: *Naše řeč, ročník 22*, 1938, číslo 6-7, s. 223.

Renzi, L., Salvi, G., Cardinaletti, A. *Grande grammatica italiana di consultazione I*. Bologna: Il Mulino, 2001, 957 s. ISBN 88-15-08084-8.

Salvi, G., Vanelli, L. *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino, 2004, 365 s. ISBN 8815099603.

Skalička, V. *Lingvistické čítanky III: Typologie*. Sv. 1. Ed. Palek, B. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981.

Skalička, V. *Souborné dílo*. I. Díl. Eds. Čermák, F. et al. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, 464 s. ISBN 80-246-0549-X.

Styblík, V. et al. *Základní mluvnice českého jazyka*. Vyd. 1. Praha: Pedagogické nakladatelství, 2004. 243 s. ISBN 80-7235-018-8.

Sgall, P., Panevová, J. *Jak psát a jak nepsat česky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. 197 s. ISBN 80-246-0871-5.

Štícha, F. et al. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013, 974 s. ISBN 978-80-200-2205-9.

Uhlířová, L. *Knížka o slovosledu*. Praha: Academia, 1987, 160 s.

Internetové zdroje

Český národní korpus - InterCorp. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2009. Dostupný z: <<http://www.korpus.cz>>

Falopa, F. *Dislocazioni. Enciclopedia dell' Italiano*, 2010. [online]. [citace 15-01-15]. Dostupný z:

<http://www.treccani.it/enciclopedia/dislocazioni_%28Enciclopedia_dell%27Italiano%29/>

Firbas, J. *Ke konfrontačním studiím o aktuálním členění větném*. Brno: Brněnská univerzita, 1980. [online]. [citace 8-10-15]. Dostupný z:

<http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/100817/A_Linguistica_28-1980-1_5.pdf>

Gradi, N. *Ordine degli elementi*. Enciclopedia dell' Italiano, 2011. [online]. [citace 8-12-14]. Dostupný z: <http://www.treccani.it/enciclopedia/ordine-degli-elementi_%28Enciclopedia_dell%27Italiano%29/>

Klímová, E. *Dislocazione a sinistra – descrizione formale e funzionale*. Brno: Brněnská univerzita, 2002, s. 1. [online]. [citace 8-12-14]. Dostupný z:

<https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/113019/1_EtudesRomanesDeBrno_32-2002-1_11.pdf?sequence=1>

Popela, J. *Skaličková jazyková typologie*. Eds. Vykypěl, B., Boček, V. Brno, 2006. [online]. [citace 9-10-14].

Dostupný z: <http://ujc.avcr.cz/popela_skalickova-jazykova-typologie.pdf>

Svoboda, A. *Brněnská škola funkční větné perspektivy v pojmech a příkladech*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. [online]. [citace 8-10-14]. Dostupný z:

<http://web.iol.cz/alesvo/vyuka/Brnenska_skola_FSP.pdf>

Syntactic category. [online]. [citace 8-11-14]. Dostupný z:

<http://www.quazoo.com/q/Syntactic_category> [citace 8-11-14]- 21

Štichauer, P. *Slovosled*. [online]. [citace 10-02-15]. Dostupný z: <<http://www.pavelstichauer.cz/syntax/5-slovosled-3.pdf>>